

ESPOO
ESBO

KOULUYHTEISTYÖ menetelmäpankki

ESPOON KAUPUNKI
NUORISOPALVELUT 2015

**NUORI
ESPOO**

SISÄLLYSLUETTELO

1 KOULUYHTEISTYÖN MENETELMÄPANKKI	3
2 ALAKOULU.....	4
2.1 TEEMATUNNIT	4
2.1.1 Päihteet ja terveet elämäntavat.....	4
2.1.2 Rakkaus ja seksuaalisuus.....	6
2.2 LUOKKATYÖSKENTELEY	8
2.2.1 Yhdenvertaisuus ja toisen kunnioittaminen.....	8
2.2.2 Itsetunto ja minäkuva.....	10
2.2.3 Ryhmässä toimiminen	13
2.3 YHTEISÖLLISYYS, OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN	20
2.3.1 Yhteisöllisyys koulussa.....	20
2.3.2 Osallisuus ja vaikuttaminen koulussa.....	21
2.3.3 Osallisuus ja vaikuttaminen yhteiskunnassa	23
2.3.4 Nuorisopalveluiden toimintaan vaikuttaminen	29
2.4 YKSILÖN TUKI	30
2.4.1 Kohdennettu pienryhmätyö	30
2.4.3 Tajua mut! -toimintamalli	32
2.4.4 Kohdennettu liikuntaryhmä.....	33
3 YLÄKOULU	34
3.1 TEEMATUNNIT	34
3.1.1 Päihteet ja terveet elämäntavat.....	34
3.1.2 Rakkaus ja seksuaalisuus.....	36
3.1.3 Tulevaisuus ja omat unelmat.....	39
3.2 LUOKKATYÖSKENTELEY	42
3.2.1 Yhdenvertaisuus ja toisen kunnioittaminen.....	42
3.2.2 Itsetunto ja minäkuva.....	49
3.2.3 Ryhmässä toimiminen	53
3.3 YHTEISÖLLISYYS, OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN	64
3.3.1 Yhteisöllisyys koulussa.....	64
3.3.2 Osallisuus ja vaikuttaminen koulussa.....	66
3.3.3 Osallisuus ja vaikuttaminen yhteiskunnassa	69
3.3.4 Nuorisopalveluiden toimintaan vaikuttaminen	74
3.4 LÄSNÄOLO VÄLITUNNILLA	76

3.5 YKSILÖN TUKI	81
3.5.1 Kohdennettu pienryhmätyö	81
3.5.3 Tajua mut! -toimintamalli	82
3.5.4 Kohdennettu liikuntaryhmä.....	83
4 TOISEN ASTEEN OPPILAITOKSET	84
4.1 TEEMATYÖPAJAT	84
4.1.1 Itsenäisen asumisen työpaja.....	84
4.1.2 Taloustyöpaja	85
Menetelmä:	85
4.2 TUTORTOIMINNAN JA RYHMÄTYSTEN TUKI	85
5 LINKKEJÄ JA VINKKEJÄ MENETELMIIN	86

1 KOULUYHTEISTYÖN MENETELMÄPANKKI

Tämä menetelmäpankki on koottu osana kouluyhteistyön mallien kehittäminen -projektia, Espoon nuorisopalveluiden, suomenkielisen opetuksen sekä Omnian ammattiopiston yhteisen toimintaa ohjaavan toimintamallin liitteeksi.

Menetelmäpankki on tarkoitettu kouluilla tehtävän nuorisotyön suunnittelun ja toteutuksen tueksi ja sisältää eri teemoihin liittyviä nuorisotyöllisiä menetelmiä, joita nuorisonohjaajat tai opettajat voivat hyödyntää koulussa oppilaiden kanssa. Joustavan päivittämisen vuoksi tämä materiaali on ainoastaan sähköisenä.

Toimintamallia ja menetelmäpankkia on työstetty moniammatillisessa työryhmässä, kommentoitu laajasti kentällä sekä osallisten organisaatioiden eri tasoilla. Organisaatiot ovat sitoutuneet toimintamallin käyttöön ja hyväksyneet menetelmäpankin sen osaksi.

Menetelmät on jaoteltu kohderyhmän, teeman ja toteutustavan mukaan, jotta materiaali olisi mahdollisimman helppokäyttöinen. Menetelmät on otsikkotasolla jaettu alakoululaisille, yläkoululaisille ja toisen asteen oppilaitosten opiskelijoille sekä toiminnan mukaan vielä teematunteihin, luokkatyöskentelyyn, yhteisöllisyyteen, osallisuuteen ja vaikuttamiseen, välituntitoimintaan ja yksilön tukeen. *Teematunnit* ovat ennaltaehkäisevää työtä, jota toteutetaan koko ikäluokalle riippumatta siitä, onko luokilla teemaan liittyviä haasteita. Kuitenkin samoja menetelmiä voi tarpeen mukaan käyttää myös luokkatyöskentelyissä. *Luokkatyöskentely* on kohdennettua, tietyn luokan tarpeista nousevaa työtä, joka on suunniteltu luokkakohtaisesti, ja sitä tehdään tarvittaessa. *Yhteisöllisyys, osallisuus ja vaikuttaminen* on lasten ja nuorten vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuuksien sekä yhteisöön kuulumisen edistämistä omassa kouluyhteisössä ja kunnassa. *Välituntitoiminta* on aikuisen läsnäoloa koulupäivän sisäisessä vapaa-ajassa: Kunnioittavaa, matalan kynnyksen kohtaamista toiminnan ohessa tai muuten vain. *Yksilön tuki* tapahtuu nuorisotyön toiminnassa pääsääntöisesti osana yhteisöä, joko yllämainituissa toiminnoissa omassa luokassa tai tiiviimmin kohdennetussa pienryhmässä tai satunnaisesti klinikkatoiminnassa. Nuorisopalveluiden ensisijainen kohderyhmä on 9 - 18 -vuotiaat lapset ja nuoret, painopiste kouluyhteistyössä on 5. - 8. luokkalaisissa.

2 ALAKOULU

Alakoulussa nuorisopalveluiden keskeisenä kohderyhmänä ovat 5. ja 6. luokkalaiset lapset. Suurin osa menetelmistä on siksi näille ikäluokille suunnattuja. Painopiste 5. luokkalaisten kanssa tehtävässä työssä on ryhmätoiminnan, sosiaalisten suhteiden ja suvaitsevaisuuden tukemisessa sekä murrosikään liittyvissä asioissa. 6. luokkalaisilla painopiste on päihdekasvatuksessa, terveissä elämäntavoissa sekä yläkouluun siirtymisessä. Kaiken toiminnan osana edistetään osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

2.1 TEEMATUNNIT

Teematunnit ovat kasvatuksellisesti tavoitteellisia, teemaan sidottuja ennaltaehkäisevän työn kokonaisuuksia, jotka toteutetaan koko ikäluokalle. Teematuntien tavoitteena on pysäyttää oppilaat pohtimaan ja keskustelemaan teemasta, sen vaikutuksista elämässä sekä siihen liittyvistä valinnoista. Lisäksi tavoitteena on lisätä oppilaiden tietoa ja ymmärrystä käsiteltävään teemaan liittyen. Tärkeimpiä teemoja alakoulussa ovat murrosikä ja päihteet (alkoholi ja tupakka).

2.1.1 Päihteet ja terveet elämäntavat

VALINTOJEN STOORI -PÄIHDEKASVATUSTUNTI

Kohderyhmä: 6. lk

Tavoite: Tukea koulujen ehkäisevää päihdetyötä ja terveyden edistämistä, vahvistaa aikuisten yhteisvastuuta nuorten päihdekasvatuksessa, kannustaa nuoria tekemään hyvinvointia edistäviä itsenäisiä päätöksiä, tavoittaa kohderyhmä ennen ensimmäisiä päihdekokeiluja, siirtää lasten ja nuorten päihdekokeiluja myöhemmäksi sekä antaa valmiuksia tilanteisiin, joissa nuoret kohtaavat päihteitä.

Kesto: 1h

Ohjaajat: 2-8 ohjaajaa (nuorisonohjaajia ja muita toimijoita, 2 toimijaa/pienryhmä)

Tarvittavat välineet: Valintojen stoori -opas: http://klaari.munstadi.fi/files/2013/12/Valintojen-stoori_opas1.pdf ja linkki aloitusvideoon (www.klaarihelsinki.fi), Valintojen stoori -tarina (www.klaarihelsinki.fi → Yhteystiedot → Suunnittelija), nimitarrat, post-it -lappuja (5 eri väriä), kyniä ja fiiliskortit (adjektiiveja esim. ihastunut, rohkea, epävarma, jännittynyt...)

Menetelmä:

Valintojen stoori toteutetaan monitoimijaisena yhteistyönä alueen lasten ja nuorten kanssa toimivien eri ammattiryhmien, kolmannen sektorin tahojen sekä nuorten kanssa. Valintojen stooriin on hyvä valita vastuhenkilö, jolla on kokonaisvastuu menetelmän toteuttamisesta. Valintojen stoori koostuu neljästä osasta: Perehdytys toimijoille, 6. luokalle pidettävä Valintojen stoori -tunti, vanhempainilta ja oppilaiden palautetunti. Valintojen stoori -tunti järjestetään nuorisotilalla, jonne tulee kerrallaan yksi 6. luokka. Luokka jaetaan pienryhmiin, ja menetelmää on vetämässä kaksi toimijaa yhtä pienryhmää kohti, sekä mahdollisuuksien mukaan myös esim. tukioppilas. Valintojen stoori -tunti koostuu tarinasta, toiminnallisista harjoituksista ja keskustelusta.

Valmistelut:**Kaikki toimijat:**

Kaikki toimijat osallistuvat kolme tuntia kestäväan perehdytystilaisuuteen ennen Valintojen stoorin toteuttamista. Perehdytystilaisuuden runko löytyy Valintojen stoori -oppaasta.

Vastuhenkilö:

Vastuhenkilö hoitaa Valintojen stoori -tunteihin liittyvät käytännönjärjestelyt, tehtävät löytyvät tarkemmin Valintojen stoori -oppaan vuosikellosta.

HYVINVOINTIPÄIVÄ

Kohderyhmä: 5. - 6.lk

Tavoite: Lähestyvään murrosikään liittyvien asioiden läpikäynti sekä oikean tiedon tarjoaminen lapsia kiinnostavista teemoista. Linkittyy 5.lk:n ihmisbiologiaan, jossa käsitellään seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Käydä läpi tunteisiin, hyvinvointiin ja terveyteen sekä mediaan liittyviä teemoja.

Kesto: 4x 45min (4 pajaa)

Ohjaajat: Nuorisonohjaajia, koulun aikuisia ja esim. seurakunnan nuorisotyön tai järjestöjen edustajia

Tarvittavat välineet: Oman työpajan vetämiseen tarvittavat välineet

Menetelmä:

Toteutetaan kaikille koulun 5. luokkalaisille yhtä aikaa neljä 45 minuutin työpajaa, joissa lähestytään terveyteen, tunteisiin, murrosikään ja mediaan liittyviä aiheita hieman eri näkökulmista. Pajat kierretään ilman opettajia.

Päivän ensimmäisessä pajassa on hyvä käyttää hetki aikaa nimien läpikäyntiin ja koko päivästä muutaman sanan kertomiseen. Päivän viimeisessä pajassa olisi hyvä käydä läpi jonkunlainen palaute koko päivästä.

Pajojen teemat:

1. Mielen hyvinvointi; Tavoitteena hyvinvoinnin edistäminen, oppilaiden herättely pohtimaan kuinka voi hyvin sekä oikeanlaisten valintojen tekeminen hankalien asioiden äärellä, kannustus terveeseen elämään.
2. Oppilaiden kysymykset ja niihin vastaaminen (voidaan yhdistää kyselytunti hyvinvointipäivään); Tavoitteena tiedon lisääminen lapsia kiinnostavista asioista ikätasolle sopivasti. Toissijaisena tavoitteena keskusteluyhteyden avaaminen lasten kanssa heille uusista asioista ja tiedon lisääminen siitä, että näistä asioista voi puhua aikuisen kanssa turvallisesti. Aikuisten näkökulmasta tavoitteena myös saada tietoa siitä, mitä 5. luokkalaiset tällä hetkellä pohtivat, mikä on heille ajankohtaista. Kysymykset kerätään oppilailta nimettömästi laatikkoon, joka on viikon ajan luokissa. Vastausten pohdintaan kannattaa varata reilusti aikaa.
3. Nettiä elämää – Olenko ainoa? -video (linkki videoon: https://www.youtube.com/watch?v=AyAaQ_XGGcw) sekä Skeletons kiss -video (linkki videoon: <https://www.youtube.com/watch?v=Cen7NhfpMVE>) ja niistä keskustelu. Tavoitteena on herätellä lapsia pohtimaan sitä, kuinka menettelee netin syövereissä, muistutella yleisistä turva-asioista netissä sekä kannustaa netin myönteiseen käyttöön. Olenko ainoa -videolla korostuu myös seurusteluun liittyvät teemat, mm. se, onko ainoa luokaltaan, joka ei ole seurustellut. Toissijaisesti tavoitteena avata keskustelu myös seurusteluun liittyvistä asioista. Skeletons kiss -videon tavoitteena on saada aikaiseksi keskustelua siitä, kenellä on oikeus rakastaa ja pussailla

Lämmittelynä nettijumppa; Pyydetään osallistujia venyttelemään tiettyyn suuntaan jos käyttää Instaa, tekemään haarahyppyjä jos tietää mitä tietoturva tarkoittaa jne. Jumpasta sai hyvää tietoa lasten nettitaidoista sekä tavoista olla netissä
4. Tunteet ja seurustelu; Tavoitteena tunnetaitojen harjoittaminen. Menetelmänä esimerkiksi tunteiden vaihtokauppa.

2.1.2 Rakkaus ja seksuaalisuus

MURROSIKÄ -KYSELYTUNTI

Kohderyhmä: 5.lk

Tavoite: Tukea koulujen terveys- ja seksuaalikasvatusta, antaa nuorille tietoa murrosikään liittyvistä muutoksista paitsi kehossa, myös tunne-elämässä ja sosiaalisissa suhteissa ja tukea heidän kasvuaan murroksessa.

Kesto: 1,5h + valmistelut

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja, terveydenhoitaja ja luokanopettaja sekä tarvittaessa kuraattori

Tarvittavat välineet: Kysymyslaatikko (esim. pahvilaatikko, joka on teipattu kiinni niin, että oman kysymyksen saa pudotettua laatikkoon, mutta muiden kysymyksiin ei pääse käsiksi) ja paperilappuja kysymyksiä varten. Kyselytunnin ohjeistaja hoitaa laatikon ja kysymyslaput. Vastaustunnille vastaajat voivat valmistella mahdollista havainnollistamismateriaalia.

Menetelmä:

Kyselytunti pidetään moniammatillisena yhteistyönä niin, että oppilaat saavat "asiantuntijoilta" vastauksia heitä mahdollisesti askarruttaviin kysymyksiin murrosikään liittyen. Tunnit muodostavat terveydenhoitajan pitämien murrosikään liittyvien tuntien kanssa kokonaisuuden, joka suunnitellaan tarkemmin yhdessä terveydenhoitajan kanssa.

Oppilaat saavat kirjoittaa nimettöminä murrosikään liittyviä kysymyksiä ja laittaa ne luokassa esillä olevaan suljettuun kysymyslaatikkoon. Kysymysten kirjoittamiseen on hyvä varata viikko aikaa ja mahdollisesti muistuttaa oppilaita pitkin viikkoa. Viikon jälkeen opettaja kirjoittaa kysymykset puhtaaksi ja lähettää ne kaikille vastaajille ennakkotiedoksi vähintään pari päivää ennen vastaustuntia. Vastaustunnilla on mukana ainakin nuorisonohjaaja ja terveydenhoitaja, sekä tarvittaessa myös kuraattori. Luokanopettaja voi myös olla mukana vastaustunnilla. Vastaustunti kestää kaksi oppituntia ja siihen voidaan mahdollisuuksien mukaan yhdistää useampi luokka. Näin oppilaat saavat vastauksia myös rinnakkaisluokan kysymyksiin. Mikäli luokista tulee paljon kysymyksiä ja eri luokkien tunnit halutaan siitä huolimatta yhdistää, täytyy varata enemmän aikaa.

Valmistelut: Opettaja:

Oppilaiden ohjeistus ja suljetun kysymyslaatikon toimittaminen luokkaan noin viikoksi ennen kyselytuntia, kysymysten puhtaaksi kirjoittaminen ja toimittaminen vastaajille (nuorisonohjaaja, terveydenhoitaja ja tarvittaessa kuraattori, mukaan voi pyytää myös seurakunnan nuorisotyöntekijän). Huom: Ohjeistuksesta ja kysymysten puhtaaksi kirjoittamisesta voidaan myös sopia vastaajien kesken, jos opettaja ei ehdi tai pysty niitä tekemään.

Kyselytunnin ohjeistus:

Mikä murrosiässä askarruttaa? Kysy asiantuntijoilta! Voit kirjoittaa nimettömänä paperilapulle kysymyksiä mihin tahansa murrosiässä sinua askarruttavaan asiaan liittyen, ja saat siihen vastauksen nuorisonohjaajalta, terveydenhoitajalta, kuraattorilta ja opettajalta. Kysymykset kirjoitetaan puhtaaksi tietokoneella, joten kukaan ei voi vastaustunnilla tunnistaa mitä juuri sinä olet kysynyt ja muutenkin vastaajat pitävät huolta, että mikään kysymys ei yksilöidy kehenkään tiettyyn oppilaaseen. Ei ole tyhmiä kysymyksiä, ja aikuiset lupaavat vastata ihan jokaiseen kysymykseen!

Terveydenhoitaja:

Kysymyksiin tutustuminen etukäteen sekä mahdollisesti vastausten valmisteleminen. Terveydenhoitajalle kuuluvat biologiaan, kehoon ja terveyteen liittyvät kysymykset.

Nuorisonohjaaja (ja mahdollisesti seurakunnan nuorisotyöntekijä):

Kysymyksiin tutustuminen etukäteen sekä mahdollisesti vastausten valmisteleminen. Nuorisonohjaajalle kuuluvat esimerkiksi rakkauteen, ystävyyteen, seksuaalioikeuksiin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät kysymykset (eli muut kuin suoraan terveydenhoitajalle tai kuraattorille kuuluvat kysymykset).

Kuraattori:

Kysymyksiin tutustuminen etukäteen sekä mahdollisesti vastausten valmisteleminen. Kuraattorille kuuluvat henkilökohtaiseen kasvuun ja hyvinvointiin sekä kouluun liittyvät kysymykset.

2.2 LUOKKATYÖSKENTELEY

Luokkatyöskentelyllä tarkoitetaan jonkin luokan tarpeista noussutta työskentelyä, joka vastaa luokan ajankohtaisiin haasteisiin. (Esimerkiksi luokan ilmapiiriin, kiusaamiseen tai muuhun pinnalla olevaan aiheeseen liittyvät tunnit). Menetelmäkohtainen kohderyhmä on tarkennettu menetelmän kuvauksen yhteydessä.

2.2.1 Yhdenvertaisuus ja toisen kunnioittaminen

TUTTUUDEN VERKKO

Kohderyhmä: 5. - 9. lk

Tavoite: Toisten erilaisten ominaisuuksien ja vahvuuksien arvostaminen ja sen ilmaiseminen koko ryhmälle. Kysymysten kautta

Kesto: 15 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Valmiiksi erilaisia, mahdollisimman monipuolisia kysymyksiä liittyen ryhmän jäsenten vahvuuksiin, ryhmän turvallisuustason mukaisesti joko melko neutraaleja tai vähän syvempiä kysymyksiä. Kysymykset valikoituvat sillä perusteella, mitä tavoitteita/haasteita/ryhmällä on.

Menetelmä:

Ryhmä on vapaasti väljässä tilassa. Ohjaaja pyytää heitä laittamaan käden sen ihmisen olkapäälle, joka vastaa parhaiten kysymyksessä haettuja ominaisuuksia. Ryhmää pyydetään perustelemaan valintansa.

Tärkeintä on se, että jokainen ryhmän jäsen tulee valituksi. Tätä voi ohjata esimerkiksi niin, että ei saa valita samaa henkilöä kahdesti tai että ei saa valita samaa, joka on valinnut sinut. Ohjaajan pitää olla myös tarkkana siinä, että kaikki varmasti osallistuvat ja että tunnelma pysyy hyvänä.

Esimerkkikysymyksiä:

Kenet olet tuntenut kauan? Kenen antaisit leikata omat hiuksesi? Keneltä pyytäisit apua matikan läksyihin? Keneen voi aina luottaa? Kenen kanssa lähtisit maailmanympärysmatkalle? Kuka osaa tarpeen tullen olla myös hiljaa?

Kenestä tulisi hyvä poliitikko? Kuka olisi hyvää seuraa kuntosalille? Kenen kanssa perustaisit yrityksen? Kuka kertoo hyviä vitsejä? Keneltä saa apua jos kännykkä hajoaa? Kenen kanssa ryöstäisit pankin? Kenestä tulisi hyvä näyttelijä? Kenestä tulisi paras äiti/isä?

TYHJÄ TUOLI (POSITIIVINEN PALAUTE)

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Harjoitella positiivisen palautteen antamista ja saamista, vahvistaa ryhmän keskinäistä kunnioitusta ja ryhmän turvallisuutta. Edellyttää, että osallistujat tuntevat toisensa ja toimivat samassa ryhmässä

Kesto: 30min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Tuoli

Menetelmä:

Ryhmä asettuu piiriin tyhjän tuolin ympärille. Kuka tahansa ryhmän jäsen voi mennä istumaan keskellä olevaan tuoliin, jolloin muut ryhmän jäsenet sanovat hänestä positiivisia asioita. Tärkeää on korostaa, että piirissä ei saa edes vitsillä sanoa mitään negatiivista. Tuoliin saa mennä vapaaehtoisesti, ketään ei pakoteta.

Purku:

Keskustelua. Miltä tuntui olla kehujen kohteena? Oliko tuoliin vaikea mennä? Pelottiko joku? Oliko toisista helppo keksiä positiivista sanottavaa?

KUTSUN SINUT VIEREENI (POSITIIVINEN PALAUTE)

Kohderyhmä: Sopii kaikille ikäryhmille

Tavoite: Harjoitella positiivisen palautteen antamista ja saamista, vahvistaa ryhmän keskinäistä kunnioitusta ja ryhmän turvallisuutta. Edellyttää, että osallistujat tuntevat toisensa ja toimivat samassa ryhmässä.

Kesto: Riippuu ryhmän koosta, n. 2-3min/osallistuja

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Tuoleja kaikille osallistujille ja yksi ylimääräinen

Menetelmä:

Osallistujat istuvat piirissä tuoleilla. Yksi tuoli jätetään tyhjäksi. Se, joka istuu tuolin vasemmalla puolella aloittaa sanomalla: "Kutsun sinut viereeni (sanoo henkilön nimen, jolle haluaa antaa positiivista palautetta)", pyytää kyseistä henkilöä istumaan viereensä ja antaa hänelle positiivista palautetta. Tämän jälkeen henkilö, jonka vasemmalla puolella on nyt tyhjä tuoli, kutsuu viereensä seuraavan henkilön, jolle haluaa antaa positiivista palautetta. Kierrosta jatketaan niin kauan, kunnes kaikki ovat saaneet antaa ja saada positiivista palautetta. Ryhmän vetäjä varmistaa, että kaikki osallistujat saavat positiivista palautetta eikä kukaan jää kutsumatta.

Valmistelut:

Asetetaan tuolit valmiiksi piiriin ja varmistetaan, että niitä on oikea määrä (yksi enemmän kuin osallistujia)

2.2.2 Itsetunto ja minäkuva**FRIENDS -OHJELMA: LASTEN OHJELMA**

Kohderyhmä: 9-12 -vuotiaat

Tavoite: Opettaa lapsia ja nuoria tunnistamaan ja käsittelemään tunteita, kannustaa myönteisiin ajattelumalleihin sekä tarjoaa selviytymiskeinoja vastoinkäymisten ja pettymysten kohtaamiseen. Friends -ohjelma vahvistaa lasten ja nuorten minäkuva ja itsetuntoa sekä lisää uskoa omaan pärjäävyyteen.

Kesto: 10 x 1 oppitunti (45min)

Ohjaajat: 2 Friends -ohjaajakoulutuksen käynyttä nuorisonohjaajaa

Tarvittavat välineet: Friends – ryhmänohjaajan opas nuorten kanssa työskentelyyn Lisätietoa: <http://www.aseanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/friends>, Friends – ryhmänohjaajan opas nuorten kanssa työskentelyyn Lisätietoa: <http://www.aseanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/friends>, Nuorten Friends -työkirjat (jokaiselle oppilaalle oma).

Menetelmä:

Friends -ohjelma koostuu kahdestatoista tapaamisesta. Tapaamisissa keskustellaan ja tehdään harjoituksia, joiden avulla etsitään konkreettisia keinoja selviytyä huolta tai pelkoa aiheuttavista arkipäivän tilanteista. Menetelmä perustuu kokemukselliseen ja vertaisoppimiseen, joten sisällöissä korostuvat omien kokemusten jakaminen sekä yhdessä tekeminen ja oppiminen. Ohjelmassa pyritään myös vanhempien osallistamiseen, jotta opitut taidot siirtyisivät osaksi kodin arkea. Näin pyritään vahvistamaan kuuntelevaa ja keskustelelevaa kotikulttuuria.

Valmistelut:**Ohjaajat:**

Friends -ohjaajakoulutuksen (lasten ohjelma) käyminen ennen luokkatyöskentelyn aloittamista. Tuntien suunnittelu Friends -ryhmänohjaajan oppaan pohjalta.

TUNTEIDEN NIMEÄMINEN

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Oppia tunnistamaan omia tunteita ja ottamaan toisten tunteita huomioon. Ryhmän keskinäisen luottamuksen rakentaminen.

Kesto: 15 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Lappuja, joihin on kirjoitettu erilaisia tunteita. Ryhmän tarpeista, turvallisuudesta ja ikätasosta riippuen joko pelkkiä positiivisia, sekä positiivisia että negatiivisia tai pelkkiä negatiivisia tunteita.

Menetelmä:

Etukäteen on tehty lappuja, joissa lukee tunteita ja ne on levitelty lattialle. Osallistujat istuvat ringissä lappujen ympärillä. Jokainen hakee yhden lapun lattialta ja kertoo missä tilanteessa on kokenut kyseistä tunnetta. On tärkeää, että kaikille on korostettu ettei toisen kokemuksia saa vähätellä, vaan kuunnellaan rauhassa sitä mitä toinen sanoo.

Purku on erityisen tärkeää silloin kun tunnelaput ovat negatiivisia.

Purku:

Miltä tuntui jakaa kokemuksia muiden kanssa? Häiritsikö joku? Miksi luulet että tällaisessa tilanteessa häiritään? Tuntuiko häirintä pahalta? Olisiko ollut helpompaa kertoa hyvästä tunteesta? (10 min)

TYHJÄ TUOLI

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Oppia ilmaisemaan omia tunteita ja ottamaan toisten tunteita huomioon. Ryhmän keskinäisen luottamuksen rakentaminen.

Kesto: 25 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Tuoli

Menetelmä:

Ryhmä muodostaa piirin, jonka keskellä on yksi tyhjä tuoli. Jokainen saa vuorollaan näyttää tunteensa tälle tuolille, tuoli voi edustaa oman pään sisällä henkilöä tai jotain tilannetta, jossa teki mieli ilmaista tunteitaan. Tuolille voi puhua, sille voi vaikka huutaa jos siltä tuntuu. Kun yksi on lopettanut tunteiden ilmaisunsa, muut voivat kysellä miksi puhuit sille näin tms.

Purku:

Kun kaikki ovat tämän saaneet tehtyä, voidaan purkaa harjoitusta mm. miettimällä miltä olisi tuntunut istua tyhjässä tuolissa kun joku purki tunteitaan. Voidaan puhua siitä, kannattaako kaikkia asioita tosiaan sanoa ääneen, jotka tulevat mieleen vai olisiko parempi purkaa niitä asioita vaikkapa tyhjälle tuolille? Miltä tuntui kuunnella kun muut puhuivat tuolille? Mitä luulet, miltä olisi tuntunut istua tuolille kun joku puhuu? (25 min)

MINÄ -KOLLAASI

Kohderyhmä: Yli 7 -vuotiaat

Tavoite: Itsetuntemusta, muiden tuntemista, jokaisen ainutlaatuisuuden ymmärtämistä ja arvostamista, sekä itsensä ilmaisemista visuaalisesti ja sanallisesti.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: vanhoja aikakauslehtiä, värillistä paperia, liimaa, teippiä, narua ym. askartelutarvikkeita.

Linkki: <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/mina-kollaasi>

Menetelmä:

Pyydä osallistujia tuomaan kotoaan joitakin itsestään kertovia pieniä esineitä, valokuvia ja piirroksia jne. Kerro, että tarkoituksena on toteuttaa omasta itsestään kertova minä-kollaasi, jonka pohjaksi voi ottaa vanhan t-paidan, farkut, kankaan tms. Kerro myös, että esineet kannattaa valita siten, että ne voi helposti kiinnittää taustaan ja jättää teokseen näyttelyn ajaksi.

Varaa minä-kollaasien työstämiseen vanhoja aikakauslehtiä, värillistä paperia, liimaa, narua ym. materiaalia, jota voi hyödyntää taideteoksen laadinnassa. Rohkaise tekijöitä luovuuteen.

Kun minä-kollaasit ovat valmiina, jokainen esittelee teoksensa muille. Teoksista voi muodostaa näyttelyn, joka pidetään esillä sovitun ajan.

2.2.3 Ryhmässä toimiminen

KUULUN -MATERIAALI (MLL)

Kohderyhmä: 5.–9. lk (sovellettavissa myös muihin luokka-asteisiin)

Tavoite: Kuulun-opetusmateriaalin tavoitteena on antaa opettajille valmiuksia ryhmän toiminnan ja turvallisuuden tukemiseen toiminnallisia harjoituksia hyödyntäen. Materiaali on syntynyt opettajien toiveesta saada koulutyöhön sopivia ja helposti käyttöön otettavia keinoja edistää oppilasryhmien työskentelyä ja vuorovaikutusta. Materiaali on tehty ensisijaisesti peruskoulun opettajien käyttöön. Menetelmiä voi käyttää myös nuorisonohjaajan tunneilla.

Kesto: Lyhyistä harjoituksista voi koota haluamansa pituisen tuokion.

Ohjaajat: Opettaja/(Nuorisonohjaaja)

Tarvittavat välineet: Linkki materiaaliin: http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/f744e9077ee436685132766714a968c4/1438159785/application/pdf/15493454/MLL%20Kuulun_www.pdf

Menetelmä:

MLL:n Kuulun -materiaali on jaettu kolmeen osaan ryhmän toiminnan kehittymisen mukaisesti:

1. Tullaan tutuiksi – aloittavan ryhmän tukeminen
2. Me-henki – ryhmän toiminta ja vuorovaikutus
3. Aidosti yhdessä – osallisuus ja ryhmässä toimiminen.

Jokainen osa sisältää lyhyen esittelyn ryhmädynamiikan kannalta keskeisistä teoreettisista käsitteistä sekä toiminnallisia harjoituksia opetusryhmän toiminnan tukemiseksi. Materiaalissa korostetaan toiminnallisen työskentelyn tavoitteellisuutta sekä ryhmän kehitysvaiheeseen sopivien harjoitusten valitsemista. Materiaali toimii ryhmän tukena koko lukuvuoden ajan. Materiaalin harjoitukset sopivat hyvin oppituntien kehykseksi lisäämään oppilaiden välistä vuorovaikutusta. Monia harjoituksia voi myös varioida tukemaan oppitunnin aihetta. Materiaalista voi poimia harjoituksia esimerkiksi ryhmänohjaajan tunneille, tutustumispäiviin tai oppitunnin kevennykseksi luokan kaivatessa yhteishengen nostatusta. Materiaali kannustaa myös arvioimaan ryhmän toimintaa yhdessä oppilaiden kanssa. Harjoitusten tavoitteena on innostaa oppilaita yhteiseen tekemiseen ja tarjota ryhmää yhdistäviä onnistumisen kokemuksia. Kuulun-opetusmateriaali on laadittu Mannerheimin Lastensuojeluliiton kehittämän samannimisen koulutusmallin pohjalta. Materiaali perustuu MLL:n tukioppilastoiminnassa laadittuihin ja testattuihin toiminnallisiin harjoituksiin.

Valmistelut:

Kaikki materiaalin valitut harjoitukset ovat sellaisia, että ne eivät vaadi isoja etukäteisvalmisteluja.

CONTINENTAL BOB

Kohderyhmä: 5. - 9. lk

Tavoite: Tukea ryhmän yhteishenkeä ja harjoitella yhdessä toimimista, neuvottelua ja toisen kuuntelemista.

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: kananmuna (ja varakananmuna), pillejä/grillitikkuja, a4 -papereita, teippiä (maalarin parasta, muutkin käy) ja muuta joka mielestäsi soveltuu tehtävään. 7 tuolia! Tussi jos tahtoo piirtää Bobille kasvot ☺.

Menetelmä:

TARINA:

Tapasin Bobin Belgiassa, ystävästyttiin ja huomattiin että molemmat tykätään matkustella. Bobilla on vaan se ongelma ettei hän kestä ihmiskosketusta (ei edes suojattuna) eikä hän voi kulkea maitse, mutta hänen suuri haaveensa on matkustaa maailman ympäri. Tarinaa voi pitkittää niin kuin itse haluaa ☺.

TEHTÄVÄ:

Tässä vaiheessa on hyvä siirtyä jo tuolien luokse. Tuolit on laitettu ympyräasetelmaan, suht tasaisesti ja lähekkäin toisiaan, muttei kuitenkaan aivan kiinni toisiinsa. Tuolit edustavat maanosia. Parijako tässä vaiheessa ja jokainen pari mainitsee yhden maanosan sekä siirtyvät yhden tuolin taakse odottamaan. Lopuksi jokaisella parilla on maanosa.

Bobille rakennetaan silta maanosasta toiseen, tarvikkeet esitellään ja muistutetaan siitä että niiden pitää riittää kaikille. Ohjaaja voi vähän katsoa perään materiaalien käytössä, ettei joku jää ilman. Korostetaan ryhmätyön merkitystä. Jokainen rakentaa omasta maanosastaan sillan vasemman puoleiselle maanosalle. Sillan tulee olla niin kestävä että Bob ei siitä tipahda. Muistutellaan myös siitä että Bobia ei saa liikuttaa sillalla paperin avulla, vaan ainoat sallitut apuvälineet on pillit/grillitikut. Aikaa rakenteluun ja suunnitteluun on hyvä antaa n. 15 minuuttia.

Kun sillat alkaa olemaan valmiit, tarkistellaan sitä onko parit muistaneet sopia seuraavan maanosan kanssa Bobin vastaanottamisesta, siis onko varauduttu siihen miten Bob jatkaa matkaansa sillan jälkeen. Tämä usein unohtuu lapsilta ja nuorilta. Tähän vielä viitisen minuuttia lisää aikaa. Kun lopulta on valmista, laitetaan Bob kehiin. Jokainen pari liikuttaa Bobin omalta maanosaltaan vasemmalla olevalle maanosalle ja toivotaan että Bob pääsee ehjänä perille. Kannustus on ehdottoman sallittua!

PURKU:

Jos onnistui, mikä siihen vaikutti? Jos ei onnistunut, mitä olisi voinut tehdä toisin? Oliko parityöskentely mukavaa? Oliko tehtävä pari- vai ryhmätehtävä? Ja näitä saa keksiä enemmänkin..

SOLMUT VAPAIKSI

Kohderyhmä: 5.-9.lk

Tavoite: Tukea ryhmän yhteishenkeä ja harjoitella yhdessä toimimista, neuvottelua ja toisen kuuntelemista.

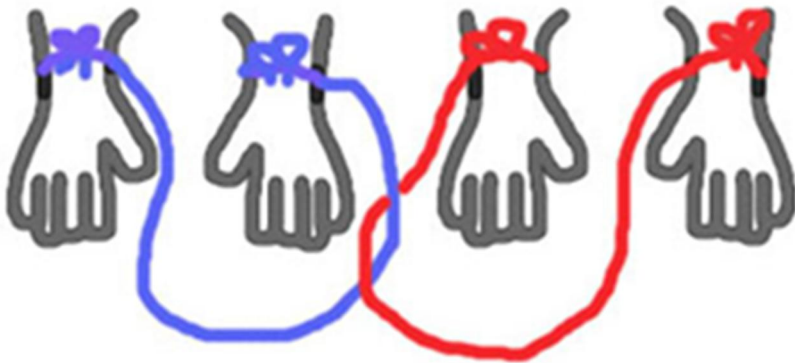
Kesto: 45 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Runsaasti (n. 30 kpl) narunpätkiä.

Menetelmä:

Ideana on saada toisiinsa löyhästi sidottu ryhmä erilleen. Ryhmän jäseniä pyydetään asettumaan rinkiin ja vierekkäin olevien ihmisten ranteet sidotaan kuvan osoittamalla tavalla. Solmujen tiukkuus ei ole tehtävän onnistumisen kannalta olennaista. Tehtävään onnistumiseksi tarvitaan riittävästi ratkaisuaikaa, sillä kun joku ryhmän jäsenistä oivaltaa ratkaisun, kaikki muutkin vapautuvat hetkessä.

Ohjeet: "Tehkää piiri. Teidät solmitaan nyt vieruskavereidenne kanssa narunpätkillä ranteista yhteen. Kun kaikki ovat solmittu yhteen, teidän tehtävänänne on irrottautua vierustovereistanne ilman, että: köysi katkaistaan, ranteiden solmut avataan tai rannelenkki ujutetaan ranteen yli."

Tehtävän aikana: Ohjaaja voi vastata kaikkiin kysymyksiin, jotka eivät helpota ratkaisua. Tsemppaa ryhmää säännöllisesti. Kerro, että ratkaisu todellakin on olemassa ja ettei se ole narujen katkaisu.

PAPERITORNI

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Tukea ryhmän yhteishenkeä ja harjoitella yhdessä toimimista, neuvottelua ja toisen kuuntelemista. Tukea ryhmätyöskentelyä ja yhteistyötä myös niiden ryhmän jäsenten kanssa, jotka eivät ole niitä lähimpiä ystäviä

Kesto: 15 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Riittävästi A4 -paperiarkkeja jokaiselle ryhmälle

Menetelmä:

Jaetaan ryhmä pienempiin 4-5 henkilön ryhmiin (mahdollisimman sekaisin, niin, että tyttöjä ja poikia ja eri kaveriporukoiden jäseniä on samoissa ryhmissä). Jokaiselle ryhmälle jaetaan 15 A4 -paperia, joista heidän pitää rakentaa mahdollisimman korkea torni haluamallaan tavalla.

Purku:

Esim. keskustellen. Mikä oli oma roolisi ryhmässä? Ottiko joku johtajan roolin? Kuuntelitko toisia? Tulitko kuulluksi?

MLL:N KAVERITAITOT KAIKILLE -MATERIAALI

Kohderyhmä: 5. -6. lk

Tavoite: Vahvistaa luokan ryhmähenkeä, oppilaiden kaveritaitoja ja kummioppilaana toimimista

Kesto: Harjoitusten kesto vaihtelee 10-45 min välillä ja niistä on mahdollista yhdistellä sopiva kokonaisuus. Jokaisen harjoituksen kohdalle on kirjattu sen kesto.

Ohjaajat: Luokanopettaja ja/tai nuorisonohjaaja

Tarvittavat välineet: Osan harjoituksista voi toteuttaa ilman mitään välineitä tai tarvikkeita. Jokaisen harjoituksen kohdalle on kirjattu siinä tarvittavat välineet. Linkki materiaaliin: http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/f44901f1c2dac4eaff555242daee4b4d/1438230684/application/pdf/16886246/MLL%20Kaveritaidot_www.pdf

Menetelmä:

Materiaalin jokainen luku rakentuu teoriasta ja toiminnallisista harjoituksista. Luvuissa 1 ja 2 käsitellään 5.–6.-luokkalaisten (kummioppilaiden) kaveritaitojen ja luokan ryhmähengen vahvistamista. Luku 3 käsittelee kummioppilastoimintaa ja kummioppilaiden osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Luvussa 4 on ideoita kummioppilastoimintaan eka- ja tokaluokkalaisten kanssa. Siinä on kummituntiharjoituksia, koulujen kummioppilastoiminnan esimerkkejä sekä vinkkejä välituntitoiminnan järjestämiseen. Oppaan harjoitukset ovat toiminnallisia. Oppilaiden kanssa on tärkeää keskustella, miksi harjoituksia tehdään, mitä niillä tavoitellaan ja mitä niistä opitaan. Lopuksi on hyvä käydä läpi ajatuksia ja tunteita, joita harjoitus herätti. Joihinkin harjoituksiin liittyy sarjakuva, jossa käsitellään opetettavaa asiaa. Sarjakuvahahmot voivat helpottaa vertaisuuhteisiin liittyvien haastavien tilanteiden käsittelemistä luokassa.

IHMISUDET JA KYLÄLÄISET -ROOLIPELI

Kohderyhmä: 5.lk →

Tavoite: Harjoitella neuvottelutaitoja ja heittäytymistä turvallisesti roolien kautta, pohtia oikeudenmukaisuutta

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1 ohjaaja (pelinjohtaja)

Tarvittavat välineet: Pelikortit (esim. http://www.lautapelit.fi/Werewolves_ENG) tai linkki pelin ohjeisiin: <http://juhlapelit.net/ihmissusi/> Pelistä on olemassa monta eri versiota, jotka kaikki sopivat tähän tarkoitukseen.

Menetelmä:

Ihmissusi on roolipeli, joka sopii hyvin suuremmalle peliporukalle (10-20). Pelaajat istuvat aluksi rinkiin niin, että he pystyvät näkemään toisensa helposti.

Pelinjohtaja jakaa pelaajien kesken identiteettikortit tai laput, joille on kirjoitettu eri roolit (lappuja saman verran kuin pelaajia). Rooleja ei saa paljastaa muille pelaajille, mutta pelissä saa taktikoida, manipuloida ja käyttää puheenlahjoja tarpeidensa mukaisesti.

Pienessä keskiäikäisessä kylässä riehuu lauma ihmissusia. Kyläläisten tehtävänä on tuhota nämä, ennen kuin sudet valloittavat koko kylän. Tämä vaatii neuvottelua, keskustelua, luottamusta ja yhteistyötä.

Peli saattaa olla nopeasti ohi tai jatkua pitkäänkin, riippuen siitä, miten hyvin kyläläiset saavat ihmissudet paljastettua. Mikäli peli on ohi todella nopeasti, kannattaa ottaa toinen kierros. Peliin on hyvä varata hyvin aikaa, sillä pelaajat yleensä innostuvat siitä, ja haluavat pelata lisää. Lisäksi, jotta pelistä saa mahdollisimman paljon irti, purku on todella tärkeä.

Purku: Keskustelua siitä, miltä pelaaminen tuntui (kuunneltiinko toisia, saiko puheenvuoron ym.). Oliko vaikeaa omaksua kortissa/lapussa annettu rooli? Olivatko tuomiot oikeudenmukaisia? Kuinka moni joutui valehtelemaan? Miltä tuntui olla syytettynä? Miltä tuntui, kun tippui ensimmäisenä pois ja joutui seuraamaan peliä vierestä? Miltä tuntui olla susi, miltä tuntui olla kyläläinen? Maltoitko olla hiljaa tarvittaessa, kuuntelitko muita? Oliko vaikeaa olla

kommentoimatta kun oli jo "kuollut"? Minkä takia tätä peliä pelattiin? Pelattiinko peliä reilusti? Puolustitko enemmän omaa kaveriasi kuin muita? Ja näitä voi keksiä lisää sen myötä, mitä havaintoja ryhmästä on tehnyt pelin aikana.

Valmistelut:

Perehdy pelin sääntöihin, rooleihin ja niiden välisiin suhteisiin. Opettele pelin rakenne, jotta pystyt toimimaan pelin ohjaajana sujuvasti. Valitse rooleja sopivassa suhteessa toisiinsa nähden (mitä pienempi ryhmä, sitä vähemmän susia ja tavallisia kyläläisiä), kaikkia "erikoishahmoja" ei välttämättä kannata ottaa mukaan ensimmäisellä pelikerralla. Niitä on kuitenkin aina hyvä olla mukana vähintään yhtä monta kuin susia, jotta peli on mielenkiintoisempi.

KÖYSIKUVIOT

Kohderyhmä: Kaikki koululaiset

Tavoite: Tukea ryhmän toimintaa, vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta ja luottamusta

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Pitkä köysi, huiveja/silmälappuja, joilla voidaan sitoa osallistujien silmät

Menetelmä:

Köysi sidotaan sopivasta kohdasta yhteen niin, että se muodostaa suuren lenkin. Luokka/ryhmä asettuu köyden ympärille piiriin tasaisin välein (hyvä olla vähintään 1m väliä) ja ottaa molemmilla käsillä kiinni köydestä. Ryhmän silmät sidotaan.

Ryhmää pyydetään muodostamaan kannattelemaansa köydestä yhdessä erilaisia kuvioita, aloittaen helpoista (ameeba, ympyrä, neliö, kolmio ym). siirtyen pikkuhiljaa vaikeampiin (tähti, joulukuusi) ryhmän tasoa arvioiden. Ohjaaja arvioi, milloin kuvio on onnistunut.

Ryhmää kannustetaan keskustelemaan keskenään ja kuuntelemaan toisiaan, sillä se on avain onnistumiseen.

Purku:

Keskustellen, esimerkiksi seuraavia kysymyksiä hyödyntäen:

Miltä tuntui olla silmät sidottuina? Oliko helppoa? Mitä onnistuminen edellytti? Saitko äänesi hyvin kuuluviin? Kuuntelitko itse muita?

KROKOTIILIJOKI

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Edistää ryhmän yhteistyötä, ongelmanratkaisua yhdessä, toisten auttamista ja ryhmään kuulumisen tunnetta.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Limukoreja, laudanpätkiä (tms.) joiden päällä voi seistä turvallisesti. "Siltapaloja" täytyy olla riittävästi, että ryhmä mahtuu seisomaan hyvin tiiviisti niiden päällä. Siltapaloja voi tarvittaessa lisätä tai poistaa ryhmän käytöstä myös kesken harjoituksen.

Menetelmä:

Ryhmälle annetaan tehtäväksi ylittää "krokotiilijoki" (esim. nurmialue) yhdessä ilman, että kukaan putoaa veteen ja joutuu krokotiilien ruoaksi. Painotetaan yhteistyön ja koko ryhmästä huolehtimisen tärkeyttä!

Heidän käyttöönsä annetaan sopiva määrä "siltapaloja", mutta ei anneta muita ohjeita, vaan ryhmän täytyy ratkaista ongelma itse. Siltapaloja tulee olla selkeästi vähemmän, kuin ryhmässä on jäseniä ja matkan tulee olla sen verran pitkä, että palat eivät riitä suoraan sillaksi koko krokotiilijoen yli.

Ohjaaja voi antaa tarvittaessa vähän vihjeitä.

Yksi mahdollinen ratkaisu:

Jos ryhmän käytössä on esimerkiksi 5 siltapalaa, asetetaan ne jonoon kohti joen toista rantaa. Koko ryhmä pakkautuu neljälle pisimmällä olevalle siltapalalle ja viides pala kuljetetaan kädestä käteen jonon takapästä eteen. Tämän jälkeen koko ryhmä siirtyy yhden siltapalan eteenpäin ja taas viimeinen pala kuljetetaan etummaiseksi. Tämä toistetaan kunnes ollaan joen toisella rannalla ja kaikki pystyvät turvallisesti kävelemään "maihiin".

Purku:

Keskustellen, käyttäen esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

Miltä tuntui olla noin lähekkäin? Onnistuitteko omasta mielestänne hyvin? Mitä onnistuminen edellytti? Miten olisitte voineet onnistua vielä paremmin? Kuuntelitko itse muita? Tuntuiko, että muut kuuntelivat sinua?

2.3 YHTEISÖLLISYYS, OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN

2.3.1 Yhteisöllisyys koulussa

TEEMAPÄIVÄT JA -VIIKOT

Kohderyhmä: Kaikki koulun oppilaat

Tavoite: Tuoda kouluun yhteistä, toiminnallista tekemistä, jossa eri luokka-asteiden oppilaat pääsevät tekemisiin keskenään ja pääsevät samalla oppimaan, keskustelemaan, vaikuttamaan johonkin tiettyyn teemaan liittyviin asioihin.

Kesto 1 pv-1 vko

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja, luokanvalvojat, tukioppilaat, järjestöt, liikunnanohjaajat ja muut toimijat

Menetelmä:

Yhteistyössä järjestetty koko koulun toiminnallinen teemapäivä/ -viikko, jossa teemaan liittyvät toimijat ovat mukana esittelemässä toimintaa, järjestämässä toiminnallisia/ajatuksia herättäviä rasteja tai jossa toimintaa järjestetään koulun oman henkilöstön, nuorisonohjaajan ja oppilaiden voimin, isossa tai pienemmässä mittakaavassa. Tapahtumat voivat sijoittua valtakunnallisiin teemapäiviin tai -viikkoihin, esimerkiksi energiansäästöviikko, ennaltaehkäisevän päihdetyön viikko, Earth Hour, pyöräilyviikko, rasisminvastainen viikko tai lasten oikeuksien päivä. Lisäksi voidaan luoda omia, oppilaiden tarpeista syntyviä teemapäiviä, esimerkiksi rakkaus -teemapäivä (esim. Kirjaston Lempi -bussi), hyvinvointipäivä, liikuntapäivä tms. Teemapäiviä voidaan viettää sisällyttämällä teemaan liittyvää tekemistä oppitunteihin ja välituntitoimintaan, järjestämällä minimessuja, työpajoja tai teemaan liittyvä rastirata. Ideoita teemapäivien viettämiseen löytyy erilaisten järjestöjen sivuilta ja valtakunnallisten tai kansainvälisten teemapäivien nettisivuilta. Lisäksi teemapäivien toiminnallisiin sisältöihin voi hyödyntää nuorisopalveluiden omia materiaaleja, kuten Selvästi hot -materiaaleja, Kestävän kehityksen kasvatusmallia ja seksuaalikasvatusmallia.

TALKOOT

Kohderyhmä: Kaikki koulun oppilaat

Tavoite: Luoda oppilaille kouluyhteisöön kuulumisen tunnetta ja vahvistaa kiinnostusta huolehtia omasta lähiympäristöstä. Tarjota mahdollisuus vaikuttaa oman arkiympäristön viihtyisyyteen, osallistua aktiivisesti koulun parantamiseen yhdessä muiden kanssa.

Kesto : 1h- 1pv

Ohjaajat: Opettajat, koulun muut aikuiset ja nuorisonohjaaja

Tarvittavat välineet: Siivoukseen ja muuhun ympäristön "ehostamiseen" tarvittavat välineet. Esim. Roskanpoimijoita, jätösäkkejä, maalia ja pensseleitä, multaa, kukkien taimia, oppilaiden maalaamia kiviä, tauluja, roskiksia tms.

Menetelmä:

Koko koulun yhteiset koulun pihan, käytävien ja lähiympäristön kunnostustalkoot. Talkoopäivään voidaan valmistautua tutkimalla oppilaiden kanssa koulua ja sen ympäristöä esim. valokuvaamalla kivoja asioita ja asioita, jotka ovat vähän rempallaan. Sen jälkeen voidaan suunnitella ehostustoimet yhdessä oppilaiden kanssa, maalata vaikka koristekiviä tai tauluja, suunnitella esim. katuliitutaide teoksia koulun pihaan ja tarttua oppilaiden huomaamiin epäkohtiin. Yhteistyötä voidaan tehdä kaupungin eri toimijoiden tai järjestöjen kanssa. Nuorisonohjaaja voi olla ohjaamassa talkoisiin liittyviä toiminnallisia valmisteluja ja osallistua yhdessä muun kouluyhteisön kanssa varsinaisiin talkoisiin.

2.3.2 Osallisuus ja vaikuttaminen koulussa

TULEVAISUUSVERSTAS – MILLAISEN KOULUN HALUAMME?

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Kehittää tietoisuutta opetuksen tavoitteista ja ymmärrystä siitä, miten tavoitteisiin voidaan pyrkiä, kehittää luovuutta, yhteistyö- ja neuvottelutaitoja, edistää oppilaiden osallistumista opetuksen suunnitteluun. Opetusta lähestytään ihmisoikeusnäkökulmasta.

Kesto: 2h

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Isoja paperiarkkeja ja linkki materiaaliin:

<http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/Oikeus%20opetukseen%20-%20Tulevaisuusverstaas%20-%20Millaisen%20koulun%20haluamme.pdf>

Menetelmä:

Harjoitus toteutetaan tulevaisuusverstaana, johon kuuluu kolme osaa. Ensimmäisessä osassa pyritään tunnistamaan ja nimeämään ongelmia ja haasteita, toisessa osassa ideoidaan ratkaisuja ongelmiin ja kolmannessa työstetään ideoita toteuttamiskelpoisiksi.

AJATTELE ITSE

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Laittaa nuoret pohtimaan omaa elämäänsä ja sen eri osa-alueita vaikuttavuuden näkökulmasta. Harjoitella oman mielipiteen muodostamista ja ilmaisemista, yhteistyötaitoja ja kompromissien tekoa sekä keskustelutaitoja

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: - Fläppipapereita, pieniä tarroja ja tusseja

Linkki: <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/ajattele-itse/>

Menetelmä:

Ohjaaja listaa viidelle fläppipaperille otsikot: Minä itse, Oma perhe, Oma koulu/työpaja, Harrastus, Kotikunta. Jokaisen otsikon alle listataan muutama asia, joka voisi olla muutoksen kohteena. Fläpit sijoitetaan eripuolille tilaa.

Nuorille annetaan kynät, joilla he voivat kirjoittaa lisää kohtia fläppeihin. Lisäksi nuoret saavat pienen määrän tarroja, joilla he voivat äänestää fläpilla jo ennestään lukevia ja toisten sinne kirjoittamia asioita. Jokainen nuori kiertää jokaisen taulun luona ja tekee sinne tarvittavia lisäyksiä. Taustalle voi laittaa soimaan rauhallista musiikkia, jotta jokainen keskittyisi omaan tehtäväänsä.

Kun kaikki ovat valmiita, jakaudutaan pariin/pienryhmiin ja valitaan fläpeistä yksi, joka kiinnostaa eniten. Oman fläppinsä kohdalla pari/pienryhmä miettii niitä toimenpiteitä, joita muutoksen toteuttaminen vaatisi (alla olevien esimerkkien toimenpide-ehdotukset on listattu suluissa aiheen perään). Jokainen ryhmä esittelee oman fläppinsä ja syntyneet ideat, jonka jälkeen niistä keskustellaan yhdessä. Käykää läpi myös ne fläpit, joille ei omaa ryhmää riittänyt. Ryhmäkoon ollessa pieni, voidaan harjoituksen pariisuus jättää pois, ja käsitellä kaikki fläpit yhdessä keskustellen.

Harjoituksen tarkoituksena on tuoda esille, että muutoksia voi yrittää toteuttaa ja niihin pystyy itsekin usein vaikuttamaan monella tavoin. Omalla aktiivisuudella voi saada aikaan paljon!

Esimerkkilistat:

Minä itse

- uusi harrastus (järjestö/kunta/srk tarjoavat tekemistä nuorille)
- lisää kavereita (harrastukset, naapurusto, työpaja, vapaaehtoistyö, järjestö)
- oma polkupyörä (rahan säästäminen, kierrätyskeskus/kirppari)

Oma perhe

- lisää yhteistä aikaa (yhdessä tekeminen/auttaminen kotitöissä)
- yhteinen lomamatka (säästäminen, ideointi/tiedon haku)
- lemmikkieläin (eläintalo, tiedon haku, hoitokoira tms.)

Oma koulu/(nuorisotila)

- enemmän ohjaajia (kuntalaisaloite, mielenosoitus)
- ei aikaisia aamuja (yhteys esim. työpajajohtajaan, adressi)
- enemmän harjoitteluita (keskustelu ohjaajan kanssa, markkinointi)

Harrastus

- enemmän harjoituksia (yhteys järjestäjään, adressi)
- halvemmat hinnat (yhteys järjestäjään, sponsorit)
- enemmän vaihtoehtoja (järjestö/kunta/srk, tiedon hankinta)

Kotikunta

- enemmän pyöriteitä (kuntalaisaloite, adressi, nuorisovaltuusto)
- paremman bussivuorot (kuntalaisaloite, adressi, nuorisovaltuusto)
- enemmän nuorisotiloja (kuntalaisaloite, adressi, nuorisovaltuusto)

2.3.3 Osallisuus ja vaikuttaminen yhteiskunnassa

VARJOVAALIT

Kohderyhmä: Kaikki koulun oppilaat

Tavoite: Herättää keskustelua kansalaisyhteiskunnasta ja vaikuttamisesta demokratiassa sekä aktivoida oppilaita pohtimaan omia arvojaan ja ajankohtaisia teemoja.

Kesto: Esim. 1-2 viikkoa vaalien aikana (kunnallisvaalit, eduskuntavaalit, presidentinvaalit, eurovaalit...)

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa (esim. nuorisonohjaaja ja opettaja)

Tarvittavat välineet: Ehdokaslistat, julisteita, tietokoneita/tabletteja vaalikoneita varten, äänestyskopit, -urnat ja -lipukkeet.

Menetelmä:

Vaalien alla ja aikana demokratiaan, aktiiviseen kansalaisuuteen ja vaikuttamiseen liittyviä teemoja voidaan nostaa esille monen eri oppiaineen yhteistyönä sekä osana välituntitoimintaa niin, että järjestetään koulussa "varjovaalit". Vaaleihin voivat osallistua joko kaikki koulun oppilaat, tai tietyt ikäryhmät. Ennen vaaleja järjestetään erilaista vaaleihin liittyvää toimintaa ja vaalipäivänä (voi koulussa olla esimerkiksi oikeaa vaalipäivää edeltävä perjantai) äänestetään aivan kuten oikeissa vaaleissa (vaalikoppina voi toimia esim. sermillä jaettu tila, sermiin kiinnitetty ehdokkaiden nimet ja numerot ja äänet annetaan suljettuna lappuäänestyksenä kopissa olevaan laatikkoon). Oppilaista voidaan koota vaalitoimikunta, joka kokoaa äänestyspaikan, valvoo virallista äänestystä ja äänestyksen jälkeen laskee äänet. Toimikunta voi lisäksi viedä oman koulun vaalituloksia eteenpäin ("näin Espoolaiset nuoret äänestäsivät"), esim. sosiaalisen mediassa tai nuorisovaltuustolle, jotka voivat tiedottaa tuloksesta eteenpäin (esim. kaupunginvaltuusto).

Harjoituksia ennen vaaleja (esim.):

Vaalilupaukset: Oppilaiden kanssa voidaan käydä ikäryhmälle sopivalla tasolla läpi esimerkiksi puolueiden/ehdokkaiden eroja ja kannustaa heitä löytämään omia arvoja eniten vastaava puolue ja ehdokas. Tässä voidaan esimerkiksi koota ehdokkaiden tai puolueiden sloganeita ja vaalilupauksia ja verrata niitä oppilaiden omiin arvoihin ja ajatuksiin. Sloganit tai vaalilupaukset voidaan esimerkiksi laittaa seinille irrallisina ja nimettöminä, minkä jälkeen jokainen oppilas valitsee niistä kolme parasta ja merkitsee ne tarroilla. Sen jälkeen katsotaan, keitä luokka äänesti eniten.

Vaalijulisteet: Oppilaat voivat tehdä omat vaalijulisteet, jota tehdessä on mahdollista pohtia mitä asioita itse haluaisi ajaa ja miten oman saisi julisteessa mahdollisimman hyvin esille. Sen jälkeen voi vaikka verrata omaa julistetta ja sanomaa oikeisiin vaaliehdokkaisiin. Julisteen voi tehdä tietokoneella muokkaamalla valokuvaa, kuvakollaasina lehdistä, piirtämällä, maalaamalla tms.

Vaalikoneet: Isompien oppilaiden kanssa voidaan tehdä vaalikoneita tietokoneilla/iPadeilla/tableteilla.

Vaalitoimikunta: Kootaan oppialista vaalitoimikunta, joka hoitaa varsinaisen vaalipäivän käytännönjärjestelyt sekä ääntenlaskennan. Lisäksi toimikunta voi suunnitella toiminnallisia sisältöjä, äänestystulosten jatkotyöstämistä ja niistä tiedottamista tai mitä vain, mitä innostutaan tekemään.

Valmistelut:

Vaalilupaukset: Ohjaajan täytyy kerätä kaikkien (tai edustavan otoksen) ehdokkaiden/puolueiden vaalilupaukset tai sloganit etukäteen ja tulostaa/kirjoittaa ne papereille/taululle ilman mitään puolueen tunnuksia tai värejä.

Vaalijulisteet: Ohjaaja voi kerätä esimerkkejä vaalijulisteista (esim. valokuvia katumainoksista, videoklippinä tv-mainoksista) auttamaan ryhmää oman julisteen suunnittelussa. Lisäksi ohjaaja varaa tarvittavat materiaalit ja välineet riippuen siitä, miten julisteet aiotaan toteuttaa (valokuvanmuokkaus, kuvakollaasi tms.).

Vaalikoneet: Tähän voi olla hyvä valmistella vaalikoneen kysymyksiin liittyviä selitteitä vaikeimmista aiheista, tavallaan "vaalisanakirjan". Sanakirjaan voi liittää myös puoluepolitiikkaan, eduskuntaan, europarlamenttiin ja vaalikäytäntöihin (ym.) liittyvää selkokielistä yleistietoa. Nuoret voivat katsoa vaalisanakirjasta mitä vaikeat termit tarkoittavat ja mihin ne liittyvät ja valita sillä perusteella. Tämä edellyttää, että ohjaaja tekee itse vaalikoneen ennen nuoria ja valmistelee vaalisanakirjan selitteet, sillä vaaleissa pinnalla olevat teemat vaihtelevat ja eri vaalikoneissa kysytään eri asioita.

MAAILMANPAJA -KERHOT

Kohderyhmä:

Tavoite: Lisätä lasten sekä lasten parissa toimivien tietoisuutta ja ymmärrystä lapsen oikeuksien sisällöistä, edistää demokratia- ja globaalikasvatusta koulun kerhotoiminnassa ja monipuolistaa koulujen kerhotarjonnan sisältöjä sekä vahvistaa erityisesti lasten osallistumis- ja vaikuttamistaitoja. Tukea lasten kasvua rohkeiksi, aktiivisiksi, kriittisiksi ja yhteisvastuullisiksi kansalaisiksi, jotka arvostavat erilaisuutta ja kunnioittavat moninaisuutta.

Kesto:

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa (Opettaja ja/tai nuorisonohjaaja)

Tarvittavat välineet: Linkki Nuorten Akatemian materiaaliin:

http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/maailmanpaja_nettti.pdf

Menetelmä:

Maailmanpaja-kerhoissa lapsen oikeuksiin tutustutaan mediakasvatuksellisen tekemisen ja tehtävien avulla. Uusiin välineisiin, ohjelmiin ja työtapoihin voi tutustua kerhoissa. Laitteet eivät ole itseisarvo vaan väline kehittää kriittistä medialukutaitoa. Lasten kokemus 10 medialaitteiden käytöstä on voimavara, joka kannattaa ottaa myös käyttöön vaihtamalla rooleja. Lapset voivat toimia asiantuntijoina ja ohjaajat oppijoina.

Kerhon toiminnan voi suunnitella yhdeksi isoksi projektiksi (video-, radio- tai lehtiprojekti). Blogit, koululehtikoneet ja digitarinoiniin käytettävät elokuvatyökalut sopivat tuotosten esittelyalustaksi. Lasten tuotosten julkaiseminen edellyttää julkaisulupaa vanhemmilta ja oppilailta. Myös tekijänoikeuksista on huolehdittava. Kirjan lopussa olevalta linkkilistalta löydät lisää tietoa kehitysmaista, lapsen oikeuksista sekä mediakasvatuksesta.

Kerhosisältöinä ovat lapsen oikeudet ja niiden toteutumisen vaikutukset lasten elämään paikallisella ja globaalilla tasolla. Kerhojen suunnittelussa ja toteuttamisessa keskeistä on myös lasten osallistaminen esimerkiksi suunnitteluun ja tehtävien valintoihin.

Kerhoja voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Kerhojen sisällöt ja pituudet vaihtelevat koulusta riippuen. Kerhokertoja voi olla esimerkiksi 4–8, ja usein yhden kerhokerran pituus on noin yksi tunti, mutta se voi olla myös pidempi.

Kerhotoiminta suunnitellaan etukäteen ja selvitetään, minkälaista välineistöä koululta löytyy. Apua voi kysyä mediakeskuksilta, jos sellainen on alueellasi. Yhteistyötä voi tehdä museoiden, kirjastojen ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

Kerhotoiminnan aloittaminen:

→ Kerhon järjestäminen: Selvitä koulusi rehtorin kanssa, mistä ja milloin kerhon rahoitus hankitaan, onko mahdollista saada ohjaajapari järjestöstä, kuinka monta kerholaista kerhoon toivotaan, onko kerhossa mahdollista tarjota välipalaa.

→ Kerhon mainostaminen: Mieti, kenelle kerhoa mainostetaan, minkä ikäisiä kerholaisia toivotaan, miten osallistaa kerhoon mahdollisimman monenlaisia lapsia, sekä tyttöjä että poikia, milloin kerho pidetään, mikä on sen pituus ja tavoite.

→ Tiedottaminen: Mieti, miten kerhosta tiedotetaan koteihin ja tarvitsetteko kuvaus- ja julkaisuluvat vanhemmilta.

→ Perehdyttäminen: Vierailijaohjaajat perehdytetään koulun toimesta tiloihin ja välineisiin sekä niiden vastuulliseen käyttämiseen. Yhdessä ohjaajien kanssa sovitaan kerhon toteuttamisen periaatteista. Kerhotoiminnassa noudatetaan koulun turvallisuussuunnitelmaa ja -ohjeita sekä koulun järjestyssääntöjä.

→ Kerhon toimintasuunnitelma: Mieti, onko kerhon toiminta pidempikestoinen projekti vai keskitytäänkö jokaisella kerhokerralla yhteen tai useampaan etukäteen valittuun teemaan, ja miten ryhmäkokoo vaikuttaa kerhon toimintaan.

Kerhon aikana:

→ Tavoite: Mieti jokaisen kerhokerran tavoite sekä se, miten kerhossa näkyy YK:n lapsen oikeuksien sopimus (myöhemmin LOS), lasten osallistaminen suunnitteluun sekä tehtävien paikallinen ja globaali taso.

→ Välineet: Mieti, minkälaisia välineitä, ohjelmia, kuvia, artikkeleita yms. tarvitsette kerhokerroilla. Tarkista etukäteen välineiden toimivuus ja määrä (esimerkiksi internet, videolinkit, akut, johdot). Tarkista myös, pysytytkö itse asentamaan kerhossa käytettävään tietokoneeseen tarvitsemiasi ohjelmia.

→ Tuotokset: Mieti yhdessä lasten kanssa tuotosten esittämistä kerhotoiminnan ulkopuolella.

Kerhon jälkeen:

→ Kerää palaute lapsilta.

→ Huomioi palaute kerhotoiminnan kehittämisessä.

→ Mieti yhteistyömahdollisuuksia esimerkiksi järjestöjen kanssa.

→ Mieti kerhotoiminnan jatkuvuutta.

NUORTENIDEAT.FI

Kohderyhmä:

Tavoite: tukea vuorovaikutusta sekä yhteistyötä nuorten ja kunnan, oppilaitosten, järjestöjen tai muiden toimijoiden välillä, tuoda nuorten mielipiteet esiin, keskustella niistä ja huomioida ne päätöksenteossa, tarjota nuorille esteetön ja tasa-arvoinen mahdollisuus kertoa, kysyä ja tulla kuulluksi sekä tarjota nuorille mahdollisuus seurata asioiden käsittelyä ja niistä tehtyjä päätöksiä

Kesto:

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja ja/tai opettaja

Tarvittavat välineet: <https://www.nuortenideat.fi/fi/>

Menetelmä:

Nuortenideat.fi on vaikuttamispalvelu kaikille nuorille Suomessa.

Valtakunnallinen Nuortenideat.fi on osa oikeusministeriön verkossa toimivia demokratiapalveluita. Kehittämistyössä on ollut mukana sekä nuoria että nuorisoalan toimijoita (mm. kuntia, järjestöjä ja kouluja). Vaikuttamispalvelua voivat käyttää nuoret ja nuorten kanssa toimivat tahot.

Nuortenideat.fi tarjoaa matalan kynnyksen osallistua, vaikuttaa sekä kertoa omat mielipiteet organisaatioiden toiminnan kehittämiseksi.

Nuoret voivat koulussa joko tunnilla tai välitunnilla tutustua palveluun nuorisonohjaajan tukemana, "peukuttaa" ideoita, jotka haluavat toteutettavan ja työstää omia ideoita esimerkiksi työpajoissa, yhteiskuntaopin tunnilla.

AKTIIVINEN KANSALAINEN

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Tuoda esille erilaisia toimintamalleja ja kannustaa arjen kansalaisvaikuttamiseen omassa elinympäristössä. Oppia arjen kansalaisvaikuttamisen tapoja ja parityöskentelytaitoja

Kesto: 30min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Fläppipapereita, tusseja/ kyniä ja case -laput tulostettuna (caselaput ja menetelmä: <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/aktiivinen-kansalainen/>)

Menetelmä:

Olemme kunnassa, jossa on erilaisia paikkoja: esim. kauppa, baari, koulu, puisto ja kirjasto. Kukin paikka on kirjoitettu otsikoksi yhdelle fläppipaperille. Nuoret jakaantuvat pareittain tai pienryhmiin ja valitsevat yhden paikan ja listaavat, kuinka kyseisessä tilassa voi olla aktiivinen. Mikä tahansa toiminta, mitä kussakin tilassa voi tehdä, on hyvä vastaus. Käydään yhdessä suullisesti jokainen paikka läpi ja mahdollisesti pohditaan lisää tapoja toimia siellä. Tämän jälkeen jokaiselle parille annetaan paikkaan liittyen ongelmacase, joka heidän tulee ratkaista. Jokaiseen caseen tulee keksiä vähintään kolme tapaa toimia. Paikkojen ongelmat esimerkkiratkaisuineen löydät sivun alalaidasta kohdasta tiedostot – caset. Jokainen pari esittelee muille ongelmansa ja omat ratkaisuehdotuksensa siihen. Muut saavat kommentoida ja ideoida lisää toimintamalleja. Lisäksi käydään yleistä keskustelua siitä, mitä on aktiivinen kansalaisuus. Huomaathan, että jokaiseen caseen on ns. helppo ratkaisu, joka kiertää ongelman, mutta myös aktiivisen kansalaisen ratkaisu, joka pyrkii tekemään asialle jotain. Jossain tapauksissa toinen toimintamalli on toista vaikuttavampaa. Ei kuitenkaan ole olemassa oikeanlaista ja vääränlaista toimintaa, pääasia on, että asiaa on mietitty ja sen eteen tehdään jotain.

Harjoitus pohjautuu Citisensen Kansalaisten kaupunki –malliin.

Caselaput:

Kauppa: Olet päättänyt tukea reilun kaupan tuotteita. Lähikaupassasi ei myydä reilun kaupan banaaneja. Mitä teet?

Koulu: Koulusi kaikkien vessojen lukot ovat rikki eikä ovia saa lukittua. Mitä teet?

Tehdas: Olet kesätyössä elektroniikkatehtaassa. Huomaat, että sinulle maksetaan pienempää palkkaa, kuin samaa työtä tekevä kaverillesi. Mitä teet?

Jalkapallokenttä: Haluat pelata kavereidesi kanssa jalkapalloa, mutta kentän kaikki vuorot on varattu urheiluseuralle. Mitä teet?

Koti: Asut kerrostalossa. Talossasi ei ole paikkaa, jossa polkupyöriä voisi säilyttää. Mielestäsi talossasi tarvitaan pyöräteline. Mitä teet?

Puisto: Kävelet joka ilta saman puiston läpi bussipysäkiltä kotiin. Puistossa ei ole valaistusta ja sen läpi on pelottavaa kulkea. Mitä teet?

Kirjasto: Haluat lukea Manga -sarjakuvia. Niitä ei ole lähikirjastossasi lainkaan. Mitä teet?

Hampurilaisbaari: Käyt usein syömässä hampurilaisia. Kuulet, että monikansallisen hampurilaisbaarin käyttämä naudanliha tuodaan Brasiliasta, jossa hakataan sademetsiä karjankasvatuksen tieltä. Mitä teet?

Esimerkkivastauksia caseihin:

Kauppa →	<i>Yhteys kauppiaseen, lehtikirjoitus, mielenosoitus, adressi</i>
Koulu →	<i>Viestä rehtorille / talonmiehelle / oppilaskunnan hallitukselle/ kuntaan</i>
Tehdas →	<i>Juttele työnantajan kanssa, yhteys luottamusmieheen/ liittoon</i>
Jalkapallokenttä →	<i>Kuntalaisaloite, yhteys liikuntatoimeen, yhteys nuorisotyöntekijään jos esim. nuorisotila voisi varata vuoron</i>
Koti →	<i>Yhteys taloyhtiön hallitukseen, rahankeräys telinettä varten</i>
Puisto →	<i>Kuntalaisaloite, lehtikirjoitus, vie asia nuorisovaltuustoon</i>
Kirjasto →	<i>Kirjaston palautelaatikkoon viesti, hankit lehtiä esim. sponsorisopimuksen kautta, lahjoitan kirjastolle</i>
Hampurilaisbaari →	<i>Boikotti, FB- ryhmät (huomiota asialle)</i>

2.3.4 Nuorisopalveluiden toimintaan vaikuttaminen

NUOKKUVAALIT

Kohderyhmä: Kaikki lähikoulun oppilaat ja nuorisotilan kävijät

Tavoite: Lasten ja nuorten osallisuuden kokemuksen lisääntyminen, vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen sekä demokratiakasvatuksen jalkauttaminen oppitunneille ja välitunneille. Mahdollisuus harjoitella demokraattista vaikuttamista, vaalikäytänteitä ja äänestämistä. Tavoitteena myös kerätä lasten ja nuorten ideoita nuorisotilan toiminnan kehittämiseksi. Herättää keskustelua vaaleista ja yhteiskuntapolitiikasta vaalien aikana (presidentinvaalit, eduskuntavaalit tms.)

Kesto: Max. kuukausi ("oikeiden" vaalien alla)

Ohjaajat: Kaikki nuorisotilan ohjaajat

Tarvittavat välineet: Roolivaatteita, meikkejä, kyniä, paperia, tietokone, tulostin, sermit äänestystä varten, leimat x 2.

Menetelmä:

Nuokkuvaalit ovat nuorisotilan kehittämisen väline ja toimivat parhaiten sellaisella nuorisotilalla, joka toimii koulun välittömässä läheisyydessä tai samassa rakennuksessa, mutta menetelmää voidaan hyödyntää myös kauempana sijaitsevassa koulussa, jonka kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä (vaatii enemmän vaivaa ohjaajilta). Nuokkuvaalien on tarkoitus näkyä ja kuulua koululla sekä nuorisotilassa vaalien aikaan vahvasti. Ohjaajat luovat hahmot, jotka ajavat tiettyjä asioita nuorisotilaan liittyen. Oppilaat äänestävät nuokun ohjaajien esittämistä hahmoista vaalivoittajan. Vaalivoittajalla on suuri vastuu toteuttaa ajamansa asiat!

Valmistelut:

Koulun sitouttaminen vaaleihin: Nuorisonohjaajien lupa tehdä "vaalityötä" koulussa, kouluajalla

Vaalien aikatauluttaminen: Nuorten ideoiden kerääminen, hahmojen luominen, vaalikampanjat, äänestys, äänestystulosten julkistaminen ja vaalivoittajan konkreettiset teot ajamiensa asioiden toteuttamiseksi.

Nuorten ideoiden kerääminen: Nuorisotilan lapsilta ja nuorilta kysellään (esim. työpajamuodossa, avoimen toiminnan lomassa, välitunneilla tai tilakokouksessa) millainen olisi heidän unelmien nuorisotilansa, millainen on hyvä ohjaaja, mitä nuorisotilalla tulisi olla, mikä nuorisotilalla harmittaa tms.

Hahmojen luominen: Näistä ideoista saadaan pohjat hahmoille. Hahmo voi olla myös aivan hatusta vedetty, kunhan suurin osa hahmoista ajaa ns. oikeita asioita. Hahmot olisi hyvä olla luotuna hyvissä ajoin ennen vaalihuuman alkua. Kun hahmot ovat hanskassa, olisi hyvä käydä hahmoina esittelemässä vaalit opettajankokouksessa.

Vaalikampanjat: Samana päivänä jokaisen hahmon vaalimainokset esille; infotelkkarit, koulun ilmoitustaulut, nuokun seinät tms. Vaalikuukauden aikana jalkautuminen hahmoina välitunneille aina kun mahdollista. Noin viikkoa ennen

vaaleja hahmot esittäytyvät luokissa (n. 5 minuuttia/ luokka) sekä esittelevät vielä hieman vaali-ideaa. Opettajien on pitänyt ennen tätä jo pitää oppitunti demokratiasta ja vaaleista. Vaaliväittely nuokulla hahmoissa vaalipäivää edeltävänä päivänä/ edeltävällä viikolla.

Äänestys ja tulosten julkistaminen: Äänestyspäivää varten vapaaehtoisten vaalivirkailijoiden valinta sekä ohjeistus. Äänestyspäivänä luokat yksi kerrallaan äänestyspisteelle, tämä aikataulutettava opettajien kanssa. Ääntenlaskijoina opettajat, myös tulosten julkistus opettajien vastuulla. Kun tulokset selvät, hahmot voivat vielä esiintyä voittajana sekä häviäjinä välitunneilla.

Voittajan ajamien asioiden toteuttaminen: Nuorten ideat otetaan huomioon tilan toiminnassa ja sen kehittämisessä, tästä viestitään mahdollisimman paljon äänestykseen osallistuneille oppilaille myös vaalien jälkeen, että he saivat kokemuksen todellisesta vaikuttamisesta.

2.4 YKSILÖN TUKEA

Yksilön tuki rakentuu pääsääntöisesti ryhmän kautta ja on ennaltaehkäisevää, varhaisen vaiheen tukea erilaisissa haasteissa tai rinnalla kulkemista kun muut toimijat jo työskentelevät haasteiden ratkaisemiseksi. Yksilöllisesti suunniteltu työskentely tiettyjen, jollain tavalla haasteellisten ryhmien (luokkatyöskentely) tai yksilöistä koottujen pienryhmien (kohdennettu) kanssa on nuorisonohjaajan keskeinen menetelmä vahvempaa tukea tarvitsevien nuorten kanssa kasvun tukemiseksi.

2.4.1 Kohdennettu pienryhmätyö

KOHDENNETUN PIENRYHMÄN KOKOAMINEN

Kohderyhmä: Lapset, jotka tarvitsevat tavallista enemmän tukea kasvussaan, esimerkiksi hiljaiset, yksinäiset tai haasteellisesti käyttäytyvät lapset

Tavoite: Löytää ne lapset, jotka voisivat eniten hyötyä kohdennetusta pienryhmätyöstä, asettaa pienryhmälle yhteiset sekä ryhmän jäsenille henkilökohtaiset tavoitteet yhteistyössä (lapset itse, kuraattori, opettaja, nuorisonohjaaja ym.), sopia pienryhmän käynnistämistä huoltajien kanssa ja sen jälkeen suunnitella tavoitteiden suuntainen toiminta sekä käynnistää ryhmä.

Kesto: n. 1 krt/vko, vähintään vuoden ajan

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja (kokoamisessa ja tavoitteiden asettelussa mukana koulun oheiskasvattaja)

Tarvittavat välineet: Kohdennetun työn malli (Nuorisopalvelut 2012), ryhmän aloituslomake ja toimintasuunnitelma, huoltajalle osoitettu infokirje ja kirjallinen lupalappu ryhmään osallistumiseen.

Menetelmä:

Kohdennetun pienryhmän kokoaminen käynnistyy joko nuorisonohjaajan, koulun oheiskasvattajan tai huoltajan huolen heräämisestä (huoli voi koskettaa joko yksilöä tai ryhmää). Huolen herättyä tilanne kartoitetaan (yleensä koulussa) yhteistyössä oheiskasvattajan, vanhempien ja muiden mahdollisten toimijoiden kanssa ja huoltajalta pyydetään lupa oheiskasvattajan ja nuorisonohjaajan väliseen tiedonvaihtoon. Tilanteen kartoituksen jälkeen pyydetään huoltajalta lupa ryhmään osallistumiselle, ryhmä perustetaan, laaditaan ryhmän yhteiset tavoitteet (yhteistyössä oheiskasvattajien ja vanhempien kanssa) ja täytetään ryhmän aloituslomake. Tämän jälkeen suunnitellaan toiminta yhdessä ryhmän kanssa, jotta he sitoutuvat ryhmään ja asetetaan jokaiselle ryhmäläiselle yksilölliset tavoitteet (yhdessä vanhempien ja oheiskasvattajan kanssa), tehdään toimintasuunnitelma, valitaan menetelmät ja tehdään ryhmän toiminnasta talousarvio.

Valmistelut: Oheiskasvattaja (koulu):

Havaintojen tekeminen koulun oppilaiden voinnista, tilanteista ja mahdollisista tuentarpeista. Samaan pienryhmään sopivien lasten kartoittaminen ja yhteydenpito vanhempiin ryhmän kokoamisesta ja luvan kysyminen huoltajilta tiedonvaihtoon nuorisonohjaajan kanssa (alustava lupa myös ryhmään osallistumiseen). Nuorisonohjaajan tiedottaminen mahdollisesta pienryhmästä ja toimiminen linkkinä nuorisonohjaajan ja kodin välillä ennen ryhmän kokoamista. Ryhmän yhteisten tavoitteiden asettaminen yhdessä nuorisonohjaajan ja huoltajien kanssa.

Nuorisonohjaaja:

Yhteydenpito koulun oheiskasvattajan kanssa ja aktiivinen tiedustelu mahdollisista tarpeista käynnistää kohdennettu pienryhmä. Koulun oheiskasvattajan tiedottaminen ajankohtaisista resursseista vetää kohdennettuja pienryhmiä. Lasten tilanteen ja tarpeiden kartoittaminen yhdessä oheiskasvattajan kanssa, kun lupa tiedonvaihtoon on saatu. Infokirjeen ja kirjallisen lupalapun toimittaminen huoltajille, kun lasten nimet ovat tiedossa. Pienryhmän tavoitteiden asettaminen yhdessä oheiskasvattajan kanssa (lapset itse ja heidän huoltajansa ovat mukana tavoitteiden asettelussa). Ryhmään osallistuvien nuorten yksilöllisten tavoitteiden asettaminen yhdessä lasten itsensä, heidän huoltajiensa ja oheiskasvattajan kanssa, toiminnan suunnittelu tavoitteiden pohjalta (yhdessä lasten kanssa) ja toimintasuunnitelman sekä talousarvion tekeminen. Menetelmien valinta, seurannan ja arvioinnin suunnittelu ryhmän toimintakautta varten.

2.4.3 Tajua mut! -toimintamalli

TAJUA MUT! -TOIMINTAMALLIN KÄYTTÖ

Kohderyhmä: Lapset, joista on herännyt pienikin huoli (varhainen puuttuminen)

Tavoite: Saattaa ammattilaisia yhteen tilanteessa, jossa eri tahoilla on herännyt huoli samasta lapsesta tai nuoresta, jotta hänelle voidaan tarjota mahdollisimman kattavaa tukea. Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on tukea lasten ja nuorten kasvua kattavasti eri elämän osa-alueilla ja reagoida heidän haasteellisiin tilanteisiinsa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Ohjaajat: Lasten ja nuorten parissa toimivat ammattilaiset, joilla on tunnukset liputusjärjestelmään

Tarvittavat välineet: Tunnukset liputusjärjestelmään: <https://tajuamut.fi/>, Tajua mut! -käyttäjäopas lasten ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille: http://www.espoo.fi/fi-FI/Kulttuuri_ja_liikunta/Nuoriso/Tajua_mut

Lisätieto: <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksia83.pdf> (Sitra)

Menetelmä:

Huolen herättyä ammattilainen syöttää lapsen ja hänen huoltajansa luvalla lapsen tiedot (nimi ja yhteystiedot) liputusjärjestelmään. Järjestelmän kautta mahdolliset muut ammattilaiset, jotka ovat olleet samasta lapsesta huolissaan, saavat ilmoituksen "lippuparin" syntymisestä. Lippuparin synnyttyä ammattilaiset kokoontuvat pohtimaan parasta tapaa tukea lapsen kasvua perheen kanssa yhdessä. Mikäli heti ei synny lippuparia, jatkaa ensimmäisen liputuksen tehnyt ammattilainen omaa työskentelyään lapsen ja perheen kanssa kuten ennenkin, eli toimintamalli ei korvaa muita mahdollisia tukitoimia vaan tulee niiden rinnalle. Tajua mut! -toimintamallin käyttö edellyttää lapsen (ja huoltajan, mikäli lapsi on alle 12 -vuotias tai ei ole ikäänsä tai kehitystasoonsa nähden kykenevä päättämään yhteystietojensa luovuttamisesta) luvan, eikä liputusta tehdä ilman lupaa. Tarjotusta avusta on aina mahdollista kieltäytyä. Suositeltavaa on, että alle 18 -vuotiaiden osalta ollaan yhteydessä huoltajiin.

Valmistelut:

Lapsen kanssa työskentelevä ammattilainen (koulussa, nuorisotilalla tms.):

Ammattilainen, jolla herää huoli lapsesta, ottaa ensin huolensa puheeksi lapsen itsensä ja sen jälkeen hänen huoltajansa kanssa. Vasta tämän jälkeen voi ehdottaa Tajua mut! -toimintamallin käyttöä osaksi lapsen tukemista huolta herättävässä tilanteessa.

Huolen puheeksiotto:

Ota huoli puheeksi kasvotusten, jos se vain on mahdollista. Lapsen kanssa tämä onnistunee useammin, huoltajaan voidaan joutua ottamaan yhteyttä puhelimitse. On tärkeää, että sanoitat viestin siten, että sinun on se luonteva esittää. Tuodessasi esiin omaa huoltasi, kannattaa pyytää apua sen ratkaisemiseen. Avunpyyntöön vastataan usein apua tarjoamalla, ongelmien nostamiseen sen sijaan voidaan suhtautua hyvinkin negatiivisesti. Vasta sen jälkeen kun olet ottanut huolen puheeksi, voit tarjota Tajua mut! -toimintamallia.

2.4.4 Kohdennettu liikuntaryhmä**RYHMÄN KOKOAMINEN**

Kohderyhmä: Ne oppilaat, jotka lintsaavat liikuntatunneilta tai tarvitsevat muuten tukea liikunnan suorittamiseen

Tavoite: Mahdollistaa liikunnan hyväksytyt suorittaminen myös niille oppilaille, joille se on haastavaa. Innostaa liikkumaan ja pitämään itsestään huolta.

Ohjaajat: Liikunnanohjaaja (ja nuorisonohjaaja)

Menetelmä:

Liikunnanopettaja voi tarvittaessa olla yhteydessä alueen aluevastaavaan liikunnanohjaajaan ja tiedustella liikunnanohjaajien mahdollisuutta tulla vetämään kohdennettua liikuntaryhmää. Koulun kumminuorisonohjaaja voi olla mukana liikuntaryhmän perustamisessa, vetämisessä ja tavoitteiden asettamisessa.

3 YLÄKOULU

Nuorisopalveluiden ja koulun yhteistyö painottuu selkeästi yläkouluun, jossa keskeisenä kohderyhmänä ovat 7.-8. luokkalaisten kanssa tehtävässä työssä on uuteen ryhmään liittymisen ja ryhmätoiminnan tukemisessa, 8. luokkalaisten painopiste on päihdekasvatuksessa, seksuaalikasvatuksessa ja aktiivisessa kansalaisuudessa ja 9. luokkalaisten itenäistymisessä. Kaiken toiminnan osana edistetään osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

3.1 TEEMATUNNIT

Teematunnit ovat kasvatuksellisesti tavoitteellisia, teemaan sidottuja ennaltaehkäisevän työn kokonaisuuksia, jotka toteutetaan koko ikäluokalle. Teematuntien tavoitteena on pysäyttää oppilaat pohtimaan ja keskustelemaan teemasta, sen vaikutuksista elämässä sekä siihen liittyvistä valinnoista. Lisäksi tavoitteena on lisätä oppilaiden tietoa ja ymmärrystä käsiteltävään teemaan liittyen. Tärkeimpiä teemoja yläkoulussa ovat päihteet (kannabis), seksuaalisuus, tulevaisuus.

3.1.1 Päihteet ja terveet elämäntavat

SELVÄSTI HOT -PÄIHDEKASVATUSTUNTI

Kohderyhmä: 8. lk

Tavoite: Herättää ajatuksia ja keskustelua päihteistä ja niihin liittyvistä omista valinnoista ja seurauksista.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1-2 menetelmään koulutettua nuurisonohjaajaa

Tarvittavat välineet: Selvästi Hot! -päihdekasvatusmateriaali

Menetelmä:

Selvästi Hot! -päihdekasvatustunti on NMKY:n Syksystä syksyyn -menetelmästä muokattu kerrontaan, vuorovaikutukseen, osallisuuteen ja keskusteluun perustuva tarinatuokio nuorille. Ohjaaja kertoo ryhmälle tarinaa nuorista, jotka joutuvat päihteisiin liittyviin valintatilanteisiin. Tarinassa esiin nousevia teemoja käsitellään keskustelun ja toiminnallisten menetelmien avulla tarinan lomassa.

ELÄMÄN SANKARIT -PÄIHDEKASVATUSTUNTI

Kohderyhmä: 7-8. lk

Tavoite: Herättää keskustelua päihteistä ja niiden vaikutuksista elämään Diileri -videon pohjalta

Kesto: 45 min

Ohjaajat: 2 ohjaajaa (nuorisonohjaaja ja esim. terveystiedon opettaja/terveydenhoitaja)

Tarvittavat välineet: Elämän Sankarit ry:n Diileri -video, videotykki/TV ja DVD -soitin

Menetelmä:

Katsotaan video "Diileri" (kesto 15 min)

Purku:

Keskustelua videon herättämistä ajatuksista esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla.

- ✓ onko diilerin tarina realistinen?
- ✓ miten Joonas olisi voinut välttää Jorin houkutukset parhaiten?
- ✓ onko huumeiden käyttö jokaisen oma asia?
- ✓ mitä seuraamuksia alkoholin käytöstä voi olla aikuiselle ja/tai nuorelle?
- ✓ miten Joonakselle ja Lauralle kävi?
- ✓ miksi Kasper otti "napin/nappeja"?
- ✓ miten Kasperille kävi, miksi?
- ✓ olisiko äiti voinut tehdä jotain toisin?
- ✓ miten elokuvan tarina olisi voinut päättyä toisin?
- ✓ Onko alkoholin hankinta alle 18-vuotiaalle helppoa?
- ✓ Minkä takia alle 18-vuotias käyttää alkoholia?
- ✓ Kuka voi esimerkiksi hankkia alaikäisille alkoholia?
- ✓ Tulisiko alle 18-vuotiaiden alkoholin käyttöön puuttua nykyistä tehokkaammin?
- ✓ Kenen pitäisi puuttua?
- ✓ Kenen "tehtävä" on auttaa alaikäistä päihteisiin liittyvissä ongelmissa?
- ✓ Mitkä tekijät mielestäsi suojaavat alle 18-vuotiasta päihteiden käytöltä?

- ✓ Voidaanko teidän ikäistenne päihteiden käyttöä ennaltaehkäistä?
- ✓ Onko sinulla rohkeutta puuttua kaverisi päihteiden käyttöön?
- ✓ Puhutaanko teille riittävästi päihteisiin liittyvistä asioista?
- ✓ Pystytkö kieltäytymään päihteistä?

3.1.2 Rakkaus ja seksuaalisuus

MUN RAJAT -SEKSUAALIKASVATUSTUNTI

Kohderyhmä: Yläkoulun oppilaat ja toisen asteen opiskelijat

Tavoite: Opettaa nuorta kunnioittamaan omia ja toisten nuorten oikeuksia sekä kertoa, kuinka omalla toiminnalla voi edistää oikeuksien toteutumista.

Kesto: 1-2h

Ohjaajat: 2 nuorisonohjaajaa

Tarvittavat välineet: Amnestyn Mun rajat -materiaali (https://frantic.s3.amazonaws.com/amnesty-fi/2014/04/MUN-RAJAT_TYOKIRJA_TA_lores-3.pdf) sekä valituista tehtävistä riippuen muita materiaaleja.

Menetelmä:

Mun rajat - seksuaalikasvatusmateriaalin keskeinen viesti on, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus on ihmisoikeus. Tehtävien avulla nuoria kannustetaan pohtimaan omia ja toisten rajoja, sekä käymään keskustelua vallitsevista seksuaalisuuteen liittyvistä stereotyyppioista ja normeista. Mun rajat -materiaali koostuu neljästä erityyppisestä tehtävälohkosta ja 15 eri tehtävästä. Tehtävälohkot ovat aloitustehtävä, lämmittelytehtävä, sisältötehtävä ja lopetustehtävä, ja eri harjoituksista koostetun seksuaalikasvatustunnin suositellaan rakentuvan niin, että mukana on yksi kustakin tehtävälohkosta. Lisäksi materiaalissa on neljä 1-2 tunnin mittaista valmista tuntisuunnitelmaa.

Valmistelut:

Ohjaaja:

Tunnilla tehtävien harjoitusten valinta (aloitustehtävä, lämmittelytehtävä, sisältötehtävä ja lopetustehtävä), niihin perehtyminen sekä tarvittavien välineiden ja materiaalien varaaminen tuntia varten.

LEMPIPYÖRÄ

Kohderyhmä: 7.lk →

Tavoite: Helposti lähestyttävä ja luonteva tapa keskustella aikuisen kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, joista ei välttämättä tulisi muuten kysyneeksi

Kesto: Pop-up (2-5min/nuori)

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Kannettava "onnenpyörä" (voi lainata yESBoxista tai askarrella itse), kysymyksiä ja pieniä palkintoja

Menetelmä:

Nuori pyöräyttää onnenpyörää ja vastaa kysymykseen kohdalle osuneesta aihealueesta (esim. seksuaalioikeudet, seksuaalinen tasa-arvo, tunteet). Kysymystä pohditaan yhdessä nuoren kanssa; aina ei ole oikeita tai väriä vastauksia, vaan tarkoitus on herättää pohtimaan asiaa ja tarjota nuorelle eri näkökulmia sekä mahdollisuus luontevasti ja turvallisesti keskustella aikuisen kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista. Vastattuaan kysymykseen/pohdinnan jälkeen nuori saa palkinnon (yleensä kondomi tai tikkari).

Onnenpyörän ja kysymykset voi helposti tuunata kohderyhmän mukaan eri ikäisille nuorille sopiviksi tai toteuttaa jostain muusta kuin seksuaalisuus-teemasta.

Esimerkkikysymyksiä ja -aihealueita:Ehkäisy

Mikä ehkäisyväline suojaa seksitaudeilta?

Mistä saa kortsuja?

Mistä voi tietää että toisella on seksitauti?

Kenen vastuulla on ehkäisystä huolehtiminen?

Oikein vai väärin: Seksi tarkoittaa yhdyntää.

Mitä tehdä, jos kondomi menee rikki?

Seksuaalioikeudet

Oikein vai väärin: Seksi kuuluu automaattisesti parisuhteeseen

Voiko tavaraa tai rahaa vastaan vaatia seksiä?

Missä vaiheessa pojalla on mahdollisuus päättää raskaudesta? (kondomi)

Oikein vai väärin: Jos laittaa itsestään kuvan nettiin, täytyy olla valmis sietämään siihen liittyvää seksuaalista vihjailua tai häirintää.

Oikein vai väärin: Jos pukeutuu paljastavasti, täytyy hyväksyä seksuaaliset vihjailut tai huomautukset.

Oikein vai väärin: Pelkkä katsominen ei voi olla seksuaalista häirintää.

Mitä eroa on flirttailemisella ja seksuaalisella häirinnällä?

Mitä tarkoittaa suojaikäraja?

Oikein vai väärin: seksuaalinen häirintä ei yleensä kohdistu poikiin.

Miten kannattaa toimia, jos joku lähettää sinulle asiatonta materiaalia netissä esim. kuvia sukupuolielimistään?

Oikein vai väärin: Seksuaalinen väkivalta avioliitossa tai parisuhteessa on väärin, mutta ei rikos.

Seksuaalinen tasa-arvo/ "sateenkaarevat kysymykset"

Missä sijaitsee nuorisotila Kirjava?

Mistä tietää oman sukupuolensa?

Mistä tunnistaa homoseksuaalin?

Mitä tarkoittaa lyhenne Hlbtqi?

Mitä tarkoittaa transsukupuolisuus?

Mitä tarkoittaa sukupuolen korjaus? (lääketieteellinen, sosiaalinen, juridinen...)

Ovatko mies ja nainen paremmat vanhemmat, kuin kaksi naista tai kaksi miestä?

Voivatko samaa sukupuolta olevat henkilöt mennä naimisiin? (laki voimaan alkuvuodesta 2017, Suomi vs. muut maat)

Voivatko vanhemmat tehdä lapsestaan homoseksuaalin?

Jos ihastuu samaa sukupuolta olevaan ystävänsä, tarkoittaako se että on bi- tai homoseksuaali?

Tunteet (sopii erityisesti pienimmille nuorille)

Miten aloittaa seurustelu?

Miltä ihastuminen tuntuu?

Voiko ihastuksen kohteeseen vaikuttaa?

Mitä ekoilla treffeillä pitää tehdä?

Kenestä saa tykätä?

Mitä seurusteluun kuuluu?

Millainen on hyvä itsetunto? (Itsensä hyväksyminen, itsensä arvostaminen, sisäinen kauneus...)

Onko mustasukkaisuus väärin?

3.1.3 Tulevaisuus ja omat unelmat

TULEVAISUUSTYÖPAJA

Kohderyhmä: 8. lk tai 9. lk

Tavoite: Herättää nuoria pohtimaan omaa tulevaisuuttaan, unelmiaan ja sitä, mikä juuri heidät tekee onnellisiksi sekä auttaa heitä asettamaan välitavoitteita matkalla kohti omia unelmia.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja ja opinto-ohjaaja/luokanvalvoja

Tarvittavat välineet: Tulevaisuusmonisteet (alla) kaikille oppilaille

Menetelmä:

Taustalle soimaan rauhoittavaa musiikkia. Tunti alkaa viemällä oppilaat rentoutuksen kautta mielikuvamatkalle omaan tulevaisuuteensa:

Sulje silmäsi, ota mukava asento, hengitä muutaman kerran rauhallisesti nenän kautta sisään ja suun kautta ulos, kiinnitä huomio jalkateriisi ja anna niiden rentoutua, kiinnitä sitten huomio pohkeisiisi ja anna niiden rentoutua, reidet, pakarot, vatsa, rinta, alaselkä, yläselkä, olkapäät, niska, pää, käsivarret, ranteet, sormet...

Pidä edelleen silmäsi suljettuina. Kuvittele nyt mielessäsi polku, jota pitkin lähdet kulkemaan kohti tulevaisuuttasi. Astut iloisin ja luottavaisin mielin polulle, sillä tiedät sen johtavan sinut kohti hyvää tulevaisuutta, mielekästä koulutus- ja opiskelupaikkaa sekä edelleen kohti ehkä unelmien työpaikkaa, mutta kaikin puolin omasta mielestäsi hyvää elämää. Kohtaat matkan varrella uusia ihmisiä, pääset opiskelemaan, muutat ehkä paikkakuntaa, kenties maata tai jopa maanosaa, saat uusia ystäviä, ihastut ja rakastutkin, seurustelet, elämän iloja ja suruja tulee ja menee. Vähitellen alat lähestyä vuotta 2024, olet 25 -vuotias. Näet itsesi työpaikallasi. Mihin ammattiin olet opiskellut ja missä koulussa? Mikä työpaikkasi on ja missä se sijaitsee? Oletko ulkona vai sisällä? Millaisia ääniä kuulet? Tuoksuuko jokin? Mitä näet ympärilläsi? Onko paikalla muita ihmisiä kuin sinä? Mitä teet juuri nyt? Millaisia työtehtäviä sinulla on? Oletko tyytyväinen valintoihisi? Olisitko tehnyt jonkun asian toisin? Mitä muuta elämäsi kuuluu? Mikä tekee sinut onnelliseksi? Oletko muuttanut 10 vuodessa? Miten? Suljet työpaikkasi oven, olet menossa kotiin. Missä kotisi sijaitsee? Miten matkustat sinne? Kuvittele, että aukaiset kotisi oven? Mitä näet? Mitä kuulet? Mitä tunnet? Keitä kotona on? Rentoudut hetken kotona omalla tavallasi. Lähdet harrastuksiisi. Mihin olet menossa? Voit nyt pikku hiljaa palata nykyhetkeen. Kun olet valmis, voit avata silmäsi.

Oppilaille tarjotaan mahdollisuutta kertoa, miltä mielikuvamatka tuntui, mutta kenekään ei ole pakko sanoa mitään, mikäli eivät halua.

Oppilaille jaetaan monisteet, joihin he kirjoittavat, millaisina kuvittelevat itsensä 10 vuoden päästä. Ohjeistuksessa korostetaan, että tulevaisuus on realistinen mutta positiivinen - sellainen, missä tämänhetkiset haaveet ovat ehkä jo tähtyneet ja kaikki on pääsääntöisesti hyvin.

Tulevaisuusmoniste:

MINUN TULEVAISUUTENI

Nimi: _____

On vuosi 20__ ja on kulunut 10 vuotta siitä, kun olin __ luokalla. Olen __-vuotias ja menossa tapaamaan vanhoja koulukavereitani _____ koululle. Jännittää nähdä kaikkia pitkästä ajasta, ja mietin matkalla, mitä kerrottavaa minulla on heille itsestäni.

Asun...

Perheeseeni kuuluu...

Harrastan...

Vapaa-aikani tykkään...

Arvostan erityisesti...

Rakastan...

Olen hyvä...

Parasta minussa on...

Miten olen muuttunut 10 vuoden aikana?

Olen ammatiltani...

Millainen koulutus minulla on? Missä opiskelin ammattiini?

Millaisissa työpaikoissa olen kuluneiden vuosien aikana ollut?

Millaisessa työpaikassa olen nyt?

Mitä työtehtäviini kuuluu? Mitä kaikkea teen työpäivän aikana?

Olenko tyytyväinen työhöni? Miksi olen tai en ole tyytyväinen?

Mitä muuta elämäni voisi vielä kuulua?

Tällaista on siis elämäni vuonna 20__. Jää jännityksellä odottamaan tulevaa luokkakokousta, jossa kuulet, mitä muut luokkatoverisi ovat kuluneiden 10 vuoden aikana tehneet...

Kun kaikki ovat täyttäneet monisteet, aloitetaan luokkakokous. Jokainen oppilas etsii luokkakaverin, jonka kanssa juttelee siitä, millaisena kumpikin näkee oman tulevaisuutensa. Lisäksi parin kanssa keskustellaan siitä, mitä esteitä unelmien tiellä voi olla ja miten niiden yli voisi päästä? Mikä taas auttaa saavuttamaan halutun tulevaisuuden? (Jos tämä menee nopeasti, voidaan tehdä sama toisen parin kanssa).

Lopuksi keskustellaan yhdessä niistä tekijöistä, jotka voisivat edistää unelmien toteutumista. Oppilaat saavat vapaasti huudella erilaisia tekijöitä, joita vetäjä kirjoittaa taululle. Keskustelua voi myös johdatella, mikäli ryhmä ei ole kovin puhelias.

AARREKARTTA

Kohderyhmä: 8. lk tai 9. lk

Tavoite: Tehdä oman elämän suunnittelua ja tavoitteenasettelua unelmatyöskentelynä. Tiedostaa unelma tai asia, jonka toteutuminen on tärkeää. Sisäistää ja ymmärtää, että unelman toteutuminen riippuu myös itsestämme. Asennoituminen myönteisesti käynnistyvään elämänvaiheeseen.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja ja opinto-ohjaaja/luokanvalvoja

Tarvittavat välineet: Varataan etukäteen runsaasti aikakauslehtiä, kortteja, valokuvia. Suuria paperiarkkeja/kartonkia. Jokaiselle osallistujalle sakset, liimaa, kyniä ja erilaisia värejä. Linkki menetelmään: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/21023/mantykivi_kirsi_LIITE.pdf?sequence=1

Menetelmä:

Kirjoita taululle YK:n entisen ihmisoikeusvaltuutetun Mary Robinsonin sanat: "Kehityksen päämäärä on tila, jossa kaikkien ihmisten kaikki oikeudet voivat toteutua."

Keskustelkaa lyhyesti virkkeen herättämistä ajatuksista. Pohtikaa yhdessä:

- ✓ Millainen olisi maailma, jossa kaikkien oikeudet voisivat toteutua?
- ✓ Minkälaista sellaisessa maailmassa olisi elää?
- ✓ Minkälaisessa maailmassa sinä haluaisit elää?
- ✓ Toteutuvatko sinun oikeutesi?
- ✓ Toteutuvatko lähimmäistesi oikeudet?
- ✓ Miten kaikkien oikeudet voisivat toteutua vielä paremmin?

Keskustelun pohjalta aloitetaan aarrekarttatyöskentely. Harjoitus voidaan toteuttaa yksilötyönä tai pienryhmissä:

- ✓ Jaa jokaiselle/ryhmälle suuri paperi ja liimaa. Kehota osallistujia ajattelemaan sellaista maailmaa, josta äsken keskustelitte ja joka kuvastaa taululle kirjoitettua lausetta.
- ✓ Anna osallistujien tutustua esillä oleviin aikakauslehtiin. Tarkoitus on leikata niistä kuvia ja tekstejä ja rakentaa niistä oma parempaa maailmaa kuvaava kollaasi. Osallistujat voivat täydentää työtään myös omin piirroksin ja tekstein. Halutessanne voitte käyttää muutakin kollaasityöskentelyyn sopivaa materiaalia.

- ✓ Työt voidaan ripustaa seinälle, jolloin toiset pääsevät tutustumaan niihin. Tällöin töitä on myös helpompi täydentää jatkossa ja unelmat pysyvät seinällä jatkuvasti näkyvillä.

Jokainen saa halutessaan esitellä omaa työtään ja näkemystään paremmasta maailmasta. Toisten töitä ei kuitenkaan kommentoida.

Keskustelkaa kollaasin tekemisestä menetelmänä. Jos toteutitte harjoituksen pienryhmissä, pohtikaa myös miten ryhmätyö sujui ja miten se sopi yhteen tämän menetelmän kanssa. Tarkastelkaa sen jälkeen töitä tarkemmin.

Miettikää:

- ✓ Minkä näkökulman osallistujat valitsivat? Rakensivatko he henkilökohtaisen kollaasin vai mieltivätkö he globaaleja oikeuksia?
- ✓ Minkälaisiin asioihin kollaasit keskittyvät? Esim. perustarpeiden täyttäminen, ystävyys ja rakkaus, raha ja vauraus, ulkonäkö ja esteettisyys, rauha ja suvaitsevaisuus, luonto ja ympäristö, tiede ja teknologia...
- ✓ Mitä ajatuksia osallistujissa herää, kun he nyt katsovat töitään? Yllättyvätkö he jostain? Kollaasia tehdessä omaa työtään katsoo niin läheltä, että kokonaisuuden hahmottaminen voi olla hankalaa.
- ✓ Miten töiden kuvaama maailma ja nykymaailma eroavat toisistaan? Miten eroja voidaan vähentää? Mitä yhteistä töillä ja nykymaailmalla on?
- ✓ Mitä uusia ajatuksia osallistujille nousee nyt taululle kirjoitetuista Mary Robinsonin sanoista?

3.2 LUOKKATYÖSKENTELEY

Luokkatyöskentelyllä tarkoitetaan jonkin luokan tarpeista noussutta työskentelyä, joka vastaa luokan ajankohtaisiin haasteisiin. (Esimerkiksi luokan ilmapiiriin, kiusaamiseen tai muuhun pinnalla olevaan aiheeseen liittyvät tunnit). Menetelmäkohtainen kohderyhmä on tarkennettu menetelmän kuvauksen yhteydessä.

3.2.1 Yhdenvertaisuus ja toisen kunnioittaminen

EURO RAIL A LA CARTE

Kohderyhmä: 7. - 9. lk

Tavoite: · Osallistujien stereotyyppien ja ennakkoluulojen kyseenalaistaminen, tekstin herättämät mielikuvat ja assosiaatiot. Syrjinnän vaarassa olevien ryhmien herättämien mielikuvien tarkastelu. Omista asenteista tietoiseksi tuleminen. Erilaisten arvojen kohtaaminen.

Kesto: 90 min - 2h

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Valokopio toimintaohjeista ja kynä jokaiselle osallistujalle. Menetelmä löytyy täältä:

<http://www.keks.fi/ideoita/harjoitteita/taso2/stereotyyppientunnistaminen/eurorail>

Menetelmä:

Ohjaaja antaa kaikille osallistujille monistetut toimintaohjeet, kuvailee tilannetta lyhyesti ja kehottaa osallistujia lukemaan kuvaukset tarjolla olevista kanssamatkustajista. Jokaista osallistujaa pyydetään valitsemaan itselleen kolme mieluisinta matkakumppania ja kolme sellaista henkilöä, joiden kanssa ei haluaisi matkustaa. Kun kaikki ovat tehneet valintansa, muodostetaan 4-5 hengen ryhmiä.

Ryhmäkeskustelut

Ryhmät keskustelevat omista valinnoistaan ja niiden syistä, vertailevat valintojaan ja etsivät mahdollisia yhtäläisyyksiä valintojen välillä. Ryhmät laativat ryhmälle yhteisen suosituimmuuslistan (kolme plussaa, kolme miinusta) konsensusperiaatteella. Ryhmiä pyydetään esittelemään valitsemansa matkatoverit yhteisessä keskustelussa. Heidän pitäisi myös kertoa, oliko ryhmällä sisäisiä erimielisyyksiä.

Purku

Keskustelu perustuu ryhmien laatimiin listoihin. On hyvä aloittaa vertailemalla eri ryhmien tuloksia. Sitten voitte jatkaa keskustelua seuraavanlaisilla kysymyksillä:

- Kuinka realistinen harjoituksen tilanne on?
- Onko kukaan kokenut mitään vastaavaa?
- Mitkä seikat ratkaisivat valinnat?
- Jos jokin ryhmä ei onnistunut laatimaan yhteistä listaa, mikä siihen oli syynä?
- Mikä tuntui harjoituksessa kaikkein vaikeimmalta?
- Mitkä tekijät estivät yhteisymmärrykseen pääsemistä?
- Minkälaisia stereotyyppioita matkustajaluetteloon on kirjattu?
- Sisältyvätkö stereotyyppiat luettelon kuvauksiin, vai nousevatko ne jokaisen omasta ajatusmaailmasta ja mielikuvituksesta?
- Mistä mielikuvat tulevat?
- Oletko koskaan ollut tilanteessa, jossa sinuun on kohdistettu vastaavaa rasismia ja syrjintää? Millaisia tuntemuksia tällainen tilanne herättää / voi herättää?
- Mikä olisi hyvä tapa ratkaista sellainen tilanne?

Vinkkejä ohjaajalle

Huomaa, että harjoitukseen sisältyvä matkustajaluettelo on hyvin pitkä, mikä vaikeuttaa ryhmien yhteisten listojen laadintaa. Siksi aikaa saatetaan tarvita enemmän. Halutessasi voit lyhentää luetteloja 10-14 matkustajaan. Voit myös muuntaa luetteloja siten, että se vastaa paremmin kotiseutunne kansallisuustilannetta ja ryhmän tarpeita. On tärkeää, että osa luettelon matkustajista kuuluu ryhmäläisille tuttuihin ryhmiin, ja että "näkyvät" vähemmistöjä otetaan mukaan luetteloon: homoseksuaaleja, vammaisia, HIV -positiivinen jne. Usein käy niin, että ryhmät eivät onnistu laatimaan yhteistä luetteloja. Älä painota tätä osuutta liikaa, sillä se johtaa vain valheelliseen yhteisymmärrykseen. Vähintään yhtä mielenkiintoista on tarkastella syitä, jotka estävät yhteisymmärryksen saavuttamisen.

On tärkeää, että jokainen kunnioittaa toisten ajatuksia eikä tuomitse toisen henkilökohtaisia mielipiteitä. Vaikka jotkut valinnat tuntuivatkin kyseenalaisilta, on valintojen taustojen pohtiminen paljon mielekkäämpää kuin henkilökohtaisten päätösten kyseenalaistaminen. Itse asiassa sekä ohjaaja että pelaajat ovat hankalassa tilanteessa: harjoituksesta saa helposti aikaan oikean tuomitsemiskilpailun! Ole siis varuillasi, äläkä anna keskustelun edetä väittelyksi siitä, kenellä on vähiten ennakkoluuloja. Painota sitä tosiasiaa, että jokaisella on ennakkoluuloja. On myös tärkeää muistaa jutella siitä, että matkustajista annetut kuvaukset ovat hyvin lyhyitä, eivätkä sisällä tietoa heidän luonteestaan tai taustastaan. Mutta eikö uutisista ja lehdistä saatuihin tietoihin sekä ihmisistäensitapaamisella saatavaan vaikutelmaan reagoidakin samalla tavoin?

Ehdotuksia toiminnan jatkamiseksi

Harjoitusta voidaan jatkaa toisella mielikuvia käsittelevällä harjoituksella kuten "Ensivaikutelmia" tai "Mitä näet?". Vaihtoehtoisesti voitte kokeilla, miltä tuntuisi olla siirtolainen tai pakolainen, joka joutuu kohtaamaan syrjintää ja ennakkoluuloja: "Pakolainen".

"EURO-RAIL A LA CARTE" -Tilanne

Olet nousemassa junaan matkustaaksesi Lissabonista Moskovaan. Matka kestää viikon ja joudut jakamaan vaunuosastosi kolmen muun matkustajan kanssa. Kenet seuraavista vaihtoehdoista valitsisit mieluiten matkakumppaniksesi?

1. Serbialainen sotilas Bosniasta.
2. Ylipainoinen sveitsiläinen pörssimeklari.
3. Italialainen tiskijukka, jonka taskut näyttävät pullistelevan dollareista.
4. Nahkavaatteita myyvä afrikkalainen nainen.
5. HIV-positiivinen nuori taiteilija.
6. Juuri vankilasta vapautunut Unkarin romani.
7. Baski-aktivisti, joka vieraillee usein Venäjällä.
8. Saksalainen räppäri, joka viettää erittäin vaihtoehtoista elämää.
9. Sokea haitarisoittaja Australiasta.
10. Ukrainalainen opiskelija, joka ei haluaisi palata kotiin.
11. Keski-ikäinen romaniainen nainen 1-vuotiaan lapsensa kanssa.
12. Aggressiivinen hollantilainen kovan linjan feministi.
13. Alkoholin vaikutuksenalainen ruotsalainen skinhead.
14. Belfastilainen painija, joka näyttää olevan menossa katsomaan jalkapallo-ottelua.
15. Puolalainen prostituoitu Berliinistä.
16. Ranskalainen maanviljelijä, joka puhuu vain ranskaa, ja jolla on mukanaan korillinen voimakkaanhajuista juustoa.
17. Saksassa asuva pakolaistaustainen kurdi, joka on tulossa takaisin Irakista.

Toimintaohjeet osallistujille (monisteena):

1. Valitse itsellesi ylläolevasta luettelosta kolme henkilöä, joiden kanssa mieluiten matkustaisit, ja kolme vähiten mieluista matkakumppania. Sinulla on 15 min. aikaa tehdä valintasi.
2. Keskustelkaa ryhmässä kunkin valitsemista suosituimmista ja epäsuosituimmista matkakumppaneista ja valintojen syistä.
3. Yrittäkää sitten päästä yhteisymmärrykseen ryhmän yhteisestä listasta, johon valitsette kolme mieluisinta ja kolme epämieluisinta matkakumppania. Teillä on 45 minuuttia aikaa.
4. Lopuksi jokainen pienryhmä esittelee valintansa koko ryhmälle, jonka jälkeen harjoituksesta keskustellaan vielä yhdessä.

KAIKKI SAMANARVOISIA

Kohderyhmä: 7. - 9. lk

Tavoite: Oppia tuntemaan ja hyväksymään muut ryhmän jäsenet. Huomata, että jokainen on ihminen on erilainen. Osoittaa, että kaikki ovat samanarvoisia. Tutustua tapoihin, joilla ihminen muovaa omaa identiteettiään.

Kesto: 1h 40 min (osa A 30 min., osa B 30 min., osa C 20 min. ja keskustelu 20 min.)

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Valmiiksi laadittu luettelo henkilökohtaisista ominaisuuksista A -osaa varten.

Paperia, värikyniä ja teippiä tai hakaneuloja B-osaa varten. Linkki harjoitukseen:

<http://www.keks.fi/primamedia/keks/ideoita/harjoitteita/taso1/yhtalaisyysia/kaikkisamanarvoisia>

Menetelmä:

Tämä peli koostuu kolmesta toisiinsa liittyvästä osiosta, jotka tarjoavat osallistujille tilaisuuden tutustua toistensa välisiin eroihin, miettiä mikä tekee jokaisesta ainutlaatuisen yksilön ja löytää myös kaikille yhteisiä ominaisuuksia.

Osa A: Erilaisuus:

1. Peliin tarvitaan runsaasti tilaa. Raivaa huone niin tyhjäksi kuin mahdollista.
2. Pelaajien on kuviteltava huoneen keskelle viiva, joka jakaa huoneen kahteen puoliskoon. Ohjaaja käy seisomaan kuvitteellisen viivan päälle.
3. Pyydä ryhmää kokoontumaan huoneen toiseen pätyyn ja sano sitten esim.: "Ylittäkää viiva... jos teillä on housut jalassa".
5. Kun tunnelma on vapautunut, voit siirtyä haastavampiin kysyihin: "Ylittäkää viiva... jos teillä on hyviä ystäviä, jotka ovat avoimesti homoseksuaaleja tai lesboja".

Osa B: Ainutlaatuisuus:

6. Tarkastelkaa osallistujien päällä olevia T-paitoja, etenkin sellaisia, joihin on painettu erilaisia kampanjalogoja ja tunnuksia. Miksi osallistujat käyttävät näitä paitoja? Siksi että he pitävät niiden ulkonäöstä, vai siksi, että he haluavat tukea niiden välittämiä ideoita?
7. Seuraavaksi jokainen suunnittelee henkilökohtaisen, omaa persoonallisuutta kuvaavan logonsa.
8. Jaa osallistujille kynää ja paperia ja anna 15 minuuttia aikaa logon suunnittelua ja piirtämistä varten.
9. Kun logo on valmis, pyydä osallistujia kiinnittämään se T-paitansa rintaan (esim. teipillä), niin että jokainen voi nähdä toistensa logot.

Osa C: Yhtäläisyyksien etsiminen

10. Pelaajat valitsevat itselleen parin. Parit etsivät nyt keskustelemalla kolme asiaa, jotka ovat heille yhteisiä: yhden pitäisi olla sellainen asia, mitä he aina tuntevat tai tekevät, toisen sellainen, mitä he joskus tuntevat tai tekevät, kolmannen sellainen, mitä he eivät ikinä tunne tai tee.

11. Pyydä kutakin paria etsimään tämän jälkeen toista paria, jolla olisi samat yhteiset asiat / ominaisuudet. Jos tämä ei onnistu, parit muodostavat joka tapauksessa neljän hengen ryhmiä ja koettavat keskustellen löytää kolme koko ryhmälle yhteistä asiaa.

12. Pyydä sitten nelikkoja sulautumaan kahdeksikoiksi, ja toistamaan neuvottelut kolmesta yhteisestä asiasta, nyt kahdeksan ihmisen kesken.

13. Jos ryhmä on suuri, voidaan pelin loppuvaiheet käydä läpi piirissä istuen: kun jokin asia sanotaan ääneen, kaikki jotka tunnistavat sen omakseen, nousevat seisomaan. Jos joku ei nouse, ehdota jotain muuta, kunnes on löydetty kolme kaikille yhteistä asiaa.

Purku:Kysy pelaajilta:

Oliko harjoitus hauska? Mitä siitä opittiin?

Miltä tuntui ylittää viiva yksin?

Miltä tuntui tunnustautua ainutlaatuiseksi ihmiseksi, erilaiseksi kuin kukaan muu?

Miltä tuntui huomata, että näinkin isolla ryhmällä on paljon yhteisiä ominaisuuksia?

Millaisissa jokapäiväisen elämän tilanteissa tuntuu hyvältä olla erilainen? Milloin taas on mukavampaa olla samanlainen kuin muut?

Pyydä osallistujia kertomaan omista kokemuksistaan:

Onko sinun joskus täytynyt peitellä identiteettiäsi tullaksesi hyväksytyksi?

Oletko koskaan tullut syrjityksi erilaisuutesi takia tai sen vuoksi, että olet ollut jonkun syrjityn ystävä?

Millaisessa tilanteessa sinun on ollut pakko luopua osasta omaa identiteettiäsi tullaksesi hyväksytyksi ryhmän jäseneksi?

Vinkkejä ohjaajalle:

Yritä löytää A-osaa varten aluksi sellaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka eivät ole liian intiimejä. Esim. pienet henkilökohtaiset erikoisuudet sopivat hyvin: Miten harjaat hampaasi, laulatko suihkussa? Kun ilmapiiri on vapautunut, siirry henkilökohtaisempiin kokemuksiin: kuka on joskus tuntenut itsensä syrjityksi, kuka on tullut Suomeen siirtolaisena, kenellä on ystävänä pakolainen, romani tai homoseksuaali, kuka on joskus asunut ulkomailla, kenellä on sukulaisia, jotka ovat lähteneet siirtolaisiksi tai käyttävät pyörätuolia. Siirry sitten henkilökohtaisiin mieltymyksiin, toiveisiin, tunteisiin jne.

Koska ensimmäisessä osassa lueteltavat ominaisuudet kannattaa valita huolella, laadi niistä luettelo etukäteen. Valitse ominaisuudet siten, että ne soveltuvat kyseessä olevalle ryhmälle. Käytä hyväksi tietojasi ryhmän jäsenistä. Vaihtoehtoisesti voit pyytää ryhmää ehdottamaan ominaisuuksia, mutta varmistaudu silloin siitä, että ryhmä tuntee toisensa tarpeeksi hyvin ja ettei kukaan pyri nolostuttamaan toisia.

Toisessa ja kolmannessa osassa osallistujat saavat itse valita ominaisuudet. Ohjaajan kannattaa osallistua harjoitukseen, jolloin hän voi paremmin valvoa ryhmässä tapahtuvia prosesseja.

ULKOPUOLINEN

Kohderyhmä: 7. - 9. lk

Tavoite: Herättää ajattelemaan, miltä tuntuu jäädä ulkopuolelle, kannustaa huomioimaan ja ottamaan kaikki mukaan.

Kesto: 20min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Huiveja silmien sitomiseen noin kahdelle kolmasosalle ryhmästä. Linkki materiaaliin:
<http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/Syrjinn%C3%A4n%20kielto%20-%20Ulkopuolinen.pdf>

Menetelmä:

Tässä harjoituksessa koetaan leikin keinoin, miltä tuntuu jäädä ulkopuoliseksi. Syrjintää lähestytään ihmisoikeusnäkökulmasta. Harjoitus voi nostaa voimakkaita tunteita ja sen purkaminen lopuksi on ehdottoman tärkeää.

1. Kolmasosa ryhmästä pyydetään tilan ulkopuolelle.
2. Tilaan jäävälle ryhmälle kerrotaan, että he ovat panttivankia, jotka odottavat pelastajaa. Panttivanki pelastuu, kun joku koskettaa häntä olkapäähän. Pelastajan saavuttua vanki voi ottaa siteen silmiltään ja liittyä pelastajien joukkoon.
3. Panttivankien silmät sidotaan ja he istuvat kauas toisistaan odottamaan pelastajaa.
4. Ulkopuolella olevalle pelastajien ryhmälle kerrotaan leikin juu – ketään ei aiota pelastaa.
5. Pelastajaryhmä saapuu tilaan hiiren hiljaa ja alkaa vähitellen pitää enemmän melua (siirrellä tuoleja ikään kuin joku nousisi), jotta kuulostaisi siltä, että pelastajien joukko kasvaa. Todellisuudessa ketään ei pelasteta.
6. Muutaman minuutin kuluttua (kun pelastettavat alkavat vaikuttaa levottomilta) ohjaaja toteaa, että kaikki taitavat olla pelastettuja. Kaikki vangit istuvat edelleen side silmillään ja tuntevat olonsa syrjityksi, ulkopuoliseksi ja unohtetuksi.
7. Huivit saa ottaa pois silmiltä. Kaikki panttivangit näkevät, että ketään muutakaan ei ole pelastettu.

Purku:

Leikki voi nostaa voimakkaita tunteita. On tärkeää, että viimeistään purkamisvaiheessa kaikille on selvää, että ketään ei pelastettu ja kyseessä oli leikki.

Keskustellaan harjoituksen esiin nostamista tunteista.

Miltä tuntui odottaa turhaan, että joku tulisi?

Mitä pelastajat ajattelivat harjoituksen aikana?

Miltä tuntui, kun leikin idea paljastui?

Seuraavaksi pohditaan syrjintää ja ulkopuolelle jäämistä todellisuudessa.

Huomioidaanko kaikkia koulussa/harrastuksissa?

Jätetäänkö jotkut ulkopuoliseksi?

Miten kaikki saataisiin mukaan?

Keskustelu voi laajeta kattamaan esimerkiksi rasismia yhteiskunnassa, mutta yhtä hyvin voidaan pitäytyä puhumassa osallistujien omasta arkipäivästä. Pohditaan sitä, miten voitaisiin estää sitä, että jotkut jätetään ulkopuolelle. Jokainen miettii sitä, ottaako itse kaikki huomioon.

OMINAISUUSJANAT

Kohderyhmä: yli 12 -vuotiaat

Tavoite: Oppia itsetuntemusta, muiden tuntemista, erilaisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä. Ymmärrys ihmisyydestä kasvaa; ominaisuudet tai ihmiset eivät ole joko hyviä tai huonoja, vaan että kaikilla ominaisuuksilla on kaksi puolta ja kaikilla ihmisillä sekä vahvuuksia että heikkouksia. Lisäksi voi oppia tavoitteiden asettamista omalle kehitymiselle sekä itseilmaisua ja muiden kuuntelemista.

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Linkki:

<https://asiakas.primacontrol.fi/valtikka/valtikkawebseite/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/ominaisuusjanat/model0001-image-upleft>

Menetelmä:

Laadi etukäteen lista ominaisuuksista siten, että siinä näkyy ominaisuus ja sen vastakohta.

Esimerkiksi:

hiljainen - puhelias

järjestelmällinen - spontaani

rauhallinen - temperamenttinen

tarkka - suurpiirteinen

ilmaisurikas - hillitty

jne

Piirrä lattialle kuvitteellinen jana, jonka toisessa päässä on jokin ominaisuus ja toisessa sen vastakohta. Pyydä osanottajia asettumaan janalle siihen kohtaan, joka parhaiten kuvaa omaa itseä suhteessa kyseiseen ominaisuuteen. Pyydä tämän jälkeen jokaista ryhmän jäsentä kertomaan, miksi valitsi juuri kyseisen kohdan janalla. Kun kaikki osallistujat ovat käyttäneet puheenvuoronsa, pyydä heitä asettumaan janalla siihen kohtaan, johon he mahdollisesti haluaisivat kehittyä. Jokainen voi jälleen kertoa, miksi vaihtoivat tai eivät vaihtaneet paikkaa.

Keskustelkaa yhdessä siitä, mitä etuja ja haittoja mistäkin ominaisuudesta on. On hyvä tuoda näkyväksi se, että ominaisuudet eivät sinänsä ole hyviä tai huonoja, vaan neutraaleja: kaikista ominaisuuksista voi olla sekä iloa että haittaa. Hiljainen voi kehittää puhumisen taitojaan, jos hän kokee sen tarpeelliseksi. Samalla hän voi kuitenkin iloita siitä, että kykenee tarkkailemaan ympäristöään ja kuuntelemaan muita, kun ei keskity aina olemaan äänessä. Ehkä häntä myös tämän vuoksi kuunnellaan paremmin silloin, kun hän avaa suunsa.

Voit jatkaa harjoitusta, kunnes riittävä määrä ominaisuuksia on käyty läpi. Jos ryhmä on suuri tai aikaa vähän käytettävissä, puheenvuoroja voi rajoittaa siten, että vain muutamat perustelevat valintansa.

3.2.2 Itsetunto ja minäkuva

FRIENDS -OHJELMA: NUORTEN OHJELMA

Kohderyhmä: 13-16 -vuotiaat

Tavoite: Opettaa lapsia ja nuoria tunnistamaan ja käsittelemään tunteita, kannustaa myönteisiin ajattelumalleihin sekä tarjoaa selviytymiskeinoja vastoinkäymisten ja pettymysten kohtaamiseen. Friends -ohjelma vahvistaa lasten ja nuorten minäkuva ja itsetuntoa sekä lisää uskoa omaan pärjävyyteen.

Kesto: 10 x 1 oppitunti (45min)

Ohjaajat: 2 Friends -ohjaajakoulutuksen käynnyttä nuorisonohjaajaa

Tarvittavat välineet: Friends – ryhmänohjaajan opas nuorten kanssa työskentelyyn Lisätietoa: <http://www.aseманlapset.fi/fi/toimintamuotomme/friends>, Nuorten Friends -työkirjat (jokaiselle oppilaalle oma).

Menetelmä:

Friends -ohjelma koostuu kahdestatoista tapaamisesta. Tapaamisissa keskustellaan ja tehdään harjoituksia, joiden avulla etsitään konkreettisia keinoja selviytyä huolta tai pelkoa aiheuttavista arkipäivän tilanteista. Menetelmä perustuu kokemukselliseen ja vertaisoppimiseen, joten sisällöissä korostuvat omien kokemusten jakaminen sekä yhdessä tekeminen ja oppiminen. Ohjelmassa pyritään myös vanhempien osallistamiseen, jotta opitut taidot siirtyisivät osaksi kodin arkea. Näin pyritään vahvistamaan kuuntelevaa ja keskustelelevaa kotikulttuuria.

Ohjaajat:

Friends -ohjaajakoulutuksen (nuorten ohjelma) käyminen ennen luokkatyöskentelyn aloittamista. Tuntien suunnittelu Friends -ryhmänohjaajan oppaan pohjalta.

TUNTEIDEN NIMEÄMINEN

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Oppia tunnistamaan omia tunteita ja ottamaan toisten tunteita huomioon. Ryhmän keskinäisen luottamuksen rakentaminen.

Kesto: 15 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Lappuja, joihin on kirjoitettu erilaisia tunteita. Ryhmän tarpeista, turvallisuudesta ja ikätasosta riippuen joko pelkkiä positiivisia, sekä positiivisia että negatiivisia tai pelkkiä negatiivisia tunteita.

Menetelmä:

Etukäteen on tehty lappuja, joissa lukee tunteita ja ne on leviteltä lattialle. Osallistujat istuvat ringissä lappujen ympärillä. Jokainen hakee yhden lapun lattialta ja kertoo missä tilanteessa on kokenut kyseistä tunnetta. On tärkeää, että kaikille on korostettu ettei toisen kokemuksia saa vähätellä, vaan kuunnellaan rauhassa sitä mitä toinen sanoo.

Purku on erityisen tärkeää silloin kun tunnelaput ovat negatiivisia.

Purku:

Miltä tuntui jakaa kokemuksia muiden kanssa? Häiritsikö joku? Miksi luulet että tällaisessa tilanteessa häiritään? Tuntuiko häirintä pahalta? Olisiko ollut helpompaa kertoa hyvästä tunteesta? (10 min)

TYHJÄ TUOLI

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Oppia ilmaisemaan omia tunteita ja ottamaan toisten tunteita huomioon. Ryhmän keskinäisen luottamuksen rakentaminen.

Kesto: 25 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Tuoli

Menetelmä:

Ryhmä muodostaa piirin, jonka keskellä on yksi tyhjä tuoli. Jokainen saa vuorollaan näyttää tunteensa tälle tuolille, tuoli voi edustaa oman pään sisällä henkilöä tai jotain tilannetta, jossa teki mieli ilmaista tunteitaan. Tuolille voi puhua, sille voi vaikka huutaa jos siltä tuntuu. Kun yksi on lopettanut tunteiden ilmaisunsa, muut voivat kysellä miksi puhuit sille näin tms.

Purku:

Kun kaikki ovat tämän saaneet tehtyä, voidaan purkaa harjoitusta mm. miettimällä miltä olisi tuntunut istua tyhjässä tuolissa kun joku purki tunteitaan. Voidaan puhua siitä, kannattaako kaikkia asioita tosiaan sanoa ääneen, jotka tulevat mieleen vai olisiko parempi purkaa niitä asioita vaikkapa tyhjälle tuolille? Miltä tuntui kuunnella kun muut puhuivat tuolille? Mitä luulet, miltä olisi tuntunut istua tuolille kun joku puhuu?

PLUSSAT JA MIINUKSET

Kohderyhmä: 7.–9. lk

Tavoite: Opitaan itsetuntemusta ja muiden tuntemista, harjoitus auttaa löytämään itsestä vahvuuksia ja kehittämisen paikkoja. Lisäksi se auttaa määrittelemään ryhmän tavoitteita ja hyväksymään erilaisuutta.

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: paperia, kyniä, maalarinteippiä tai sinitarraa

Linkki: <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/plussat-ja-miinukset>

Menetelmä:

Jokainen piirtää keskelle paperia tikku-ukon tai akan. Sitten paperi jaetaan kahtia positiivisiin (+) ja negatiivisiin (-) puoliin. Jokainen kirjoittaa itsestään, omista luonteenpiirteistään, tavoistaan jne. kolme hyvää ja kolme huonoa asiaa. Paperit käydään yhdessä läpi ja kootaan taulu, josta näkyvät koko ryhmän voimat ja vahvistettavat alueet. Näin saadaan selville, mitä voimia ja heikkouksia ryhmässä on. Löytyykö toiselta jotain, mitä toisella ei ole? Mitä voisi muilta oppia?

MINÄ -KOLLAASI

Kohderyhmä: Yli 7 -vuotiaat

Tavoite: Itsetuntemusta, muiden tuntemista, jokaisen ainutlaatuisuuden ymmärtämistä ja arvostamista, sekä itsensä ilmaisemista visuaalisesti ja sanallisesti.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: vanhoja aikakauslehtiä, värillistä paperia, liimaa, teippiä, narua ym. askartelutarvikkeita.

Linkki: <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/mina-kollaasi>

Menetelmä:

Pyydä osallistujia tuomaan kotoaan joitakin itsestään kertovia pieniä esineitä, valokuvia ja piirroksia jne. Kerro, että tarkoituksena on toteuttaa omasta itsestään kertova minä-kollaasi, jonka pohjaksi voi ottaa vanhan t-paidan, farkut, kankaan tms. Kerro myös, että esineet kannattaa valita siten, että ne voi helposti kiinnittää taustaan ja jättää teokseen näyttelyn ajaksi.

Varaa minä-kollaasien työstämiseen vanhoja aikakauslehtiä, värillistä paperia, liimaa, narua ym. materiaalia, jota voi hyödyntää taideteoksen laadinnassa. Rohkaise tekijöitä luovuuteen.

Kun minä-kollaasit ovat valmiina, jokainen esittelee teoksensa muille. Teoksista voi muodostaa näyttelyn, joka pidetään esillä sovitun ajan.

3.2.3 Ryhmässä toimiminen

KUULUN -MATERIAALI (MLL)

Kohderyhmä: 5.–9. lk (sovellettavissa myös muihin luokka-asteisiin)

Tavoite: Kuulun-opetusmateriaalin tavoitteena on antaa opettajille valmiuksia ryhmän toiminnan ja turvallisuuden tukemiseen toiminnallisia harjoituksia hyödyntäen. Materiaali on syntynyt opettajien toiveesta saada koulutyöhön sopivia ja helposti käyttöön otettavia keinoja edistää oppilasryhmien työskentelyä ja vuorovaikutusta. Materiaali on tehty ensisijaisesti peruskoulun opettajien käyttöön. Menetelmiä voi hyödyntää myös nuorisonohjaajan tunneilla.

Kesto: Lyhyistä harjoituksista voi koota haluamansa pituisen tuokion

Ohjaajat: Opettaja/(Nuorisonohjaaja)

Tarvittavat välineet: Linkki materiaaliin: http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/f744e9077ee436685132766714a968c4/1438159785/application/pdf/15493454/MLL%20Kuulun_www.pdf

Menetelmä:

MLL:n Kuulun -materiaali on jaettu kolmeen osaan ryhmän toiminnan kehittämisen mukaisesti:

1. Tullaan tutuiksi – aloittavan ryhmän tukeminen
2. Me-henki – ryhmän toiminta ja vuorovaikutus
3. Aidosti yhdessä – osallisuus ja ryhmässä toimiminen

Jokainen osa sisältää lyhyen esittelyn ryhmädynamiikan kannalta keskeisistä teoreettisista käsitteistä sekä toiminnallisia harjoituksia opetusryhmän toiminnan tukemiseksi. Materiaalissa korostetaan toiminnallisen työskentelyn tavoitteellisuutta sekä ryhmän kehitysvaiheeseen sopivien harjoitusten valitsemista. Materiaali toimii ryhmän tukena koko lukuvuoden ajan. Materiaalin harjoitukset sopivat hyvin oppituntien kehykseksi lisäämään oppilaiden välistä vuorovaikutusta. Monia harjoituksia voi myös varioida tukemaan oppituntien aihetta. Materiaalista voi poimia harjoituksia esimerkiksi ryhmänohjaajan tunneille, tutustumispäiviin tai oppituntien kevennykseksi luokan kaivatessa yhteishengen nostatusta. Materiaali kannustaa myös arvioimaan ryhmän toimintaa yhdessä oppilaiden kanssa. Harjoitusten tavoitteena on innostaa oppilaita yhteiseen tekemiseen ja tarjota ryhmää yhdistäviä onnistumisen kokemuksia. Kuulun-opetusmateriaali on laadittu Mannerheimin Lastensuojeluliiton kehittämän samannimisen koulutusmallin pohjalta. Materiaali perustuu MLL:n tukioppilastoiminnassa laadittuihin ja testattuihin toiminnallisiin harjoituksiin.

Valmistelut:

Kaikki materiaalin valitut harjoitukset ovat sellaisia, että ne eivät vaadi isoja etukäteisvalmisteluja.

CONTINENTAL BOB

Kohderyhmä: 5. - 9. lk

Tavoite: Tukea ryhmän yhteishenkeä ja harjoitella yhdessä toimimista, neuvottelua ja toisen kuuntelemista.

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: kananmuna (ja varakananmuna), pillejä/grillitikkuja, a4 -papereita, teippiä (maalarin parasta, muutkin käy) ja muuta joka mielestäsi soveltuu tehtävään. 7 tuolia! Tussi jos tahtoo piirtää Bobille kasvot 😊.

Menetelmä:

TARINA:

Tapasin Bobin Belgiassa, ystäväystyttiin ja huomattiin että molemmat tykätään matkustella. Bobilla on vaan se ongelma ettei hän kestä ihmiskosketusta (ei edes suojattuna) eikä hän voi kulkea maitse, mutta hänen suuri haaveensa on matkustaa maailman ympäri. Tarinaa voi pitkittää niin kuin itse haluaa 😊.

TEHTÄVÄ:

Tässä vaiheessa on hyvä siirtyä jo tuolien luokse. Tuolit on laitettu ympyräasetelmaan, suht tasaisesti ja lähekkäin toisiaan, muttei kuitenkaan aivan kiinni toisiinsa. Tuolit edustavat maanosia. Parijako tässä vaiheessa ja jokainen pari mainitsee yhden maanosan sekä siirtyvät yhden tuolin taakse odottamaan. Lopuksi jokaisella parilla on maanosa.

Bobille rakennetaan silta maanosasta toiseen, tarvikkeet esitellään ja muistutetaan siitä että niiden pitää riittää kaikille. Ohjaaja voi vähän katsoa perään materiaalien käytössä, ettei joku jää ilman. Korostetaan ryhmätyön merkitystä. Jokainen rakentaa omasta maanosastaan sillan vasemman puoleiselle maanosalle. Sillan tulee olla niin kestävä että Bob ei siitä tipahda. Muistutellaan myös siitä että Bobia ei saa liikuttaa sillalla paperin avulla, vaan ainoat sallitut apuvälineet on pillit/grillitikut. Aikaa rakenteluun ja suunnitteluun on hyvä antaa n. 15 minuuttia.

Kun sillat alkaa olemaan valmiit, tarkistellaan sitä onko parit muistaneet sopia seuraavan maanosan kanssa Bobin vastaanottamisesta, siis onko varauduttu siihen miten Bob jatkaa matkaansa sillan jälkeen. Tämä usein unohtuu lapsilta ja nuorilta. Tähän vielä viitisen minuuttia lisää aikaa. Kun lopulta on valmista, laitetaan Bob kehiin. Jokainen pari liikuttaa Bobin omalta maanosaltaan vasemmalla olevalle maanosalle ja toivotaan että Bob pääsee ehjänä perille. Kannustus on ehdottoman sallittua!

PURKU:

Jos onnistui, mikä siihen vaikutti? Jos ei onnistunut, mitä olisi voinut tehdä toisin? Oliko parityöskentely mukavaa? Oliko tehtävä pari- vai ryhmätehtävä? Ja näitä saa keksiä enemmänkin..

AUTIOSAARI

Kohderyhmä: 7. - 9. lk

Tavoite: Harjoitella neuvottelutaitoja ja kompromisseja, toisen kuuntelemista ja oman mielipiteen sanomista

Kesto: 30 - 45 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Kynä ja paperia jokaiselle osallistujalle

Menetelmä:

Mennään sellaiseen paikkaan jossa on mukava olla, mutta jossa kuitenkin vielä kuulee ohjaajan äänen. Ohjaaja kertoo tarinaa, tarinaa kuunnellessa voi laittaa silmät kiinni ja kuvitella ympärilleen kaiken sen mistä tarinassa puhutaan.

TARINAN RUNKO:

Olette porukalla pitkällä risteilyllä, jonne olette pakanneet paljon kaikenlaista tavaraa mukaan. Käy kuitenkin niin hassusti, että laiva haaksirikkoutuu ja joudutte jättämään laivan ja suuren osan tavaroista! Onneksi soutuatkaa päässä on autiosaari, jonne pääsette turvaan odottamaan pelastusta! Pelastusveneitä on neljä, ja kaikki laivan matkustajat mahtuvat niiden kyydissä saarelle. sekä vähän myös tarvikkeita! Saari on kaukana sivistyksestä, ja voi kestää tovin, ennen kuin pelastajat saapuvat paikalle...

Kun tarina loppuu, avataan silmät, orientoidutaan hetkeksi takaisin nykyhetkeen. Jokainen ottaa kynän ja paperin. Listataan 20 asiaa, mitä kukin yksilönä ottaisi mukaan autiolle saarelle.

Tämän jälkeen jakaudutaan neljään ryhmään. Nämä ryhmät lähtevät jokaisen ryhmän omalla veneellä kohti autiota saarta, mutta veneeseen mahtuu vain 10 tavaraa. Ryhmän tehtävänä on miettiä mitä otetaan mukaan, kaikki huomioiden, kaikkien ajatuksia kunnioittaen. Tämän vaiheen jälkeen yhdistytään kahdeksi ryhmäksi ja vene haaksirikkoutuu, pelastusveneeseen mahtuu mukaan vain 5 tavaraa. Taas mietitään yhdessä mitä otetaan mukaan. Ryhmissä pidetään huolta siitä, että vain yksi puhuu kerrallaan, muut kuuntelevat. Lopuksi esitellään muille ryhmille tuotokset ja selitetään miksi juuri ne tavarat valikoituivat mukaan.

PURKU:

Miltä tuntui miettiä itsekseen tarvittavia tavaroita? Oliko helppo pienessä ryhmässä valikoida mitkä tavarat otettiin mukaan? Saitko oman äänesi kuuluviin, kunnioitettiinko sinun mielipidettä? Siirryttäessä kahteen isoon ryhmään, miten yhteistyö sujui, olivatko kaikki tasavertaisia? Oliko kaikki samaa mieltä lopulta siitä mitä autiolle saarelle tarvitaan mukaan?

KUTSUN SINUT VIEREENI (POSITIIVINEN PALAUTE)

Kohderyhmä: Sopii kaikille ikäryhmille

Tavoite: Harjoitella positiivisen palautteen antamista ja saamista, vahvistaa ryhmän keskinäistä kunnioitusta ja ryhmän turvallisuutta. Edellyttää, että osallistujat tuntevat toisensa ja toimivat samassa ryhmässä.

Kesto: Riippuu ryhmän koosta, n. 2-3min/osallistuja

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Tuoleja kaikille osallistujille ja yksi ylimääräinen

Menetelmä:

Osallistujat istuvat piirissä tuoleilla. Yksi tuoli jätetään tyhjäksi. Se, joka istuu tuolin vasemmalla puolella aloittaa sanomalla: "Kutsun sinut viereeni (sanoo henkilön nimen, jolle haluaa antaa positiivista palautetta)", pyytää kyseistä henkilöä istumaan viereensä ja antaa hänelle positiivista palautetta. Tämän jälkeen henkilö, jonka vasemmalla puolella on nyt tyhjä tuoli, kutsuu viereensä seuraavan henkilön, jolle haluaa antaa positiivista palautetta. Kierrosta jatketaan niin kauan, kunnes kaikki ovat saaneet antaa ja saada positiivista palautetta. Ryhmän vetäjä varmistaa, että kaikki osallistujat saavat positiivista palautetta eikä kukaan jää kutsumatta.

Valmistelut:

Asetetaan tuolit valmiiksi piiriin ja varmistetaan, että niitä on oikea määrä (yksi enemmän kuin osallistujia)

TYHJÄ TUOLI (POSITIIVINEN PALAUTE)

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Harjoitella positiivisen palautteen antamista ja saamista, vahvistaa ryhmän keskinäistä kunnioitusta ja ryhmän turvallisuutta. Edellyttää, että osallistujat tuntevat toisensa ja toimivat samassa ryhmässä

Kesto: 30min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Tuoli

Menetelmä:

Ryhmä asettuu piiriin tyhjän tuolin ympärille. Kuka tahansa ryhmän jäsen voi mennä istumaan keskellä olevaan tuoliin, jolloin muut ryhmän jäsenet sanovat hänestä positiivisia asioita. Tärkeää on korostaa, että piirissä ei saa edes vitsillä sanoa mitään negatiivista. Tuoliin saa mennä vapaaehtoisesti, ketään ei pakoteta.

Purku:

Keskustelua. Miltä tuntui olla keuhjen kohteena? Oliko tuoliin vaikea mennä? Pelottiko joku? Oliko toisista helppo keksiä positiivista sanottavaa?

SOLMUT VAPAIKSI

Kohderyhmä: 7. - 9. lk

Tavoite: Tukea ryhmän yhteishenkeä ja harjoitella yhdessä toimimista, neuvottelua ja toisen kuuntelemista.

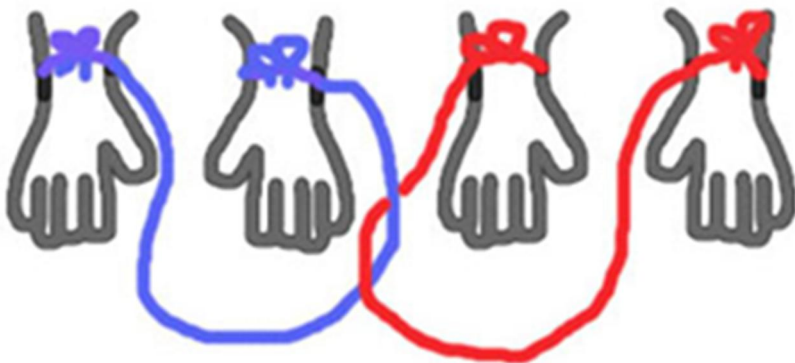
Kesto: 45 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Runsaasti (n. 30kpl) narunpätkiä

Menetelmä:

Ideana on saada toisiinsa löyhästi sidottu ryhmä erilleen. Ryhmän jäseniä pyydetään asettumaan rinkiin ja vierekkäin olevien ihmisten ranteet sidotaan kuvan osoittamalla tavalla. Solmujen tiukkuus ei ole tehtävän onnistumisen kannalta olennaista. Tehtävään onnistumiseksi tarvitaan riittävästi ratkaisuaikaa, sillä kun joku ryhmän jäsenistä oivaltaa ratkaisun, kaikki muutkin vapautuvat hetkessä.

Ohjeet: "Tehkää piiri. Teidät solmitaan nyt vieruskavereidenne kanssa narunpätkillä ranteista yhteen. Kun kaikki ovat solmittu yhteen, teidän tehtävänänne on irrottautua vierustovereistanne ilman, että köysi katkaistaan, ranteiden solmut avataan tai rannelenkki ujutetaan ranteen yli."

Tehtävän aikana: Ohjaaja voi vastata kaikkiin kysymyksiin, jotka eivät helpota ratkaisua. Tsemppaa ryhmää säännöllisesti. Kerro, että ratkaisu todellakin on olemassa ja ettei se ole narujen katkaisu.

MAAVERKKO

Kohderyhmä: 7. - 9. lk

Tavoite: Tukea ryhmän yhteishenkeä ja harjoitella yhdessä toimimista, neuvottelua ja toisen kuuntelemista.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: maalarinteippi

Menetelmä:

Maaverkko on ryhmätoimintatehtävä, jossa joutuu lähituntumaan muiden ryhmän jäsenten kanssa. Tehtävän ideana on päästä aloituspaikalta lopetuspaikkaan niin, että ryhmä kulkee ruudukon läpi. Kutakin maaverkon ruutua saa käyttää vain kerran, eikä maaverkon sivuille saa mennä avustamaan muita.

Alkuvalmisteluina maahan rakennetaan "maaverkko". Maaverkon voi rakentaa käyttämällä maalarinteippiä sisätiloissa. Jos ryhmän lukumäärä on kymmenen, käytetään ruudukossa kymmentä ruutua alla olevan kuvan mukaisesti.

ryhmän
aloituspaikka

ryhmän
lopetuspaikka

Ruudut rakennetaan niin suuriksi, että jalkaterät mahtuvat niihin hyvin. Touhun tiimellyksessä on tärkeä pitää huolta, että ruudulle ei astuta pareittain. Ryhmäläiset voivat esittää tai kysyä tehtävän helpottumiseksi monenlaisia asioita tai kysymyksiä. Ainoa oikea vastaus niihin on, että kutakin ruutua saa käyttää vain kerran.

Tehtävän onnistuneeseen toteuttamiseen on olemassa useita vaihtoehtoja. Yksi vaihtoehto on, että ryhmän jäsenet menevät riviin ja ryhmä kävelytetään toiseen päähän muiden varpaiden yli. Näin ruudut käytetään oikeaoppisesti vain kerran. Toinen vaihtoehto on kantaa ryhmäläiset yksi kerrallaan käsien kautta toiseen päähän.

Ohjeet:

Ryhmän tehtävänä on päästä miinoitetun alueen ylitse. Jokainen ruutu on miinoitettu ja miinat laukeavat, jos ruutu käytetään useammin kuin kerran. Alueen ulkopuolelle ei saa mennä, sillä se on tuntematonta aluetta. Kaikkia muita

keinoja tehtävän onnistumiseksi voi käyttää. Tehtävä on suoritettu, kun kaikki ryhmän jäsenet ovat turvallisesti maaverkon toisella puolella.'

PAPERITORNI

Kohderyhmä: 5. lk →

Tavoite: Tukea ryhmän yhteishenkeä ja harjoitella yhdessä toimimista, neuvottelua ja toisen kuuntelemista. Tukea ryhmätyöskentelyä ja yhteistyötä myös niiden ryhmän jäsenten kanssa, jotka eivät ole niitä lähimpiä ystäviä

Kesto: 15 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Riittävästi A4 -paperiarkkeja jokaiselle ryhmälle

Menetelmä:

Jaetaan ryhmä pienempiin 4-5 henkilön ryhmiin (mahdollisimman sekaisin, niin, että tyttöjä ja poikia ja eri kaveriporukoiden jäseniä on samoissa ryhmissä). Jokaiselle ryhmälle jaetaan 15 A4 -paperia, joista heidän pitää rakentaa mahdollisimman korkea torni haluamallaan tavalla.

Purku:

Esim. keskustellen. Mikä oli oma roolisi ryhmässä? Ottiko joku johtajan roolin? Kuuntelitko toisia? Tulitko kuulluksi?

KIUSAAMISIMPROT

Kohderyhmä: 7. - 9.lk

Tavoite: Kannustaa oppilaita miettimään sitä, miltä oma käytös voi toisista tuntua ja huomaamaan sellaisia tilanteita, joissa omalla toiminnalla voi vaikuttaa luokkahenkeen ja muiden hyvinvointiin ryhmässä.

Kesto: 45 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa (nuorisonohjaaja ja luokanvalvoja)

Menetelmä:

Jaetaan ryhmä viiteen pienempään ryhmään. Ohjeistetaan ryhmää tekemään tilanteesta kaksi eri esitystä, jossa toisessa tilanne ratkaistaan myönteisesti ja toisessa negatiivisesti. Kannustetaan tekemään molemmista esityksistä liioiteltuja.

Tilanteet voivat olla esimerkiksi:

Tilanne 1: Luokassa yksi oppilas esimerkiksi lukee ääneen ja toisten olisi tarkoitus kuunnella.

Tilanne 2: Luokassa joku oppilas vastaa opettajan kysymykseen jotenkin hassusti tai väärin.

Tilanne 3: Keksikää luokkaan jokin tilanne, jonka voi ratkaista joko ystävällisellä käytöksellä toista kohtaan tai aiheuttaen toiselle pahan mielen ja ahdistusta.

Tilanne 4: Ollaan välitunnilla ja tyttö tai poika omalta luokalta jää yksin.

Tilanne 5: Luokkaan on tullut uusi oppilas.

Purku:

Keskustellen. Esim. Voitko vaikuttaa siihen, millainen ilmapiiri luokassa on? Miten? Olivatko esitykset realistisia, voisiko niin käydä? Pystytkö sitoutumaan ryhmänä siihen, että jatkossa ratkaisette vastaavat tilanteet positiivisesti ja kiinnitätte huomiota siihen, miten kohtelette toisianne?

TUTTUUDEN VERKKO

Kohderyhmä: 5. - 9. lk

Tavoite: Toisten erilaisten ominaisuuksien ja vahvuuksien arvostaminen ja sen ilmaiseminen koko ryhmälle. Kysymysten kautta

Kesto: 15 min

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Valmiiksi erilaisia, mahdollisimman monipuolisia kysymyksiä liittyen ryhmän jäsenten vahvuuksiin, ryhmän turvallisuustason mukaisesti joko melko neutraaleja tai vähän syvempiä kysymyksiä. Kysymykset valikoituvat sillä perusteella, mitä tavoitteita/haasteita/ryhmällä on.

Menetelmä:

Ryhmä on vapaasti väljässä tilassa. Ohjaaja pyytää heitä laittamaan käden sen ihmisen olkapäälle, joka vastaa parhaiten kysymyksessä haettuja ominaisuuksia. Ryhmää pyydetään perustelemaan valintansa.

Tärkeintä on se, että jokainen ryhmän jäsen tulee valituksi. Tätä voi ohjata esimerkiksi niin, että ei saa valita samaa henkilöä kahdesti tai että ei saa valita samaa, joka on valinnut sinut. Ohjaajan pitää olla myös tarkkana siinä, että kaikki varmasti osallistuvat ja että tunnelma pysyy hyvänä.

Esimerkkikysymyksiä:

Kenet olet tuntenut kauiten? Kenen antaisit leikata omat hiuksesi? Keneltä pyytäisit apua matikan läksyihin? Keneen voi aina luottaa? Kenen kanssa lähtisit maailmanympärysmatkalle? Kuka osaa tarpeen tullen olla myös hiljaa? Kenestä tulisi hyvä poliitikko? Kuka olisi hyvää seuraa kuntosalille? Kenen kanssa perustaisit yrityksen? Kuka kertoo hyviä vitsejä? Keneltä saa apua jos kännykkä hajoaa? Kenen kanssa ryöstäisit pankin? Kenestä tulisi hyvä näyttelijä? Kenestä tulisi paras äiti/isä?

IHMISUDET JA KYLÄLÄISET -PELI

Kohderyhmä: 5.lk →

Tavoite: Harjoitella neuvottelutaitoja ja heittäytymistä turvallisesti roolien kautta, pohtia oikeudenmukaisuutta

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1 ohjaaja (pelinjohtaja)

Tarvittavat välineet: Pelikortit (esim. http://www.lautapelit.fi/Werewolves_ENG) tai linkki pelin ohjeisiin: <http://juhlapelit.net/ihmissusi/> Pelistä on olemassa monta eri versiota, jotka kaikki sopivat tähän tarkoitukseen.

Menetelmä:

Ihmissusi on roolipeli, joka sopii hyvin suuremmalle peliporukalle (10-20). Pelaajat istuvat aluksi rinkiin niin, että he pystyvät näkemään toisensa helposti.

Pelinjohtaja jakaa pelaajien kesken identiteettikortit tai laput, joille on kirjoitettu eri roolit (lappuja saman verran kuin pelaajia). Rooleja ei saa paljastaa muille pelaajille, mutta pelissä saa taktikoida, manipuloida ja käyttää puheenlahjoja tarpeidensa mukaisesti.

Pienessä keskiaikaisessa kylässä riehuu lauma ihmissusia. Kyläläisten tehtävänä on tuhota nämä, ennen kuin sudet valloittavat koko kylän. Tämä vaatii neuvottelua, keskustelua, luottamusta ja yhteistyötä.

Peli saattaa olla nopeasti ohi tai jatkua pitkäänkin, riippuen siitä, miten hyvin kyläläiset saavat ihmissudet paljastettua. Mikäli peli on ohi todella nopeasti, kannattaa ottaa toinen kierros. Peliin on hyvä varata hyvin aikaa, sillä pelaajat yleensä innostuvat siitä, ja haluavat pelata lisää. Lisäksi, jotta pelistä saa mahdollisimman paljon irti, purku on todella tärkeä.

Purku:

Keskustelua siitä, miltä pelaaminen tuntui (kuunneltiin toisia, saiko puheenvuoron ym.). Oliko vaikeaa omaksua kortissa/lapussa annettu rooli? Olivatko tuomiot oikeudenmukaisia? Kuinka moni joutui valehtelemaan? Miltä tuntui olla syytettynä? Miltä tuntui, kun tippui ensimmäisenä pois ja joutui seuraamaan peliä vierestä? Miltä tuntui olla susi, miltä tuntui olla kyläläinen? Maltoitko olla hiljaa tarvittaessa, kuuntelitko muita? Oliko vaikeaa olla kommentoimatta kun oli jo "kuollut"? Minkä takia tätä peliä pelattiin? Pelattiinko peliä reilusti? Puolustitko

enemmän omaa kaveriasi kuin muita? Ja näitä voi keksiä lisää sen myötä, mitä havaintoja ryhmästä on tehnyt pelin aikana.

Valmistelut:

Perehdy pelin sääntöihin, rooleihin ja niiden välisiin suhteisiin. Opettele pelin rakenne, jotta pystyt toimimaan pelin ohjaajana sujuvasti. Valitse rooleja sopivassa suhteessa toisiinsa nähden (mitä pienempi ryhmä, sitä vähemmän susia ja tavallisia kyläläisiä), kaikkia "erikoishahmoja" ei välttämättä kannata ottaa mukaan ensimmäisellä pelikerralla. Niitä on kuitenkin aina hyvä olla mukana vähintään yhtä monta kuin susia, jotta peli on mielenkiintoisempi.

KÖYSIKUVIOT RYHMÄSSÄ

Kohderyhmä: Kaikki koululaiset

Tavoite: Tukea ryhmän toimintaa, vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta ja luottamusta

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Pitkä köysi, huiveja/silmälappuja, joilla voidaan sitoa osallistujien silmät

Menetelmä:

Köysi sidotaan sopivasta kohdasta yhteen niin, että se muodostaa suuren lenkin. Luokka/ryhmä asettuu köyden ympärille piiriin tasaisin välein (hyvä olla vähintään 1m väliä) ja ottaa molemmilla käsillä kiinni köydestä. Ryhmän silmät sidotaan.

Ryhmää pyydetään muodostamaan kannattelemastaan köydestä yhdessä erilaisia kuvioita, aloittaen helpoista (ameeba, ympyrä, neliö, kolmio ym). siirtyen pikkuhiljaa vaikeampiin (tähti, joulukuusi) ryhmän tasoa arvioiden. Ohjaaja arvioi, milloin kuvio on onnistunut.

Ryhmää kannustetaan keskustelemaan keskenään ja kuuntelemaan toisiaan, sillä se on avain onnistumiseen.

Purku:

Keskustellen, esimerkiksi seuraavia kysymyksiä hyödyntäen:

Miltä tuntui olla silmät sidottuina? Oliko helppoa? Mitä onnistuminen edellytti? Saitko äänesi hyvin kuuluviin? Kuuntelitko itse muita?

KROKOTIILIJOKI

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Edistää ryhmän yhteistyötä, ongelmanratkaisua yhdessä, toisten auttamista ja ryhmään kuulumisen tunnetta.

Kesto: 1,5h

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Limukoreja, laudanpätkiä (tms.) joiden päällä voi seistä turvallisesti. "Siltapaloja" täytyy olla riittävästi, että ryhmä mahtuu seisomaan hyvin tiiviisti niiden päällä. Siltapaloja voi tarvittaessa lisätä tai poistaa ryhmän käytöstä myös kesken harjoituksen.

Menetelmä:

Ryhmälle annetaan tehtäväksi ylittää "krokotiilijoki" (esim. nurmialue) yhdessä ilman, että kukaan putoaa veteen ja joutuu krokotiilien ruoaksi. Painotetaan yhteistyön ja koko ryhmästä huolehtimisen tärkeyttä!

Heidän käyttöönsä annetaan sopiva määrä "siltapaloja", mutta ei anneta muita ohjeita, vaan ryhmän täytyy ratkaista ongelma itse. Siltapaloja tulee olla selkeästi vähemmän, kuin ryhmässä on jäseniä ja matkan tulee olla sen verran pitkä, että palat eivät riitä suoraan sillaksi koko krokotiilijoen yli.

Ohjaaja voi antaa tarvittaessa vähän vihjeitä.

Yksi mahdollinen ratkaisu:

Jos ryhmän käytössä on esimerkiksi 5 siltapalaa, asetetaan ne jonoon kohti joen toista rantaa. Koko ryhmä pakkautuu neljälle pisimmällä olevalle siltapalalle ja viides pala kuljetetaan kädestä käteen jonon takapästä eteen. Tämän jälkeen koko ryhmä siirtyy yhden siltapalan eteenpäin ja taas viimeinen pala kuljetetaan etummaisiksi. Tämä toistetaan kunnes ollaan joen toisella rannalla ja kaikki pystyvät turvallisesti kävelemään "maihin".

Purku:

Keskustellen, käyttäen esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

Miltä tuntui olla noin lähekkäin? Onnistuittako omasta mielestänne hyvin? Mitä onnistuminen edellytti? Miten olisitte voineet onnistua vielä paremmin? Kuuntelitko itse muita? Tuntuiko, että muut kuuntelivat sinua?

3.3 YHTEISÖLLISYYS, OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN

3.3.1 Yhteisöllisyys koulussa

TEEMAPÄIVÄT JA -VIIKOT

Kohderyhmä: Kaikki koulun oppilaat

Tavoite: Tuoda kouluun yhteistä, toiminnallista tekemistä, jossa eri luokka-asteiden oppilaat pääsevät tekemisiin keskenään ja pääsevät samalla oppimaan, keskustelemaan ja vaikuttamaan johonkin tiettyyn teemaan liittyviin asioihin.

Kesto 1 pv-1 vko

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja, luokanvalvojat, tukioppilaat, järjestöt, liikunnanohjaajat ja muut toimijat

Menetelmä:

Yhteistyössä järjestetty koko koulun toiminnallinen teemapäivä/ -viikko, jossa teemaan liittyvät toimijat ovat mukana esittelemässä toimintaa, järjestämässä toiminnallisia/ajatuksia herättäviä rasteja tai jossa toimintaa järjestetään koulun oman henkilöstön, nuorisonohjaajan ja oppilaiden voimin, isossa tai pienemmässä mittakaavassa. Tapahtumat voivat sijoittua valtakunnallisiin teemapäiviin tai -viikkoihin, esimerkiksi energiansäästöviikko, ennaltaehkäisevän päihdetyön viikko, Earth Hour, pyöräilyviikko, rasisminvastainen viikko tai lasten oikeuksien päivä. Lisäksi voidaan luoda omia, oppilaiden tarpeista syntyviä teemapäiviä, esimerkiksi rakkaus -teemapäivä (esim. Kirjaston Lempi -bussi), hyvinvointipäivä, liikuntapäivä tms. Teemapäiviä voidaan viettää sisällyttämällä teemaan liittyvää tekemistä oppitunteihin ja välituntitoimintaan, järjestämällä minimessuja, työpajoja tai teemaan liittyvä rastirata. Ideoita teemapäivien viettämiseen löytyy erilaisten järjestöjen sivuilta ja valtakunnallisten tai kansainvälisten teemapäivien nettisivuilta. Lisäksi teemapäivien toiminnallisiin sisältöihin voi hyödyntää nuorisopalveluiden omia materiaaleja, kuten Selvästi hot -materiaaleja, Kestävän kehityksen kasvatusmallia ja seksuaalikasvatusmallia.

TALKOOT

Kohderyhmä: Kaikki koulun oppilaat

Tavoite: Luoda oppilaille kouluysteistyön kuulumisen tunnetta ja vahvistaa kiinnostusta huolehtia omasta lähiympäristöstä. Tarjota mahdollisuus vaikuttaa oman arkiympäristön viihtyisyyteen ja osallistua aktiivisesti koulun parantamiseen yhdessä muiden kanssa.

Kesto: 1h- 1pv

Ohjaajat: Opettajat, koulun muut aikuiset ja nuurisonohjaaja

Tarvittavat välineet: Siivoukseen ja muuhun ympäristön "ehostamiseen" tarvittavat välineet. Esim. Roskanpoimijoita, jättesäkkejä, maalia ja pensseleitä, multaa, kukkien taimia, oppilaiden maalaamia kiviä, tauluja, roskiksia tms.

Menetelmä:

Koko koulun yhteiset koulun pihan, käytävien ja lähiympäristön kunnostustalkoot. Talkoopäivään voidaan valmistautua tutkimalla oppilaiden kanssa koulua ja sen ympäristöä esim. valokuvaamalla kivoja asioita ja asioita, jotka ovat vähän rempallaan. Sen jälkeen voidaan suunnitella ehostustoimet yhdessä oppilaiden kanssa, maalata vaikka koristekiviä tai tauluja, suunnitella esim. katuliitutaideteoksia koulun pihaan ja tarttua oppilaiden huomaamiin epäkohtiin. Yhteistyötä voidaan tehdä kaupungin eri toimijoiden tai järjestöjen kanssa. Nuurisonohjaaja voi olla ohjaamassa talkoisiin liittyviä toiminnallisia valmisteluja ja osallistua yhdessä muun kouluysteistyön kanssa varsinaisiin talkoisiin.

3.3.2 Osallisuus ja vaikuttaminen koulussa

TULEVAISUUSVERSTAS – MILLAISEN KOULUN HALUAMME?

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Kehittää tietoisuutta opetuksen tavoitteista ja ymmärrystä siitä, miten tavoitteisiin voidaan pyrkiä, kehittää luovuutta, yhteistyö- ja neuvottelutaitoja, edistää oppilaiden osallistumista opetuksen suunnitteluun. Opetusta lähestytään ihmisoikeusnäkökulmasta.

Kesto: 2h

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Isoja paperiarkkeja ja linkki materiaaliin:

<http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/Oikeus%20opetukseen%20-%20Tulevaisuusverstas%20-%20Millaisen%20koulun%20haluamme.pdf>

Menetelmä:

Harjoitus toteutetaan tulevaisuusverstaana, johon kuuluu kolme osaa. Ensimmäisessä osassa pyritään tunnistamaan ja nimeämään ongelmia ja haasteita, toisessa osassa ideoidaan ratkaisuja ongelmiin ja kolmannessa työstetään ideoita toteuttamiskelpoisiksi.

TULEVAISUUDEN MUISTELU KEHITTÄMISEN VÄLINEENÄ

Kohderyhmä: 8. lk tai 9.lk

Tavoite: Mahdollistaa oppilaiden osallistuminen koulun kehittämiseen. Kerätä nuorten kokemuksia koulusta ja ehdotuksia koulun kehittämiseksi. Menetelmää voi käyttää myös vaikka nuorisopalveluiden toiminnan kehittämiseen vaihtamalla kysymyksiä.

Kesto 45min - 1,5h (on hyvä varata pidempi aika ryhmäytymistä ja tutustumista varten, mikäli ryhmä ei ole entuudestaan kovin tuttu vetäjälle tai toisilleen)

Ohjaajat: Opinto-ohjaaja/luokanvalvoja (ja nuorisonohjaaja)

Tarvittavat välineet: A3 -kokoisia papereita ja kyniä (lyijykyniä, värikyniä) tai vesivärejä, lehtileikkeitä tms. (riippuen ruudukon täyttämistavasta).

Menetelmä:

Vetäjät pyytävät nuoria kuvittelemaan parhaan mahdollisen tilanteen esim. vuoden päähän nykyhetkestä. Miten asiat ovat silloin, jos ne ovat parhaalla mahdollisella tavalla? Sen jälkeen kukin pohtii asiaa itsekseen. Jotta ryhmässä olisi turvallinen ilmapiiri, on tärkeää tuntea ryhmän jäsenet mahdollisimman hyvin. Muistelun aluksi on hyvä yhdessä virittäytyä yhteishenkeä lisäävien ja tutustumista edistävien leikkien avulla. Kun ryhmä tuntee toisensa, työstetään hetki omia ajatuksia, minkä jälkeen täytetään tulevaisuusruudukko pienryhmissä seuraavasti:

Tulevaisuusruudukko

A3 -kokoinen paperi jaetaan kahdeksaan ruutuun. Yläriivin ruutuihin (1-4) kirjataan tilanteita ja alariivin ruutuihin (5-8) toimenpiteitä. Oppilaat voivat halutessaan piirtää yläriivin ruutuihin kuvia tai sarjakuvia, leikata lehdistä kuvia, kirjoittaa runoja tai lyhyitä ajatuksia vaikkapa ranskalaisilla viikoilla. Mahdollisuus tehdä eri tavoin tukee erilaisia oppijoita: toiselle on luontevaa piirtää, toiselle taas kirjoittaa.

Ruutuihin vastataan esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin:

Ruutu 1: Mikä koulussa on tai on ollut kaikkein mukavinta?

Ruutu 2: Mistä koulussa tulee "tilanne"? Mitä koulussa ei saa tehdä?

Ruutu 3: Mitä koulussa saa tehdä?

Ruutu 4: Mitä positiivisia tapahtumia koulussa nostetaan tai voisi nostaa esille?

(Vaihtoehtoisesti: Millaisia koulun hyviä toimintatapoja haluat ylläpitää? Miten koulussa hyväksytään erilaisuutta? Miten se näkyy, että joku on iloinen? Entä surullinen? Vihainen?)

Ruutujen 1-4 pohtimiseen varataan aikaa 15 minuuttia.

Tämän jälkeen vastataan 15 minuutin ajan ruutuihin 5-8 seuraaviin kysymyksiin:

Ruutu 5: Miten ruudun 1 tilanteita saataisiin syntymään lisää?

Ruutu 6: Miten ruudun 2 tilanteissa toimitaan tai voisi toimia?

Ruutu 7: Miten ruudun 3 asioita kannustetaan?

Ruutu 8: Miten ruudun 4 asioita voisi tuoda esille? Tulevaisuuden muistelu

Kun ruudukko on täynnä, vetäjät keräävät nousseita ajatuksia paperille. On myös hyvä huomioida, että mukana on positiivisia kysymyksiä, jotta esille tulee kehittämisen paikkojen lisäksi myös se, mikä on hyvin. Kun virittäydytään aiheeseen, on hyvä noudattaa ratkaisukeskeisiä periaatteita: on olennaista pohtia, miten jokin asia ratkaistaan – ei sitä, miten tilanteeseen on tultu tai mistä jokin johtuu. On tärkeää, että jokainen saa osallistua.

Talon tapoja voi virittäytyä pohtimaan myös kirjoittamalla äidinkielen tunnilla aineen, piirtämällä kuvaamataidon tunnilla tai käsittelemällä aihetta muilla oppitunneilla.

AJATTELE ITSE

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Laittaa nuoret pohtimaan omaa elämäänsä ja sen eri osa-alueita vaikuttavuuden näkökulmasta. Harjoitella oman mielipiteen muodostamista ja ilmaisemista, yhteistyötaitoja ja kompromissien tekoa sekä keskustelutaitoja.

Kesto: 30 min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: - Fläppipapereita, pieniä tarroja ja tusseja

Linkki: <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/ajattele-itse/>

Menetelmä:

Ohjaaja listaa viidelle fläppipaperille otsikot: Minä itse, Oma perhe, Oma koulu/työpaja, Harrastus, Kotikunta. Jokaisen otsikon alle listataan muutama asia, joka voisi olla muutoksen kohteena. Fläpit sijoitetaan eripuolille tilaa.

Nuorille annetaan kynät, joilla he voivat kirjoittaa lisää kohtia fläppeihin. Lisäksi nuoret saavat pienen määrän tarroja, joilla he voivat äänestää fläpilla jo ennestään lukevia ja toisten sinne kirjoittamia asioita. Jokainen nuori kiertää jokaisen taulun luona ja tekee sinne tarvittavia lisäyksiä. Taustalle voi laittaa soimaan rauhallista musiikkia, jotta jokainen keskittyisi omaan tehtäväänsä.

Kun kaikki ovat valmiita, jakaudutaan pareihin/pienryhmiin ja valitaan fläpeistä yksi, joka kiinnostaa eniten. Oman fläppinsä kohdalla pari/pienryhmä miettii niitä toimenpiteitä, joita muutoksen toteuttaminen vaatisi (alla olevien esimerkkien toimenpide-ehdotukset on listattu suluissa aiheen perään). Jokainen ryhmä esittelee oman fläppinsä ja syntyneet ideat, jonka jälkeen niistä keskustellaan yhdessä. Käykää läpi myös ne fläpit, joille ei omaa ryhmää riittänyt. Ryhmäkoon ollessa pieni, voidaan harjoituksen pariisuus jättää pois, ja käsitellä kaikki fläpit yhdessä keskustellen.

Harjoituksen tarkoituksena on tuoda esille, että muutoksia voi yrittää toteuttaa ja niihin pystyy itsekin usein vaikuttamaan monella tavoin. Omalla aktiivisuudella voi saada aikaan paljon!

Esimerkkilistat:

Minä itse

- uusi harrastus *(järjestö/kunta/srk tarjoavat tekemistä nuorille)*
- lisää kavereita *(harrastukset, naapurusto, työpaja, vapaaehtoistyö, järjestö)*
- oma polkupyörä *(rahan säästäminen, kierrätyskeskus/kirppari)*

Oma perhe

- lisää yhteistä aikaa *(yhdessä tekeminen/auttaminen kotitöissä)*

- yhteinen lomamatka (säästäminen, ideointi/tiedon haku)
- lemmikkieläin (eläintalo, tiedon haku, hoitokoira tms.)

Oma koulu/(nuorisotila)

- enemmän ohjaajia (kuntalaisaloite, mielenosoitus)
- ei aikaisia aamuja (yhteys esim. työpajajohtajaan, adressi)
- enemmän harjoitteluita (keskustelu ohjaajan kanssa, markkinointi)

Harrastus

- enemmän harjoituksia (yhteys järjestäjään, adressi)
- halvemmat hinnat (yhteys järjestäjään, sponsorit)
- enemmän vaihtoehtoja (järjestö/kunta/srk, tiedon hankinta)

Kotikunta

- enemmän pyöriteitä (kuntalaisaloite, adressi, nuorisovaltuusto)
- paremman bussivuorot (kuntalaisaloite, adressi, nuorisovaltuusto)
- enemmän nuorisotiloja (kuntalaisaloite, adressi, nuorisovaltuusto)

3.3.3 Osallisuus ja vaikuttaminen yhteiskunnassa

NUORTEN PARLAMENTTI -KERHOT

Kohderyhmä: 7. - 9.lk

Tavoite: Tutustua yhteiskuntaan, vaikuttamisen mahdollisuuksiin, demokratiaan, politiikkaan ja eduskuntaan. Lisätä nuorten mahdollisuuksia osallistumiseen ja vaikuttamiseen.

Kesto -

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa (nuorisonohjaaja ja/tai opettaja)

Tarvittavat välineet: Linkki Nuorten Akatemian materiaaliin:

http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/osallisuuskasvatus/kerhokeskus_nuortenparlamentti_22102013.pdf

Menetelmä:

Nuorten parlamentti on yläkoululaisille tarkoitettu kerhotoiminnan kokonaisuus, jota toteuttavat eduskunta ja Kehittämiskeskus Opinkirjo (Kerhokeskus – koulutyön tuki ry) yhteistyössä. Kokonaisuus muodostuu ruohonjuuritason kerhotoiminnasta ja siihen tuotetusta materiaalista, vuosittain järjestettävistä eri teemoja käsittelevistä kerholaistilaisuuksista ja joka toinen vuosi Eduskunnassa järjestettävästä Nuorten parlamentin täysistunnosta.

Parlamenttikerhoissa tutustutaan ajankohtaisten aiheiden kautta yhteiskuntaan sekä siihen, miten nuoret voivat vaikuttaa ja osallistua. Kerholaiset pureutuvat muun muassa eduskunnan toimintaan, demokratiaan ja politiikkaan. Lainsäätäjille puolestaan Nuorten parlamentti tarjoaa mahdollisuuden kuulla nuoria.

Parlamenttikerhot monipuolistavat yläkoulun kerhotarjontaa ja lisäävät nuorten mahdollisuuksia osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Kerhoresurssia voi saada kunnan anomasta valtionavustuksesta. Kerholaiset hyödyntävät koulussa opittua, tutustuvat alueen kansanedustajan toimintaan, osallistuvat keskusteluun oman kunnan nuorten asioista, järjestävät keskustelutilaisuuksia koululaisten ja poliitikkojen kanssa sekä tuovat monin eri tavoin esille nuorten aktiivisuutta, kykyä ja halua olla mukana vaikuttamassa yhteiskunnallisiin asioihin.

Kerho tarvitsee ohjaajan, joka on yleisimmin ollut koulun oma opettaja, mutta ohjaajana voi olla myös vaikka nuorisotyöntekijä. Pääasia on, että mukana on innostunut aikuinen. Kouluissa toimintaa on järjestetty joskus myös yhteistyössä eri aineiden opettajien kanssa, valinnaiskurssin osana tai osana oppilaskunnan toimintaa. Tämä materiaali on tarkoitettu tukemaan kerhonohtajaa. Siihen on koottu kaksi kerho-ohjelmaideaa. Virtuaalivarjostaminen on ajateltu toteutettavaksi niinä vuosina, kun kerho valmistautuu Nuorten parlamentin täysistuntoon eduskunnassa. Poliitiikan nuuskinta puolestaan on malli kerhon tutustumisesta oman kunnan päättäjien toimintaan. Aloitekanavaosio on lisä kerhontoimintaan, silloin kun keskustelun aiheena ovat erityisesti omaan lähiympäristöön liittyvät teemat. Materiaalin päättää kirjoitus ihmisoikeuksista ja erityisesti lapsen oikeuksista toiminnan perustana.

NUORTENIDEAT.FI

Kohderyhmä:

Tavoite: tukea vuorovaikutusta sekä yhteistyötä nuorten ja kunnan, oppilaitosten, järjestöjen tai muiden toimijoiden välillä, tuoda nuorten mielipiteet esiin, keskustella niistä ja huomioida ne päätöksenteossa, tarjota nuorille esteetön ja tasa-arvoinen mahdollisuus kertoa, kysyä ja tulla kuulluksi sekä tarjota nuorille mahdollisuus seurata asioiden käsittelyä ja niistä tehtyjä päätöksiä

Kesto: -

Ohjaajat: Nuorisonehtaja ja/tao opettaja

Tarvittavat välineet: <https://www.nuortenideat.fi/fi/>

Menetelmä:

Nuortenideat.fi on vaikuttamispalvelu kaikille nuorille Suomessa.

Valtakunnallinen Nuortenideat.fi on osa oikeusministeriön verkossa toimivia demokratiapalveluita. Kehittämistyössä on ollut mukana sekä nuoria että nuorisonehtajia (mm. kuntia, järjestöjä ja kouluja). Vaikuttamispalvelua voivat käyttää nuoret ja nuorten kanssa toimivat tahot.

Nuortenideat.fi tarjoaa matalan kynnyksen osallistua, vaikuttaa sekä kertoa omat mielipiteet organisaatioiden toiminnan kehittämiseksi.

Nuoret voivat koulussa joko tunnilla tai välitunnilla tutustua palveluun nuorisonohjaajan tukemana, ”peukuttaa” ideoita, jotka haluavat toteutettavan ja työstää omia ideoita esimerkiksi työpajoissa, yhteiskuntaopin tunnilla.

AKTIIVINEN KANSALAINEN

Kohderyhmä: 5. - 9.lk

Tavoite: Tuoda esille erilaisia toimintamalleja ja kannustaa arjen kansalaisvaikuttamiseen omassa elinympäristössä. Oppia arjen kansalaisvaikuttamisen tapoja ja parityöskentelytaitoja

Kesto: 30min

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Fläppipapereita, tusseja/ kyniä ja case -laput tulostettuna (caselaput ja menetelmä: <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita/aktiivinen-kansalainen/>)

Menetelmä:

Olemme kunnassa, jossa on erilaisia paikkoja: esim. kauppa, baari, koulu, puisto ja kirjasto. Kukin paikka on kirjoitettu otsikoksi yhdelle fläppipaperille. Nuoret jakaantuvat pareittain tai pienryhmiin ja valitsevat yhden paikan ja listaavat, kuinka kyseisessä tilassa voi olla aktiivinen. Mikä tahansa toiminta, mitä kussakin tilassa voi tehdä, on hyvä vastaus. Käydään yhdessä suullisesti jokainen paikka läpi ja mahdollisesti pohditaan lisää tapoja toimia siellä. Tämän jälkeen jokaiselle parille annetaan paikkaan liittyen ongelmacase, joka heidän tulee ratkaista. Jokaiseen caseen tulee keksiä vähintään kolme tapaa toimia. Paikkojen ongelmat esimerkkiratkaisuineen löydät sivun alalaidasta kohdasta tiedostot – caset. Jokainen pari esittelee muille ongelmansa ja omat ratkaisuehdotuksensa siihen. Muut saavat kommentoida ja ideoida lisää toimintamalleja. Lisäksi käydään yleistä keskustelua siitä, mitä on aktiivinen kansalaisuus. Huomaathan, että jokaiseen caseen on ns. helppo ratkaisu, joka kiertää ongelman, mutta myös aktiivisen kansalaisen ratkaisu, joka pyrkii tekemään asialle jotain. Jossain tapauksissa toinen toimintamalli on toista vaikuttavampaa. Ei kuitenkaan ole olemassa oikeanlaista ja vääränlaista toimintaa, pääasia on, että asiaa on mietitty ja sen eteen tehdään jotain.

Harjoitus pohjautuu Citisensen Kansalaisten kaupunki –malliin.

Caselaput:

Kauppa: Olet päättänyt tukea reilun kaupan tuotteita. Lähikaupassasi eimyydä reilun kaupan banaaneja. Mitä teet?

Koulu: Koulusi kaikkien vessojen lukot ovat rikki eikä ovia saa lukittua. Mitä teet?

Tehdas: Olet kesätoissa elektroniikkatehtaassa. Huomaat, että sinulle maksetaan pienempää palkkaa, kuin samaa työtä tekevälle kaverillesi. Mitä teet?

Jalkapallokenttä: Haluat pelata kavereidesi kanssa jalkapalloa, mutta kentän kaikki vuorot on varattu urheiluseuralle. Mitä teet?

Koti: Asut kerrostalossa. Talossasi ei ole paikkaa, jossa polkupyöriä voisi säilyttää. Mielestäsi talossasi tarvitaan pyöräteline. Mitä teet?

Puisto: Kävelet joka ilta saman puiston läpi bussipysäkillä kotiin. Puistossa ei ole valaistusta ja sen läpi on pelottavaa kulkea. Mitä teet?

Kirjasto: Haluat lukea Manga -sarjakuvia. Niitä ei ole lähikirjastossasi lainkaan. Mitä teet?

Hampurilaisbaari: Käyt usein syömässä hampurilaisia. Kuulet, että monikansallisen hampurilaisbaarin käyttämä naudanliha tuodaan Brasiliasta, jossa hakataan sademetsiä karjankasvatuksen tieltä. Mitä teet?

Esimerkkivastauksia caseihin:

Kauppa →	<i>Yhteys kauppiaseen, lehtikirjoitus, mielenosoitus, adressi</i>
Koulu →	<i>Viestä rehtorille / talonmiehelle / oppilaskunnan hallitukselle/ kuntaan</i>
Tehdas →	<i>Juttele työnantajan kanssa, yhteys luottamusmieheen/ liittoon</i>
Jalkapallokenttä →	<i>Kuntalaisaloite, yhteys liikuntatoimeen, yhteys nuorisotyöntekijään jos esim. nuorisotila voisi varata vuoron</i>
Koti →	<i>Yhteys taloyhtiön hallitukseen, rahankeräys telinettä varten</i>
Puisto →	<i>Kuntalaisaloite, lehtikirjoitus, vie asia nuorisovaltuustoon</i>
Kirjasto →	<i>Kirjaston palautelaatikkoon viesti, hankit lehtiä esim. sponsorisopimuksen kautta, lahjoitan kirjastolle</i>
Hampurilaisbaari →	<i>Boikotti, FB- ryhmät (huomiota asialle)</i>

VARJOVAALIT

Kohderyhmä: Kaikki koulun oppilaat

Tavoite: Herättää keskustelua kansalaisyhteiskunnasta ja vaikuttamisesta demokratiassa sekä aktivoida oppilaita pohtimaan omia arvojaan ja ajankohtaisia teemoja.

Kesto: Esim. 1-2 viikkoa vaalien aikana (kunnallisvaalit, eduskuntavaalit, presidentinvaalit, eurovaalit...)

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa (esim. nuorisonohjaaja ja opettaja)

Tarvittavat välineet: Ehdokaslistat, julisteita, tietokoneita/tabletteja vaalikoneita varten, äänestyskopit, -urnat ja -lipukkeet.

Menetelmä:

Vaalien alla ja aikana demokratiaan, aktiiviseen kansalaisuuteen ja vaikuttamiseen liittyviä teemoja voidaan nostaa esille monen eri oppiaineen yhteistyönä sekä osana välituntitoimintaa niin, että järjestetään koulussa "varjovaalit". Vaaleihin voivat osallistua joko kaikki koulun oppilaat, tai tietyt ikäryhmät. Ennen vaaleja järjestetään erilaista vaaleihin liittyvää toimintaa ja vaalipäivänä (voi koulussa olla esimerkiksi oikeaa vaalipäivää edeltävä perjantai) äänestetään aivan kuten oikeissa vaaleissa (vaalikoppina voi toimia esim. sermillä jaettu tila, sermiin kiinnitetty ehdokkaiden nimet ja numerot ja äänet annetaan suljettuna lappuäänestyksenä kopissa olevaan laatikkoon). Oppilaista voidaan koota vaalitoimikunta, joka kokoaa äänestyspaikan, valvoo virallista äänestystä ja äänestyksen jälkeen laskee äänet. Toimikunta voi lisäksi viedä oman koulun vaalitulosia eteenpäin ("näin Espoolaiset nuoret äänestäsivät"), esim. sosiaalisen mediassa tai nuorisovaltuustolle, jotka voivat tiedottaa tuloksesta eteenpäin (esim. kaupunginvaltuusto).

Harjoituksia ennen vaaleja (esim.):

Vaalilupaukset: Oppilaiden kanssa voidaan käydä ikäryhmälle sopivalla tasolla läpi esimerkiksi puolueiden/ehdokkaiden eroja ja kannustaa heitä löytämään omia arvoja eniten vastaava puolue ja ehdokas. Tässä voidaan esimerkiksi koota ehdokkaiden tai puolueiden sloganeita ja vaalilupauksia ja verrata niitä oppilaiden omiin arvoihin ja ajatuksiin. Sloganit tai vaalilupaukset voidaan esimerkiksi laittaa seinille irrallisina ja nimettöminä, minkä jälkeen jokainen oppilas valitsee niistä kolme parasta ja merkitsee ne tarroilla. Sen jälkeen katsotaan, keitä luokka äänesti eniten.

Vaalijulisteet: Oppilaat voivat tehdä omat vaalijulisteet, jota tehdessä on mahdollista pohtia mitä asioita itse haluaisi ajaa ja miten oman saisi julisteessa mahdollisimman hyvin esille. Sen jälkeen voi vaikka verrata omaa julistetta ja sanomaa oikeisiin vaaliehdokkaisiin. Julisteen voi tehdä tietokoneella muokkaamalla valokuvaa, kuvakollaasina lehdistä, piirtämällä, maalaamalla tms.

Vaalikoneet: Isompien oppilaiden kanssa voidaan tehdä vaalikoneita tietokoneilla/iPadeilla/tableteilla.

Vaalitoimikunta: Kootaan oppilasta vaalitoimikunta, joka hoitaa varsinaisen vaalipäivän käytännönjärjestelyt sekä ääntenlaskennan. Lisäksi toimikunta voi suunnitella toiminnallisia sisältöjä, äänestystulosten jatkotyöstämistä ja niistä tiedottamista tai mitä vain, mitä innostutaan tekemään.

Valmistelut:

Vaalilupaukset: Ohjaajan täytyy kerätä kaikkien (tai edustavan otoksen) ehdokkaiden/puolueiden vaalilupaukset tai sloganit etukäteen ja tulostaa/kirjoittaa ne papereille/taululle ilman mitään puolueen tunnuksia tai värejä.

Vaalijulisteet: Ohjaaja voi kerätä esimerkkejä vaalijulisteista (esim. valokuvia katumainoksista, videoklippinä tv-mainoksista) auttamaan ryhmää oman julisteen suunnittelussa. Lisäksi ohjaaja varaa tarvittavat materiaalit ja välineet riippuen siitä, miten julisteet aiotaan toteuttaa (valokuvanmuokkaus, kuvakollaasi tms.).

Vaalikoneet: Tähän voi olla hyvä valmistella vaalikoneen kysymyksiin liittyviä selitteitä vaikeimmista aiheista, tavallaan "vaalisanakirjan". Sanakirjaan voi liittää myös puoluepolitiikkaan, eduskuntaan, europarlamenttiin ja vaalikäytäntöihin (ym.) liittyvää selkokielistä yleistietoa. Nuoret voivat katsoa vaalisanakirjasta mitä vaikeat termit tarkoittavat ja mihin ne liittyvät ja valita sillä perusteella. Tämä edellyttää, että ohjaaja tekee itse vaalikoneen ennen nuoria ja valmistelee vaalisanakirjan selitteet, sillä vaaleissa pinnalla olevat teemat vaihtelevat ja eri vaalikoneissa kysytään eri asioita.

3.3.4 Nuorisopalveluiden toimintaan vaikuttaminen

MANIMIITTI

Kohderyhmä: Kaikki espoolaiset yläkoululaiset, keskeisenä ryhmänä 8. luokkalaiset (kouluittain)

Tavoite: Mahdollistaa nuorten konkreettinen vaikuttaminen nuorisopalveluiden palveluihin antamalla heille päätösvalta siitä, miten nuorisopalveluiden toimintabudjetti käytetään alueellisesti.

Kesto Koko vuoden mittainen prosessi

Ohjaajat: Kaikki nuorisohjaajat (alueittain)

Tarvittavat välineet: Lisätietoa: <http://www.espoo.fi/manimiitti>

Menetelmä:

Osallistuvassa budjetoinnissa eli ManiMiitti -prosessissa nuoret pääsevät päättämään osasta Espoon kaupungin budjettia. He pääsevät ideoimaan ja päättämään oman alueensa nuorten vapaa-ajantoiminnasta ja palveluista, sekä niihin suunnattavista resursseista.

NUOKKUVAALIT:

Kohderyhmä: Kaikki lähikoulun oppilaat ja nuorisotilan kävijät

Tavoite: Lasten ja nuorten osallisuuden kokemuksen lisääntyminen, vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen sekä demokratiakasvatuksen jalkauttaminen oppitunneille ja välitunneille. Mahdollisuus harjoitella demokraattista vaikuttamista, vaalikäytänteitä ja äänestämistä. Tavoitteena myös kerätä lasten ja nuorten ideoita nuorisotilan toiminnan kehittämiseksi. Herättää keskustelua vaaleista ja yhteiskuntapolitiikasta vaalien aikana (presidentinvaalit, eduskuntavaalit tms.)

Kesto: Max. kuukausi ("oikeiden" vaalien alla)

Ohjaajat: Kaikki nuorisotilan ohjaajat

Tarvittavat välineet: Roolivaatteita, meikkejä, kyniä, paperia, tietokone, tulostin, sermit äänestystä varten, leimat x 2.

Menetelmä:

Nuokkuvaalit ovat nuorisotilan kehittämisen väline ja toimivat parhaiten sellaisella nuorisotilalla, joka toimii koulun välittömässä läheisyydessä tai samassa rakennuksessa, mutta menetelmää voidaan hyödyntää myös kauempana

sijaitsevassa koulussa, jonka kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä (vaatii enemmän vaivaa ohjaajilta). Nuokkuvaalien on tarkoitus näkyä ja kuulua koululla sekä nuorisotilassa vaalien aikaan vahvasti. Ohjaajat luovat hahmot, jotka ajavat tiettyjä asioita nuorisotilaan liittyen. Oppilaat äänestävät nuokun ohjaajien esittämistä hahmoista vaalivoittajan. Vaalivoittajalla on suuri vastuu toteuttaa ajamansa asiat!

Valmistelut:

Koulun sitouttaminen vaaleihin: Nuorisonohjaajien lupa tehdä "vaalityötä" koulussa, kouluajalla

Vaalien aikataulutttaminen: Nuorten ideoiden kerääminen, hahmojen luominen, vaalikampanjat, äänestys, äänestystulosten julkistaminen ja vaalivoittajan konkreettiset teot ajamiensa asioiden toteuttamiseksi.

Nuorten ideoiden kerääminen: Nuorisotilan lapsilta ja nuorilta kysellään (esim. työpajamuodossa, avoimen toiminnan lomassa, välitunneilla tai tilakokouksessa) millainen olisi heidän unelmien nuorisotilansa, millainen on hyvä ohjaaja, mitä nuorisotilalla tulisi olla, mikä nuorisotilalla harmittaa tms.

Hahmojen luominen: Näistä ideoista saadaan pohjat hahmoille. Hahmo voi olla myös aivan hatusta vedetty, kunhan suurin osa hahmoista ajaa ns. oikeita asioita. Hahmot olisi hyvä olla luotuna hyvissä ajoin ennen vaalihuuman alkua. Kun hahmot ovat hanskassa, olisi hyvä käydä hahmoina esittelemässä vaalit opettajakokouksessa.

Vaalikampanjat: Samana päivänä jokaisen hahmon vaalimainokset esille; infotelkkarit, koulun ilmoitustaulut, nuokun seinät tms. Vaalikuukauden aikana jalkautuminen hahmoina välitunneille aina kun mahdollista. Noin viikkoa ennen vaaleja hahmot esittäytyvät luokissa (n. 5 minuuttia/ luokka) sekä esittelevät vielä hieman vaali-ideaa. Opettajien on pitänyt ennen tätä jo pitää oppitunti demokratiasta ja vaaleista. Vaaliväittely nuokulla hahmoissa vaalipäivää edeltävänä päivänä/ edeltävällä viikolla.

Äänestys ja tulosten julkistaminen: Äänestyspäivää varten vapaaehtoisten vaalivirkailijoiden valinta sekä ohjeistus. Äänestyspäivänä luokat yksi kerrallaan äänestyspisteelle, tämä aikataulutettava opettajien kanssa. Ääntenlaskijoina opettajat, myös tulosten julkistus opettajien vastuulla. Kun tulokset selvät, hahmot voivat vielä esiintyä voittajana sekä häviäjänä välitunneilla.

Voittajan ajamiensa asioiden toteuttaminen: Nuorten ideat otetaan huomioon tilan toiminnassa ja sen kehittämisessä, tästä viestitään mahdollisimman paljon äänestykseen osallistuneille oppilaille myös vaalien jälkeen, että he saisivat kokemuksen todellisesta vaikuttamisesta.

3.4 LÄSNÄOLO VÄLITUNNILLA

LEMPIPYÖRÄ

Kohderyhmä: 7.lk →

Tavoite: Helposti lähestyttävä ja luonteva tapa keskustella aikuisen kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, joista ei välttämättä tulisi muuten kysyneeksi

Kesto: Pop-up (2-5min/nuori)

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Kannettava "onnenpyörä" (voi lainata yESBoxista tai askarrella itse), kysymyksiä ja pieniä palkintoja

Menetelmä:

Nuori pyöryttää onnenpyörää ja vastaa kysymykseen kohdalle osuneesta aihealueesta (esim. seksuaalioikeudet, seksuaalinen tasa-arvo, tunteet). Kysymystä pohditaan yhdessä nuoren kanssa; aina ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, vaan tarkoitus on herättää pohtimaan asiaa ja tarjota nuorelle eri näkökulmia sekä mahdollisuus luontevasti ja turvallisesti keskustella aikuisen kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista. Vastattuaan kysymykseen/pohdinnan jälkeen nuori saa palkinnon (yleensä kondomi tai tikkari).

Onnenpyörän ja kysymykset voi helposti tuunata kohderyhmän mukaan eri ikäisille nuorille sopiviksi tai toteuttaa jostain muusta kuin seksuaalisuus-temasta.

Esimerkkikysymyksiä ja -aihealueita:

Ehkäisy

Mikä ehkäisyväline suojaa seksitaudeilta?

Mistä saa kortsuja?

Mistä voi tietää että toisella on seksitauti?

Kenen vastuulla on ehkäisystä huolehtiminen?

Oikein vai väärin: Seksi tarkoittaa yhdyntää.

Mitä tehdä, jos kondomi menee rikki?

Seksuaalioikeudet

Oikein vai väärin: Seksi kuuluu automaattisesti parisuhteeseen

Voiko tavaraa tai rahaa vastaan vaatia seksiä?

Missä vaiheessa pojalla on mahdollisuus päättää raskaudesta? (kondomi)

Oikein vai väärin: Jos laittaa itsestään kuvan nettiin, täytyy olla valmis sietämään siihen liittyvää seksuaalista vihjailua tai häirintää.

Oikein vai väärin: Jos pukeutuu paljastavasti, täytyy hyväksyä seksuaaliset vihjailut tai huomautukset.

Oikein vai väärin: Pelkkä katsominen ei voi olla seksuaalista häirintää.

Mitä eroa on flirttailemisella ja seksuaalisella häirinnällä?

Mitä tarkoittaa suojaikäraja?

Oikein vai väärin: seksuaalinen häirintä ei yleensä kohdistu poikiin.

Miten kannattaa toimia, jos joku lähettää sinulle asiatonta materiaalia netissä esim. kuvia sukupuolielimistään?

Oikein vai väärin: Seksuaalinen väkivalta avioliitossa tai parisuhteessa on väärin, mutta ei rikos.

Seksuaalinen tasa-arvo/ "sateenkaarevat kysymykset"

Missä sijaitsee nuorisotila Kirjava?

Mistä tietää oman sukupuolensa?

Mistä tunnistaa homoseksuaalin?

Mitä tarkoittaa lyhenne Hlbtiq?

Mitä tarkoittaa transsukupuolisuus?

Mitä tarkoittaa sukupuolen korjaus? (lääketieteellinen, sosiaalinen, juridinen...)

Ovatko mies ja nainen paremmat vanhemmat, kuin kaksi naista tai kaksi miestä?

Voivatko samaa sukupuolta olevat henkilöt mennä naimisiin? (laki voimaan alkuvuodesta 2017, Suomi vs. muut maat)

Voivatko vanhemmat tehdä lapsestaan homoseksuaalin?

Jos ihastuu samaa sukupuolta olevaan ystäväänsä, tarkoittaako se että on bi- tai homoseksuaali?

Tunteet (sopii erityisesti pienimmille nuorille)

Miten aloittaa seurustelu?

Miltä ihastuminen tuntuu?

Voiko ihastuksen kohteeseen vaikuttaa?

Mitä ekoilla treffeillä pitää tehdä?

Kenestä saa tykätä?

Mitä seurusteluun kuuluu?

Millainen on hyvä itsetunto? (Itsensä hyväksyminen, itsensä arvostaminen, sisäinen kauneus...)

Onko mustasukkaisuus väärin?

POP UP -TIETOVISA

Kohderyhmä: 7.lk →

Tavoite: Herättää keskustelua jostain tietystä aiheesta (esim. teemaviikot, uutisvisa...) ja kannustaa nuoria seuraamaan ajankohtaisia asioita, kiinnittämään huomiota teemaan liittyviin valintoihin omassa elämässään sekä aktiivisuuteen tärkeiksi kokemiensa asioiden suhteen.

Kesto: Pop-up (5 min/nuori)

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Tietovisa (sähköinen/paperinen), pieniä palkintoja

Menetelmä:

Pop up -tietovisa välitunnilla on helppo tapa tehdä itseään tutuksi nuorille, jos pelkkä läsnäolo välitunnilla tuntuu vieraalta aluksi, kun ei vielä tunne nuoria. Sen voi myös hyvin sijoittaa teemapäiviin ja -viikkoihin (esim. Earth hour, päihdekasvatusviikko, rasisminvastainen viikko...), jolloin se saa omien arvojen, valintojen ja toiminnan pohtimiseen liittyviä ulottuvuuksia.

Valmistelut:

Keksi tietovisan kysymykset ja etsi niihin vastaukset, kerää muu mahdollinen materiaali (esim. julisteita/lehtiä joista tietoja voi etsiä) ja hanki pienet palkinnot (kaikille osallistujille jotain pientä vs. arvotaan jotain isompaa vastanneiden kesken).

IDEASEINÄ/PIKÄÄNESTYS

Kohderyhmä: Kaikenikäiset (oman tasonsa mukaan)

Tavoite: Mahdollistaa nuorille konkreettisiin pieniin, nuorisohjaajan toimintakenttään liittyviin asioihin vaikuttaminen "ohimennen", ilman sitoutumista

Kesto: Pop-up (5min/nuori)

Ohjaajat: 1-2 ohjaajaa

Tarvittavat välineet: Äänestys- tai ideaseinäpohja (ideapuu, johon voi lisätä lehtiä, post-it lappuja ja fläppi, padlet -alusta, äänestys tarroilla, mitä vain!). Ideoita, kehittämisehdotuksia tms. voi kerätä myös kuvina instagramissa tietyllä hashtagilla. Linkki Padlet -alustaan: <https://fi.padlet.com/>

Menetelmä:

Välitunnilla voi mahdollistaa konkreettisiin, nuorisopalveluiden toimintaan tai muihin nuorisohjaajan tehtäväkenttään liittyviin asioihin vaikuttamisen pikäänestyksillä (tarjotaan valmiita vaihtoehtoja) tai keräämällä nuorten ideoita. Vaikuttamisen voi mahdollistaa joko sähköisesti esim. padlet -alustalla (voi käyttää nuorisohjaajan iPadia tai esim. omaa puhelinta) tai instagramissa tai perinteisesti paperille, ja se voi liittyä mihin tahansa, kunhan nuorten ideat ja äänestykset voivat johtaa konkreettisiin toimenpiteisiin ko. asiassa.

PULMAPELIT, PIKAPELIT TAI MUUT TOIMINNALLISET VÄLINEET

Kohderyhmä: 7.lk →

Tavoite: Helpottaa nuorisohjaajan ja oppilaiden välistä vuorovaikutusta välitunnilla, aktivoida aivoja ja kehoa sekä piristää välituntia

Kesto: pop up/ välitunnin ajan

Ohjaajat: 1-2 nuorisohjaajaa

Tarvittavat välineet: Helposti mukana kulkevia pieniä pulmapelejä (esim. puiset palikkatehtävät, metalliset irrotustehtävät), jotka on helppo napata mukaan välitunnille ja joita voi ratkoa missä vain koulun käytävillä tai ulkona. Saatavilla esim. www.lautapelit.fi. Jonglööripallot, pelikortit, muut lyhytkestoiset pelit tai pikaversiot tavallisista peleistä.

Menetelmä:

Pienimuotoisen toiminnan kautta saada yhteys oppilaisiin, mikäli he eivät vielä ole ennestään tuttuja tai tutustuminen on ollut muuten hankalaa. Pulmapelejä voi yrittää ratkaista niin kauan kuin välitunnin puitteissa on mahdollista tai kärsivällisyys riittää. Ohjaajien ei tarvitse osata itse ratkaista pulmia, tai ohjata niiden ratkaisempista

sen kummemmin vaan, keskustella, kohdata ja tutustua nuoriin toiminnan lomassa. Jonglööripallot toimivat hyvänä houkuttimena silloin, kun ohjaaja osaa jonglöörata itse ja opettaa myös oppilaita. Kortti- tai muiden pelien versioiminen pikapeleiksi voi olla myös hyvä mahdollisuus saada nuoria pysähtymään nuorisonohjaajan juttusille.

HARRASTUSINFOT- JA POP UP -TYÖPAJAT

Kohderyhmä: 7.lk →

Tavoite: Aktivoida nuoria välitunnilla, tarjota tietoa harrastusmahdollisuuksista, nuorisotilojen toiminnasta tai muusta vapaa-ajan tekemisestä

Kesto: pop up/ välitunnin ajan

Ohjaajat: 1-2 nuorisonohjaaja / Vierailija (esim. liikunnanohjaaja/liikuntaneuvoja tai nuorisonohjaaja, jolla on erityisosaamista esim. dj- toiminnasta, taidemenetelmistä, kädentaidoista ja tarjolla kerho, työpaja tai muita mahdollisuuksia tutustua harrastukseen syvemmin vapaa-ajalla. Vieraaksi voi pyytää myös jonkin järjestön edustajan).

Tarvittavat välineet: Työpajan toteuttamiseen vaadittavat välineet (esim. pieni dj- piste, välineet yhteistaideteoksen tekemiseen koulun seinälle, liikuntavälineitä, soittimia ja infoa harrastusmahdollisuuksista (miten, missä ja milloin voi jatkaa harrastusta).

Menetelmä:

Toiminnallisten harrastuskokeilujen kautta voidaan tuoda esiin nuorten mahdollisuuksia harrastaa ilmaiseksi tai vähin kustannuksin Espoossa. Työpajat täytyy suunnitella niin, että niihin voi tulla ja mennä vapaasti välituntien aikana. Kun nuoret kokeilevat erilaisia juttuja, joita Espoossa on mahdollista tehdä esim. nuorisopalveluiden, liikuntapalveluiden tai järjestöjen toiminnassa, samalla voidaan antaa tietoa siitä, missä ja miten tekemistä voi jatkaa, mikäli siitä innostuu. Lisäksi liikuntaneuvojalta on mahdollista saada tietoa myös liikunnasta laajemmin.

3.5 YKSILÖN TUKI

3.5.1 Kohdennettu pienryhmätyö

KOHDENNETUN PIENRYHMÄN KOKOAMINEN

Kohderyhmä: Nuoret, jotka tarvitsevat tavallista enemmän tukea kasvussaan, esimerkiksi hiljaiset, yksinäiset tai haasteellisesti käyttäytyvät lapset

Tavoite: Löytää ne nuoret, jotka voisivat eniten hyötyä kohdennetusta pienryhmätyöstä, asettaa pienryhmälle yhteiset sekä ryhmän jäsenille henkilökohtaiset tavoitteet yhteistyössä (nuoret itse, kuraattori, opettaja, nuorisonohjaaja ym.), sopia pienryhmän käynnistämisestä huoltajien kanssa ja sen jälkeen suunnitella tavoitteiden suuntainen toiminta sekä käynnistää ryhmä.

Kesto: n. 1 krt/vko, vähintään vuoden ajan

Ohjaajat: Nuorisonohjaaja (kokoamisessa ja tavoitteiden asettelussa mukana koulun oheiskasvattaja)

Tarvittavat välineet: Kohdennetun työn malli (Nuorisopalvelut 2012), ryhmän aloituslomake ja toimintasuunnitelma, huoltajalle osoitettu infokirje ja kirjallinen lupalappu ryhmään osallistumiseen.

Menetelmä:

Kohdennetun pienryhmän kokoaminen käynnistyy joko nuorisonohjaajan, koulun oheiskasvattajan tai huoltajan huolen heräämisestä (huoli voi koskettaa joko yksilöä tai ryhmää). Huolen herättyä tilanne kartoitetaan (yleensä koulussa) yhteistyössä oheiskasvattajan, vanhempien ja muiden mahdollisten toimijoiden kanssa ja huoltajalta pyydetään lupa oheiskasvattajan ja nuorisonohjaajan väliseen tiedonvaihtoon. Tilanteen kartoituksen jälkeen pyydetään huoltajalta lupa ryhmään osallistumiselle, ryhmä perustetaan, laaditaan ryhmän yhteiset tavoitteet (yhteistyössä oheiskasvattajien ja vanhempien kanssa) ja täytetään ryhmän aloituslomake. Tämän jälkeen suunnitellaan toiminta yhdessä ryhmän kanssa, jotta he sitoutuvat ryhmään ja asetetaan jokaiselle ryhmäläiselle yksilölliset tavoitteet (yhdessä vanhempien ja oheiskasvattajan kanssa), tehdään toimintasuunnitelma, valitaan menetelmät ja tehdään ryhmän toiminnasta talousarvio.

Valmistelut:

Oheiskasvattaja (koulu):

Havaintojen tekeminen koulun oppilaiden voinnista, tilanteista ja mahdollisista tuentarpeista. Samaan pienryhmään sopivien nuorten kartoittaminen ja yhteydenpito vanhempiin ryhmän kokoamisesta ja luvan kysyminen huoltajilta tiedonvaihtoon nuorisonohjaajan kanssa (alustava lupa myös ryhmään osallistumiseen). Nuorisonohjaajan tiedottaminen mahdollisesta pienryhmästä ja toimiminen linkkinä nuorisonohjaajan ja kodin välillä ennen ryhmän kokoamista. Ryhmän yhteisten tavoitteiden asettaminen yhdessä nuorisonohjaajan ja huoltajien kanssa.

Nuorisonohjaaja:

Yhteydenpito koulun oheiskasvattajan kanssa ja aktiivinen tiedustelu mahdollisista tarpeista käynnistää kohdennettu pienryhmä. Koulun oheiskasvattajan tiedottaminen ajankohtaisista resursseista vetää kohdennettuja pienryhmiä. Nuorten tilanteen ja tarpeiden kartoittaminen yhdessä oheiskasvattajan kanssa, kun lupa tiedonvaihtoon on saatu. Infokirjeen ja kirjallisen lupalapun toimittaminen huoltajille, kun nuorten nimet ovat tiedossa. Pienryhmän tavoitteiden asettaminen yhdessä oheiskasvattajan kanssa (nuoret itse ja heidän huoltajansa ovat mukana tavoitteiden asettelussa). Ryhmään osallistuvien nuorten yksilöllisten tavoitteiden asettaminen yhdessä nuorten itsensä, heidän huoltajiensa ja oheiskasvattajan kanssa, toiminnan suunnittelu tavoitteiden pohjalta (yhdessä nuorten kanssa) ja toimintasuunnitelman sekä talousarvion tekeminen. Menetelmien valinta, seurannan ja arvioinnin suunnittelu ryhmän toimintakautta varten.

3.5.3 Tajua mut! -toimintamalli

TAJUA MUT! -TOIMINTAMALLIN KÄYTTÖ

Kohderyhmä: Nuoret, joista on herännyt pienikin huoli (varhainen puuttuminen)

Tavoite: Saattaa ammattilaisia yhteen tilanteessa, jossa eri tahoilla on herännyt huoli samasta nuoresta, jotta hänelle voidaan tarjota mahdollisimman kattavaa tukea. Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on tukea nuorten kasvua kattavasti eri elämän osa-alueilla ja reagoida heidän haasteellisiin tilanteisiinsa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Ohjaajat: Lasten ja nuorten parissa toimivat ammattilaiset, joilla on tunnukset liputusjärjestelmään

Tarvittavat välineet: Tunnukset liputusjärjestelmään: <https://tajuamut.fi/>, Tajua mut! -käyttäjäopas lasten ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille: http://www.espoo.fi/fi-FI/Kulttuuri_ja_liikunta/Nuoriso/Tajua_mut

Lisätieto: <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksia83.pdf> (Sitra)

Menetelmä:

Huolen herättyä ammattilainen syöttää nuoren ja hänen huoltajansa luvalla nuoren tiedot (nimi ja yhteystiedot) liputusjärjestelmään. Järjestelmän kautta mahdolliset muut ammattilaiset, jotka ovat olleet samasta lapsesta huolissaan, saavat ilmoituksen "lippuparin" syntymisestä. Lippuparin synnyttyä ammattilaiset kokoontuvat pohtimaan parasta tapaa tukea nuoren kasvua perheen kanssa yhdessä. Mikäli heti ei synny lippuparia, jatkaa ensimmäisen liputuksen tehnyt ammattilainen omaa työskentelyään nuoren ja perheen kanssa kuten ennenkin, eli toimintamalli ei korvaa muita mahdollisia tukitoimia vaan tulee niiden rinnalle. Tajua mut! -toimintamallin käyttö edellyttää nuoren (ja huoltajan, mikäli nuori ei ole ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenevä päättämään yhteystietojensa luovuttamisesta) luvan, eikä liputusta tehdä ilman lupaa. Tarjotusta avusta on aina mahdollista kieltäytyä. Suositeltavaa on, että alle 18 -vuotiaiden osalta ollaan yhteydessä huoltajiin.

Valmistelut:

Nuoren kanssa työskentelevä ammattilainen (koulussa, nuorisotilalla tms.):

Ammattilainen, jolla herää huoli nuoresta, ottaa ensin huolensa puheeksi nuoren itsensä ja sen jälkeen hänen huoltajansa kanssa. Vasta tämän jälkeen voi ehdottaa Tajua mut! -toimintamallin käyttöä osaksi lapsen tukemista huolta herättävässä tilanteessa.

Huolen puheeksiotto:

Ota huoli puheeksi kasvotusten, jos se vain on mahdollista. Nuoren kanssa tämä onnistuu useammin, huoltajaan voidaan joutua ottamaan yhteyttä puhelimitse. On tärkeää, että sanoitat viestin siten, että sinun on se luonteva esittää. Tuodessasi esiin omaa huoltasi, kannattaa pyytää apua sen ratkaisemiseen. Avunpyyntöön vastataan usein apua tarjoamalla, ongelmien nostamiseen sen sijaan voidaan suhtautua hyvinkin negatiivisesti. Vasta sen jälkeen kun olet ottanut huolen puheeksi, voit tarjota Tajua mut! -toimintamallia.

3.5.4 Kohdennettu liikuntaryhmä

RYHMÄN KOKOAMINEN

Kohderyhmä: Ne oppilaat, jotka lintsaavat liikuntatunneilta tai tarvitsevat muuten tukea liikunnan suorittamiseen

Tavoite: Mahdollistaa liikunnan hyväksytyt suorittaminen myös niille oppilaille, joille se on haastavaa. Innostaa liikkumaan ja pitämään itsestään huolta.

Ohjaajat: Liikunnanohjaaja (ja nuorisohjaaja)

Menetelmä:

Liikunnanopettaja voi tarvittaessa olla yhteydessä alueen aluevastaavaan liikunnanohjaajaan ja tiedustella liikunnanohjaajien mahdollisuutta tulla vetämään kohdennettua liikuntaryhmää. Koulun kumminuorisohjaaja voi olla mukana liikuntaryhmän perustamisessa ja vetämisessä.

4 TOISEN ASTEEN OPPILAITOKSET

4.1 TEEMATYÖPAJAT

4.1.1 Itsenäisen asumisen työpaja

Kohderyhmä: Lukioiden abit ja Omnian ammattiin valmistumassa olevat opiskelijat, joille omaan kotiin muuttaminen on pian ajankohtaista tai jotka jo asuvat omillaan. 9-24 osallistujaa.

Tavoite: Osallistuja saa paremmat valmiudet itsenäiseen asumiseen; käytännön tietoa siitä, mitä pitää ottaa huomioon omaan kotiin muuttaessa, mistä asuntoja löytää ja miten elämisen voi rahoittaa.

Kesto: 75 min

Ohjaajat: yESBOXin ohjaajat, lukiokuraattorit sekä resurssien mukaan toisen asteen oppilaitosyhteistyöverkostossa mukana olevat ohjaajat. Kolme ohjaajaa/työpaja.

Tarvittavat välineet: Ohjaajan opas ja muut materiaalit yESBOXissa

Menetelmä:

Työpajassa on kolme keskusteluun ja tehtäviin perustuvaa työpajaa, joissa nuoret käsittelevät itsenäiseen asumiseen liittyviä teemoja, kuten vuokralaisen oikeuksia ja velvollisuuksia, asuntojen hintoja ja oman budjetin tekemistä. Jokaisessa työpajassa on yksi työpajojen vetämiseen perehdytetty ohjaaja, joka ohjaa keskustelua.

4.1.2 Taloustyöpaja

Kohderyhmä: Omnian ja lukioiden toisen vuoden opiskelijat, joilla on jo omaa rahaa käytettävissä, mutta ei vielä säännöllisiä tuloja. 9-24 osallistujaa.

Tavoite: Rahavaikeuksien ennaltaehkäisy ja paremmat valmiudet oman talouden hallintaan. Pajassa oppii ymmärtämään, miten tärkeää on suunnitella omaa rahakäyttöä, mihin kaikkeen rahaa kuluu, mikä maksutapa on turvallisin verkkokaupassa ja mitä voi seurata rahavaikeuksista

Kesto: 75 min

Ohjaajat: yESBOXin ohjaajat sekä resurssien mukaan toisen asteen oppilaitosyhteistyöverkostossa mukana olevat ohjaajat sekä toisen asteen oppilaitosten kuraattorit. Kolme ohjaajaa/työpaja.

Tarvittavat välineet: Ohjaajan opas ja muut materiaalit yESBOXissa

Menetelmä:

Työpajassa on kolme keskusteluun ja tehtäviin perustuvaa työpajaa, joissa nuoret käsittelevät omaan talouteen liittyviä teemoja. Jokaisessa työpajassa on yksi työpajojen vetämiseen perehdytetty ohjaaja, joka ohjaa keskustelua.

4.2 TUTORTOIMINNAN JA RYHMÄTYSTEN TUKI

Kohderyhmä: Tutoropiskelijat

Tavoite: Edistää tutoropiskelijoiden valmiuksia olla uusien opiskelijoiden tukena, kouluttaa tutoreita erilaisiin toiminnallisiin menetelmiin ja auttaa toiminnan suunnittelussa tarvittaessa.

Ohjaajat: 1 ohjaaja

Tarvittavat välineet: Linkki MLL:n tutortoiminnan materiaaleihin:

<http://www.mll.fi/kasvattajille/tutortoiminta/aineistot/>

Menetelmä:

Nuorisonohjaaja voi olla resurssien ja tarpeen mukaan mukana kouluttamassa oppilaitosten tutoropiskelijoita, vetää esimerkiksi joitakin ryhmäytykseen, ryhmän tukemiseen ja tutustumiseen liittyvien menetelmien kokonaisuuksia, joita tutoropiskelijat voivat hyödyntää uusien opiskelijoiden kanssa.

5 LINKKEJÄ JA VINKKEJÄ MENETELMIIN

TUTUSTUMINEN JA RYHMÄYTYS:

MAST Ryhmäyttämispas (pdf) → <http://www.mastohjaus.fi/pdf/Ryhmayttamisopas.pdf>

Klaari: Ryhmätyöskentelyn menetelmiä (pdf) → <http://www.hel.fi/static/nk/Klaari/Menetelmapaketti.pdf>

Aalto, Mikko 2004 (kirja): Ryppäästä ryhmäksi.

IHMISOIKEUSKASVATUS:

Ihmisoikeudet.net → <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=toiminnallisiaharjoituksia>

YHDENVERTAISUUSKASVATUS:

Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia → <http://www.keks.fi/ideoita/harjoitteita/>

IDEOINTI JA KEHITTÄMINEN:

Fasilitaattorin työkirja - Menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn → http://www.gloaalikasvatus.fi/tiedostot/Fasilitaattorin_tyokirja.pdf

OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN:

Osallistuva oppilas, yhteisöllinen koulu - Toimivan oppilaskunnan opas (OKM) → <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm32.pdf?lang=fi>

Valtikka.fi - menetelmäpankki → <http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/menetelmia-ja-harjoitteita>

**NUORI
ESPOO**